

Przegląd Prawa Egzekucyjnego

Nr 1/2018

ISSN 1731-030X

W numerze:

Grzegorz Wolak

Egzekucja z udziału małżonka w składnikach majątku
wspólnego po ustaniu wspólności majątkowej małżeńskiej

Arkadiusz Brodziak

Czy otwarcie i przeszukanie mieszkania dłużnika
przez komornika na podstawie art. 814 § 1 zd. 1 k.p.c.
spełnia wymogi art. 50 Konstytucji RP?

CURRENDA

Przegląd Prawa Egzekucyjnego

PRZEGŁĄD PRAWA EGZEKUCYJNEGO

Miesięcznik

KOMITET REDAKCYJNY:

REDAKTOR NACZELNY

Prof. zw. dr hab. Sławomir Cieślak

REDAKTORZY TEMATYCZNI

Prof. zw. dr hab. Janusz Jankowski – prawo postępowania egzekucyjnego

Dr Tomasz Banach – prawo dotyczące ustroju samorządu komorniczego

REDAKTOR PROWADZĄCY I JĘZYKOWY

Mgr Magdalena Ruzicka – język polski

SEKRETARZ REDAKCJI

Dr Grzegorz Sikorski

RADA NAUKOWA

Prof. zw. dr hab. Janusz Jankowski

Prof. dr hab. Vytautas Nekrošius

Prof. zw. dr hab. Andrzej Jakubecki

Dr Tomasz Banach

Dr Anna Barańska

Dr Michał Krakowiak

Dr Rafał Łyszczek

Dr Mariusz Sorysz

LISTA RECENZENTÓW CZASOPISMA

Prof. Natalie Fricero

Prof. nadzw. dr hab. Agnieszka Góra-Błaszczkowska

prof. zw. dr hab. Elwira Marszałkowska-Krześ

Prof. nadzw. dr hab. Izabella Gil

Dr hab. Andrzej Jarocho

PPE znajduje się na liście czasopism punktowanych MNiSW z wynikiem 6 punktów.

Wersją pierwotną czasopisma jest wersja drukowana.

Redakcja nie zwraca niezamówionych tekstów oraz zastrzega sobie prawo do skracania tekstów. Uprzejmie informujemy, że przesłanie tekstu artykułu czy opracowania na adres redakcji wiąże się ze zgodą na jego ewentualne opublikowanie na łamach czasopisma i przeniesieniem na wydawnictwo przysługujących do niego praw autorskich. W przypadku zaistnienia okoliczności uniemożliwiających przeniesienie praw autorskich do tekstu na wydawcę, autor zobowiązany jest niezwłocznie powiadomić o tym fakcie redakcję. Redakcja zastrzega sobie także prawo do dokonywania w nadesłanych tekstach skrótów, poprawek stylistycznych, językowych i interpunkcyjnych, wprowadzania śródtytułów, a także innych zmian, niemających jednak wpływu na ich zawartość merytoryczną. Tezy zawarte w artykułach stanowią wyraz poglądów autorów i nie muszą odzwierciedlać poglądów Redakcji.

Nakład 730 egz.

Sopot 2017

© Copyright by

Currenda Spółka z o.o.

ISSN 1731-030X

Currenda Sp. z o.o.

al. Niepodległości 703A, 81-853 Sopot

e-mail redakcji: ppe@currenda.pl

tel. Sekretarza redakcji: 602 720 142

e-mail: Sekretarza redakcji: grzegorz.sikorski@currenda.pl

tel.: 58 550 38 75, faks: 58 712 90 65

www.sklep.currenda.pl

www.currenda.pl/przegląd

W NUMERZE:

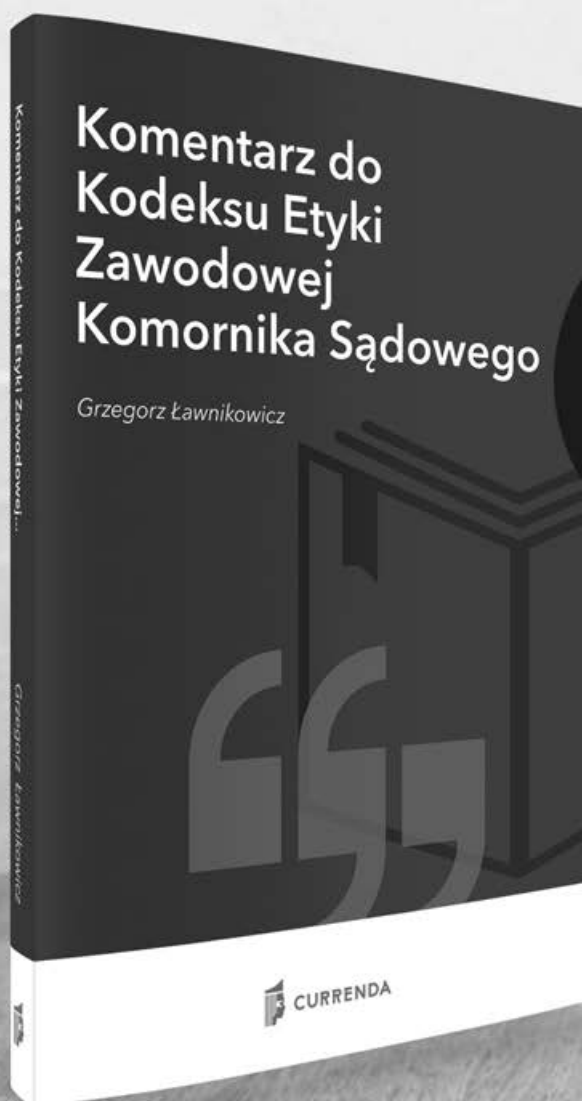
ARTYKUŁY

- 7 Egzekucja z udziału małżonka w składnikach majątku wspólnego po ustaniu wspólności majątkowej małżeńskiej**
Enforcement Against a Spouse's Share in Common Property Assets after Statutory Joint Property of Spouses Ceases to Exist
dr hab. Grzegorz Wolak, wiceprezes i przewodniczący V Wydziału Ksiąg Wieczystych Sądu Rejonowego w Stalowej Woli, adiunkt w Katedrze Prawa Prywatnego Wydziału Zamiejscowego Prawa i Nauk o Społeczeństwie KUL w Stalowej Woli
- 39 Czy otwarcie i przeszukanie mieszkania dłużnika przez komornika na podstawie art. 814 § 1 zd. 1 k.p.c. spełnia wymogi art. 50 Konstytucji RP?**
Does opening and search of a debtor's apartment by a judicial officer as provided for in the first sentence of Art. 814 § 1 meet the requirements of Art. 50 of the Polish Constitution?
Arkadiusz Brodziak, doktorant w Katedrze Postępowania Cywilnego WPiA Uniwersytetu Śląskiego
- 73 Biegły w postępowaniu egzekucyjnym (część druga). Zagadnienia szczegółowe**
Court Expert in Enforcement Proceedings (Part Two). Detailed Issues
Joanna Lipińska, doktorantka w Katedrze Postępowania Cywilnego II WPiA Uniwersytetu Łódzkiego
- 99 Wykreślenie wpisów hipotecznych powstałych po udzieleniu przybicia, a przed przysądzeniem własności nieruchomości nabytej w toku postępowania egzekucyjnego**
Removal of Mortgage Entries Which Were Created after Award of a Bid and Before Transfer of Ownership of an Immovable Property Acquired in the Course of Court Enforcement Proceedings
Dariusz Budnik, adwokat
Łukasz Kamiński, doktorant w Katedrze Prawa Cywilnego WPiA Uniwersytetu Gdańskiego, radca prawny

Grzegorz Ławnikowicz

KOMENTARZ DO KODEKSU ETYKI KOMORNIKA SĄDOWEGO

Opracowanie stanowi nowatorskie podejście do skomplikowanych kwestii związanych z prowadzeniem postępowań zabezpieczających i egzekucyjnych z poszanowaniem praw strony bierniej tych postępowań, a więc odpowiednio obowiązanego i dłużnika. Publikacja jest napisana w sposób jasny i logiczny, zawiera pogłębioną analizę omawianych zagadnień.

NOWOŚĆ

Tylko!
89 PLN

KSIAŻKĘ MOŻESZ ZAMÓWIĆ NA

WWW.SKLEP.CURRENDA.PL

STRESZCZENIE **Egzekucja z udziału małżonka w składnikach majątku wspólnego po ustaniu wspólności majątkowej małżeńskiej**

W artykule omówiono – sporne w judykaturze i piśmiennictwie – zagadnienie odnoszące się do tego, czy wierzyciel jednego z małżonków może prowadzić egzekucję z udziału małżonka w składnikach majątku wspólnego po ustaniu wspólności majątkowej małżeńskiej, a przed podziałem majątku wspólnego, czy też zaspokojenie jego wierzytelności powinno nastąpić przez zajęcie prawa dłużnika do żądania podziału majątku wspólnego (art. 912 k.p.c.), a po przeprowadzeniu dziatu, skierowanie egzekucji do tej nieruchomości, jeżeli przypadnie dłużnikowi. Autor za trafne uznał zapatrywanie o tym, że wierzyciel jednego z małżonków po ustaniu wspólności majątkowej małżeńskiej może prowadzić egzekucję z udziału tego małżonka w majątku wspólnym, np. we własności nieruchomości wchodzącej poprzednio w skład majątku wspólnego. W ocenie Autora opowiedzenie się za tym zapatrywaniem pozwala zapewnić należytą ochronę zarówno interesów wierzycieli małżonka-dłużnika, jak też współmałżonka dłużnika.

Słowa kluczowe: *majątek wspólny małżonków, ustanie wspólności majątkowej małżeńskiej, wierzyciel jednego z małżonków, egzekucja z ułamkowej części składnika majątku wspólnego, zajęcie prawa dłużnika do żądania podziału majątku wspólnego*

SUMMARY **Enforcement Against a Spouse's Share in Common Property Assets after Statutory Joint Property of Spouses Ceases to Exist**

The article discusses the issues, which are controversial in judicature and literature, relating to whether the creditor of one of the spouses may proceed with enforcement against a share of the spouse in the items of their common property, after their statutory joint property of spouses ceases to exist, and before the partition of common property, or whether the satisfaction of his claims should be performed by attachment of the debtor's right under which a debtor may demand the common property to be partitioned (art. 912 of the Civil Procedure Code),

and after completing the partition, enforcement against this property should be performed if it falls to the debtor from the property so partitioned. The Author gives credit to the opinion that the creditor of one of the spouses, after the joint property of spouses ceases to exist, may proceed with the enforcement against the share of this spouse in the common property, e.g. in a real estate which previously was a part of common property. According to the author, supporting this opinion ensures adequate protection of the interest of creditors of the spouse being the debtor and of his spouse alike.

Key words: *Common property of spouses, statutory marital property ceases to exist, creditor of one of the spouses, enforcement against a fraction of common property, attachment of the debtor's right to demand the partition of the common property*

Egzekucja z udziału małżonka w składnikach majątku wspólnego po ustaniu wspólności majątkowej małżeńskiej

Wprowadzenie

Przepisy Części trzeciej Kodeksu postępowania cywilnego traktujące o postępowaniu egzekucyjnym odnoszą się wprost do egzekucji z części ułamkowej rzeczy (*de iure* z udziału w prawie własności). I tak np. art. 846 § 1 k.p.c. stanowi, że egzekucja z ułamkowej części rzeczy ruchomej będącej wspólną własnością kilku osób odbywa się w sposób przewidziany dla egzekucji z ruchomości, z zastrzeżeniem, że sprzedaży podlega tylko udział dłużnika. Z kolei art. 1004 k.p.c. przewiduje, że do egzekucji z ułamkowej części nieruchomości, jak również do egzekucji z użytkowania wieczystego, stosuje się odpowiednio przepisy o egzekucji z nieruchomości z zachowaniem przepisów poniższych.

W przepisach tych, tak samo jak i normach prawa cywilnego materialnego, ustawodawca nie wypowiedział się natomiast ani wprost, ani choćby pośrednio odnośnie do tego, czy dopuszczalne jest – a jeśli tak, to

pod jakimi warunkami – prowadzenie egzekucji po ustaniu małżeńskiej wspólności majątkowej, a przed podziałem majątku wspólnego, z przypadającym małżonkowi udziału (części ułamkowej) we współwłasności rzeczy (nieruchomości, ruchomości), czy z udziału we wspólności praw należących do majątku wspólnego małżonków.

Ujmując to inaczej, chodzi o problem, czy wierzyciel jednego z małżonków może prowadzić egzekucję z ułamkowej części nieruchomości po ustaniu wspólności majątkowej małżeńskiej, czy też zaspokojenie jego wierzytelności powinno nastąpić przez zajęcie prawa dłużnika do żądania podziału majątku wspólnego (art. 912 k.p.c.), a po przeprowadzeniu działu, skierowanie egzekucji do tej nieruchomości, jeżeli przypadnie dłużnikowi. Zważywszy na niemałą liczbę egzekucji prowadzonych w naszym kraju i fakt, że ustrój wspólności majątkowej jest wciąż dominujący w Polsce, problem ten ma istotne znaczenie praktyczne, a nie tylko teoretyczne. Omówieniu tego zagadnienia poświęcony jest niniejszy artykuł.

Niewątpliwie rozstrzygnięcie tego problemu musi być poprzedzone analizą dwóch kwestii. Po pierwsze – oceną statusu prawnego tego majątku w okresie od ustania wspólności majątkowej małżeńskiej do jego podziału. Z jednej strony możliwe wydaje się bowiem przyjęcie, że majątek objęty wspólnością bezudziałową przekształca się we współwłasność w częściach równych, co otwierałoby możliwość prowadzenia egzekucji z udziału. Z drugiej jednak strony wynikające z art. 43 § 1 k.r.o. ustalenie udziałów małżonków w majątku wspólnym nie jest definitywne, stąd też prowadzenie egzekucji z udziału w prawie własności nieruchomości (ruchomości albo we wspólności innego prawa) mogłoby naruszyć uprawnienia drugiego małżonka wynikające z przepisów o podziale wspólnego majątku małżonków. Mogłoby się dlatego wydawać, że wierzyciel może jedynie zająć prawa dłużnika do żądania podziału majątku wspólnego, a po przeprowadzeniu działu skierować egzekucję do tego składnika majątku wspólnego, który przypadnie dłużnikowi.

W uchwale składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 4 lipca 1963 r., III CO 21/63¹, wskazano, że wśród praw stanowiących przedmiot zajęcia można wymienić: prawo współwłaściciela rzeczy do żądania zniesienia współwłasności przez podział rzeczy ruchomej i nieruchomości, prawo wspólnika spółki cywilnej do żądania podziału majątku spółki, prawo współmałżonka do żądania podziału majątku wspólnego oraz prawo współspadkobiercy do żądania podziału spadku, przy czym egzekucja w trybie art. 912 k.p.c. z prawa przysługującego współspadkobiercy jest możliwa tylko przed działem spadku. Po drugie, i nie mniej ważne, wyważeniem proporcji, w jakich – w okresie po ustaniu wspólności, a przed dokonaniem podziału majątku – należy udzielić ochrony interesom małżonków, między którymi ustała wspólność ustawowa małżeńska oraz wierzycielom jednego z nich.

Dualizm poglądów

W judykaturze Sądu Najwyższego wyraźny jest dualizm poglądów, jeśli chodzi o omawiane zagadnienie prawne. Opowiedzenie się za jednym z przeciwnych sobie stanowisk w sposób zasadniczy rzutuje jednak na sytuację wierzyciela, tzn. na drogę prawną, jaką powinien on „kroczyc” w celu przymusowego urzeczywistnienia wobec dłużnika-małżonka realizacji przysługujących mu praw podmiotowych (najczęściej wierzytelności).

Pierwszy pogląd

W kilku swoich orzeczeniach Sąd Najwyższy dopuścił egzekucję z ułamkowej części składnika majątku wspólnego (nieruchomości) po ustaniu wspólności majątkowej małżeńskiej, a przed podziałem majątku wspólnego małżonków.

¹ OSNC 1964/12/245.

W postanowieniu z dnia 28 października 1998 r., II CKU 58/98², Sąd Najwyższy oddalił kasację Ministra Sprawiedliwości od postanowienia o udzieleniu przybicia procentowej części we własności nieruchomości objętej (przed orzeczeniem rozvodu) wspólnością majątkową dłużnika i jego małżonki. Stwierdził, że w toczącym się równocześnie postępowaniu o podział majątku dorobkowego byłych małżonków, tylko dłużnik zgłosił wniosek o ustalenie nierównych udziałów, a to oznacza, że prowadzenie egzekucji do ułamkowej części nieruchomości nie narusza ani uprawnień małżonki dłużnika, ani też jego własnych. Gdyby bowiem w postępowaniu o podział majątku wspólnego sąd ustalił, że udział dłużnika w tym majątku powinien być wyższy, to tym samym sytuacja dłużnika byłaby korzystniejsza, bo wynosząca ponad połowę część udziału nie byłaby objęta postępowaniem egzekucyjnym.

W wyroku z dnia 14 kwietnia 2011 r., IV CSK 414/10³, wydanym w sprawie o zwolnienie spod egzekucji (art. 841 k.p.c.), Sąd Najwyższy uznał, że: „Dopuszczalność egzekucji wierzyciela z udziału małżonka-dłużnika w nieruchomości stanowiącej współwłasność w częściach ułamkowych po ustaniu wspólności ustawowej w wyniku orzeczenia separacji nie jest uwarunkowana od odpowiedniej aktywności wierzyciela, tj. od uprzedniego zajęcia przez niego prawa żądania dłużnika do dokonania podziału majątku wspólnego, wystąpienia na tej podstawie o podział majątku wspólnego i jego przeprowadzenia. Nie ma zatem podstaw do obrony stanowiska, że do czasu takich czynności wierzyciela istnieje stan ochrony prawnej dla małżonków uzyskujących orzeczenie separacji i taka ochrona mogłaby być realizowana na podstawie powództwa z art. 841 k.p.c.”.

W ocenie Sądu Najwyższego nie można przyjąć, że egzekucja obejmująca udział we współwłasności nieruchomości małżonka powódki narusza jej prawa w rozumieniu art. 841 § 1 k.p.c. Należy bowiem zwrócić uwagę na prawne konsekwencje orzeczenia separacji małżonków

² Niepubl.

³ Niepubl.

w odniesieniu do nieruchomości objętej przed orzeczeniem separacji majątkiem wspólnym, sytuację prawną wierzyciela jednego z małżonków dysponującego tytułem wykonawczym wobec tego małżonka i sytuację prawną małżonka niebędącego dłużnikiem w związku z egzekucją podjętą przez wierzyciela z takiej nieruchomości. W wyniku orzeczenia separacji małżonków między małżonkami powstaje rozdzielność majątkowa. Do majątku objętego wspólnością ustawową stosuje się odpowiednio przepisy o współwłasności w części ułamkowej (art. 46 k.r.o.). Oznacza to, że po orzeczeniu separacji do przedmiotów majątkowych wchodzących do majątku wspólnego mają zastosowanie przepisy art. 195 i n. k.c.⁴, ale tylko wówczas, gdy odpowiednie materie prawne nie są uregulowane odmiennie, m.in. w art. 43–45 k.r.o. (np. kwestia uprawnienia do żądania ustalenia nierównych udziałów w majątku wspólnym). Ustawowa transformacja współwłasności łącznej małżonków we współwłasność w częściach ułamkowych nie jest zatem transformacją pełną, skoro poddano ją także innemu niż współwłasność ułamkowa reżimowi prawnemu. Odsyłający do odpowiedniego reżimu prawnego przepis art. 46 k.r.o. niewątpliwie przesądza jednak status prawny poszczególnych elementów majątkowych (rzeczy) objętych uprzednio wspólnością ustawową w tym sensie, że małżonkowie mają równe udziały w każdej rzeczy wchodzącej (do czasu orzeczenia separacji) do majątku wspólnego. Orzeczenie o separacji, w którym nie dokonano podziału majątku wspólnego małżonków (art. 61³ ust. 1 k.r.o.), powoduje jedynie skutek transformacyjny i kształtuje sytuację majątkową małżonków po orzeczeniu separacji, ale przed dokonaniem definitywnego podziału majątku wspólnego i ewentualnym skorzystaniem przez jednego z małżonków z uprawnienia do ustalenia nierównych udziałów w majątku wspólnym (art. 43 ust. 2 k.r.o.). W tym okresie małżonkowie pozostający w separacji są współwłaścicielami nieruchomości w częściach ułamkowych (po 1/2 każdy z nich) i egzekucja wierzyciela, prowadzona

⁴ Tak też: uchwała SN z dnia 5 lutego 2010 r., III CZP 132/09, OSNC 2010/6/90.

początkowo z całej nieruchomości, może być kontynuowana po orzeczeniu separacji z udziału tego dłużnika we współwłasności tej nieruchomości (art. 1004 k.p.c.).

Sąd Najwyższy zaznaczył, że do zajęcia odmiennego stanowiska nie uprawnia pogląd wyrażony w wyroku SN z dnia 19 lutego 2009 r., II CSK 469/08⁵, w którym m.in. stwierdzono, że w świetle art. 42 k.r.o. orzeczenie rozvodu nie powoduje podziału majątku wspólnego z mocy prawa, toteż „nie można przyjąć, że na skutek orzeczenia rozvodu stronie przypada udział w spółdzielczym prawie do lokalu i to w wysokości 1/2, skoro udział w majątku wspólnym małżonków nie musi być równy”. Sąd Najwyższy podkreślił, że twierdzenie to zostało wypowiedziane w stanie faktycznym sprawy, w której podjęcie obrony prawnej przez małżonka upadłego dłużnika nastąpiło w związku ze skutkami ustania wspólności ustawowej małżeńskiej w toku postępowania upadłościowego, w którym masa upadłości obejmowała także majątek wspólny (powód niebędący dłużnikiem bezpodstawnie wywodził, że w wyniku rozvodu udział powoda w majątku wspólnym „wyszedł” z masy upadłości i w masie tej pozostał jedynie udział małżonka-dłużnika we własnościowym prawie do lokalu w wysokości 1/2, co wykluczało możliwość zbycia przez syndyka udziału powoda w tym prawie). Powołaną wypowiedź Sądu Najwyższego należało zatem rozumieć w kontekście stanu faktycznego rozpoznawanej sprawy (przy objęciu majątku wspólnego małżonków dodatkowo jeszcze przepisami prawa upadłościowego). Nie ma ona zatem waloru ogólnego. W każdym razie należy odróżniać sam podział majątku małżonków (do którego w sprawie nie doszło) od określenia – na podstawie art. 46 k.r.o. – udziałów małżonków w spornej nieruchomości w okresie po orzeczeniu separacji, ale przed dokonaniem definitywnego podziału. Celem powództwa przewidzianego w art. 841 k.p.c. pozostaje zwolnienie od egzekucji zajętego przedmiotu, gdy egzekucja z takiego przedmiotu naruszałaby prawa osoby trzeciej, niezależnie od jurydycznej

⁵ Niepubl.

postaci tego prawa. Jeżeli po wydaniu orzeczenia o separacji małżonków do nieruchomości małżonków stosuje się przepis o współwłasności w częściach ułamkowych (art. 46 k.r.o), to takie odesłanie przesądza nie tylko status prawny tej nieruchomości (jej współwłasność), ale także kwestię odpowiedzialności małżonka-dłużnika składnikami majątkowymi tworzącymi jego majątek osobisty w chwili wszczęcia egzekucji (tj. udziałem we współwłasności). W tej sytuacji dopuszczalność egzekucji z udziału małżonka-dłużnika w nieruchomości stanowiącej współwłasność w częściach ułamkowych nie jest zależna od odpowiedniej aktywności wierzyciela, tj. od uprzedniego zajęcia przez niego prawa żądania dłużnika do dokonania podziału majątku wspólnego (art. 896 k.p.c., art. 912 k.p.c.), wystąpienia na tej podstawie o podział majątku wspólnego i jego przeprowadzenie. Nie ma zatem podstaw do twierdzenia, że do czasu takich czynności wierzyciela ustawodawca tworzy stan ochrony prawnej dla małżonków uzyskujących orzeczenie separacji i taka ochrona prawna mogłaby być realizowana na podstawie powództwa z art. 841 k.p.c. Sąd Najwyższy stwierdził też, że powódka mogłaby żądać zniesienia współwłasności (także spornej nieruchomości) po egzekucyjnym zajęciu udziału małżonka w tej nieruchomości⁶.

W postanowieniu z dnia 7 kwietnia 2011 r., IV CSK 375/10⁷, Sąd Najwyższy zajął stanowisko mówiące, iż: „Wyrok wydany na podstawie art. 527 k.c., stwierdzający bezskuteczność podziału majątku wspólnego w zakresie nieruchomości upoważnia wierzyciela jednego z małżonków do zaspokojenia się jedynie z udziału, jaki przed podziałem miał ten małżonek we współwłasności nieruchomości. Nie uzasadnia zatem dokonania w księdze wieczystej, w której małżonek dłużnika figuruje jako właściciel, wpisów dotyczących całej nieruchomości”. Niezakwestionowane i skuteczne zniesienie przez małżonków wspólności ustawowej doprowadza bowiem do tego, że nieruchomość staje się ich współwłasnością w częściach ułamkowych. W sprawie na skutek podziału majątku

⁶ Zob. też uchw. SN z dnia 5 lutego 2010 r., III CZP 132/09, OSNC 2010/6/90.

⁷ Niepubl.

wspólnego dłużnik przeniósł na małżonkę własność jedynie swego udziału w nieruchomości, a zatem prawem, które w wyniku tej czynności wyszło z jego majątku i weszło do majątku jego małżonki, był jedynie jego udział we współwłasności nieruchomości, a nie cała nieruchomość, w której pozostały udział należał do małżonki dłużnika. Na tej podstawie Sąd Najwyższy uznał, że wyrok stwierdzający bezskuteczność podziału majątku wspólnego w zakresie nieruchomości upoważnia wierzyciela jednego z małżonków do zaspokojenia się jedynie z udziału, jaki przed podziałem miał ten małżonek we współwłasności nieruchomości; nie upoważnia natomiast do prowadzenia egzekucji czy obciążania całej nieruchomości.

W uchwale Sądu Najwyższego z dnia 17 kwietnia 2015 r., III CZP 9/15⁸, wyrażone zostało zapatrywanie, zgodnie z którym: „Wierzyciel jednego z małżonków po ustaniu wspólności majątkowej małżeńskiej może prowadzić egzekucję z udziału tego małżonka we własności nieruchomości wchodzącej poprzednio w skład majątku wspólnego”. Przedstawiony zostanie teraz stan faktyczny tej sprawy, gdyż dość dobrze ilustruje on istotę problemu prawnego. Otóż dnia 12 lipca 2001 r. dłużniczka E. S. zawarła z mężem T. S. umowę wyłączającą wspólność majątkową. Ani dłużniczka, ani jej mąż nie ujawnili w księdze wieczystej prowadzonej dla należącej do nich nieruchomości lokalowej, że charakter praw przysługujących im do niej zmienił się w związku ze zniesieniem przez nich wspólności ustawowej małżeńskiej. Umową darowizny z dnia 9 czerwca 2009 r. małżonkowie E. S. oraz T. S. podarowali synowi A. S. nieruchomość lokalową, będącą następnie przedmiotem egzekucji komorniczej z wniosku wierzyciela Agencji Rynku Rolnego. Z ich oświadczeń wiedzy złożonych przy sporządzaniu aktu notarialnego wynikało, że nieruchomość ta jest objęta wspólnością majątkową. Po 2001 r. małżonkowie E. S. i T. S. nie dokonali żadnej czynności prawnej, wskutek której doszłoby do przywrócenia wspólności ustawowej jako obowiązującego ich

⁸ OSNC 2016/4/41.

ustroju majątkowego. Po zawarciu umowy darowizny w dziale II księgi wieczystej prowadzonej dla nieruchomości lokalowej jako właściciel ujawniony został ich syn A. S. Wyrokiem z dnia 3 grudnia 2010 r. Sąd Okręgowy w S. uznał przedmiotową umowę darowizny za bezskuteczną w stosunku do Agencji Rynku Rolnego w W., jako wierzyciela dłużniczki E. S., w celu zaspokojenia z jej przedmiotu wierzytelności stwierdzonej tytułem wykonawczym egzekwowanym w sprawie. Pozwoliło to wierzycielowi na zaspokojenie się z przedmiotu majątkowego, który wskutek czynności prawnej wyszedł z majątku jego dłużniczki i znajduje się we władaniu osoby trzeciej, której obowiązek polega jedynie na znoszeniu egzekucji z tego przedmiotu. W chwili darowizny nieruchomość nie była już objęta wspólnością ustawową dłużniczki i jej męża, a zatem wierzyciel mógł zaspokoić się albo z udziału w nieruchomości, który poprzednio należał do dłużniczki, albo z prawa, na mocy którego może ona żądać podziału majątku.

Wierzyciel Agencja Rynku Rolnego we wniosku o wszczęcie egzekucji jako przedmiot egzekucji wskazał określony w nim udział we własności nieruchomości, który wskutek czynności uznanej za bezskuteczną wyszedł z majątku dłużniczki, przy czym wyrok uzyskany przez tego wierzyciela w sprawie ze skargi pauliańskiej dotyczył darowizny własności nieruchomości przez małżonków, a nie udziałów w tej nieruchomości. W dziale III księgi wieczystej prowadzonej dla nieruchomości lokalowej dokonano wpisu ostrzeżenia o wszczęciu egzekucji na wniosek wierzyciela Agencji Rynku Rolnego. W chwili dokonywania wpisu tego ostrzeżenia w księdze wieczystej prowadzonej dla nieruchomości lokalowej ujawnione było jej zajęcie w umorzonym postępowaniu egzekucyjnym skierowanym przeciwko A. S. w celu wyegzekwowania na rzecz wierzyciela tożsamego z dochodzącym swojej wierzytelności w postępowaniu przeciwko E. S. kosztów postępowania zasądzonych w sprawie o uznanie czynności prawnej za bezskuteczną. Egzekucja skierowana była do nieruchomości lokalowej, nie zaś do udziału w prawie jej własności. Sąd Rejonowy w S. oddalił skargę wierzyciela Agencji Rynku Rolnego na

postanowienie komornika sądowego przy Sądzie Rejonowym w S. oddalające jego wniosek o dokonanie opisu i oszacowania udziału dłużniczki wynoszącego 1/2 części we własności nieruchomości stanowiącej lokal mieszkalny nr 8 przy ulicy S. w P. Sąd ten stwierdził, że nieruchomość ta jest przedmiotem wspólności ustawowej małżeńskiej dłużniczki i T. S. Warunkiem przystąpienia do jej opisu i oszacowania jest zatem legitymowanie się przez wierzyciela tytułem wykonawczym zaopatrzoną klauzulą wykonalności także przeciwko małżonkowi dłużniczki, a takiego tytułu wierzyciel nie przedstawił. W zażaleniu wierzyciel zarzucił, że wyrokiem z dnia 3 grudnia 2010 r. Sąd Okręgowy w S. orzekł na jego rzecz o bezskuteczności umowy darowizny nieruchomości, której dotyczy wniosek egzekucyjny, dokonanej przez dłużniczkę i T. S. na rzecz ich syna A. S. Dłużniczka była współwłaścicielką tej nieruchomości, a skoro z księgi wieczystej wynika, że aktualnie stanowi ona własność A. S., to nie ma podstaw do przyjęcia, że nieruchomość jest objęta wspólnością majątkową małżeńską dłużniczki i jej męża. Sąd Okręgowy w S. za istotną uznał odpowiedź na pytanie o charakter masy majątkowej istniejącej po ustaniu wspólności, a przed podziałem.

Drugi pogląd

W orzecznictwie Sądu Najwyższego można znaleźć jednak także judykaty wspierające tezę o konieczności zajęcia prawa, o jakim mowa w art. 912 k.p.c., przeprowadzania działu i skierowania egzekucji do majątku małżonka dłużnika, który przypadł jemu w wyniku działu.

W wyroku Sądu Najwyższego z dnia 10 listopada 1976 r., II CR 268/76⁹, stwierdzono, że gdyby możliwość rozporządzania i obciążania udziału w przedmiocie wchodzącym do majątku wspólnego była uregulowana ściśle i bez żadnych odchyleń według zasad rządzących współwłasnością, zagrożony byłby zarówno sam podział majątku wspólnego,

⁹ OSNCP 1977/10/188.

jak i możliwość stosowania art. 43 § 2 k.r.o., który dopuszcza ustalenie nierównych udziałów małżonków w majątku wspólnym.

W uchwale z dnia 28 lipca 1993 r., III CZP 95/93¹⁰, Sąd Najwyższy uznał, że współwłasność w częściach ułamkowych powstała po ustaniu wspólności ustawowej ma zbliżony charakter do współwłasności majątku spadkowego w rozumieniu art. 1035 k.c., do której przepisy o współwłasności stosuje się tylko odpowiednio. Konieczność odpowiedniego, a nie integralnego stosowania przepisów o współwłasności w częściach ułamkowych do przedmiotów majątkowych, które były objęte małżeńską wspólnością ustawową, wynika ze specyfiki tej wspólności, a reżim prawny przedmiotów, które były objęte wspólnością ustawową, określa także art. 1036 k.c. Cel wspólności ustawowej przemawia za udzieleniem małżonkowi nie mniejszej ochrony od tej przewidzianej dla spadkobiercy.

W postanowieniu z dnia 1 kwietnia 1998 r., I CKU 121/97¹¹, z uwagi na odesłanie w art. 42 k.r.o. (obecnie art. 46 k.r.o.) do uzupełniającego stosowania do majątku, który był objęty wspólnością ustawową, przepisów o wspólności majątku spadkowego i dziale spadku, Sąd Najwyższy wykluczył możliwość przyjęcia, że istniejący między małżonkami stosunek prawny współwłasności łącznej zmienia się z chwilą ustania wspólności ustawowej na rzecz współwłasności ułamkowej. Podkreślił przy tym, że w skład majątku wspólnego wchodzi też prawa, do których nie sposób bezpośrednio stosować przepisy o współwłasności, i skonstatował, że między małżonkami po ustaniu wspólności ustawowej istnieje szczególny rodzaj wspólnoty, do której – z pewnymi ograniczeniami – stosuje się przepisy o współwłasności ułamkowej. Wspólnoty tej jednak nie można zakwalifikować jako współwłasności ułamkowej, gdyż posiada ona taki zespół cech, który nie mieści się w ramach tej współwłasności.

W wyroku z dnia 19 lutego 2009 r., II CSK 469/08¹², Sąd Najwyższy stwierdził, że orzeczenie rozwodu nie powoduje podziału majątku

¹⁰ OSNC 1994/2/30.

¹¹ MoP 2004, nr 6, s. 277.

¹² Niepubl.

wspólnego z mocy prawa. Nie można zatem przyjąć, że na skutek orzeczenia rozwodu powodowi przypadł udział w spółdzielczym prawie do lokalu, i to w wysokości 1/2, skoro udział w majątku wspólnym małżonków nie musi być równy (art. 43 § 2 k.r.o.).

W uzasadnieniu wyroku z dnia 24 listopada 2010 r., II CSK 274/10¹³, Sąd Najwyższy podkreślił, że po zniesieniu wspólności ustawowej majątek małżonków dotychczas wspólny stanowi masę, do której stosuje się przepisy o współwłasności w częściach ułamkowych z uwzględnieniem przepisów o dziale spadku, a zaspokojenie wierzyciela z przedmiotu należącego do takiej masy podlega ograniczeniom (art. 912 k.p.c.).

Liczba tych judykatów zdaje się wskazywać, że ten pogląd jest przeważający w orzecznictwie Sądu Najwyższego.

Również Sąd Okręgowy w S., zwracając się z pytaniem prawnym do Sądu Najwyższego (sprawa III CZP 9/15), opowiedział się raczej za poglądem, zgodnie z którym współwłasność w częściach ułamkowych powstała po ustaniu wspólności łącznej jest współwłasnością o charakterze zbliżonym do współwłasności majątku spadkowego (art. 1035 k.c.), a przepisy o współwłasności stosuje się do niej tylko odpowiednio. Po ustaniu wspólności ustawowej wierzyciel, którego dłużnikiem jest tylko jeden z małżonków, może żądać zaspokojenia z udziału w dotychczasowym majątku wspólnym przysługującego jego dłużnikowi, ale skoro nabycie przez dłużnika uprawnień do majątku objętego uprzednio wspólnością nie jest definitywne, to zaspokojenie wierzyciela z udziału dłużnika w majątku wspólnym może wymagać uprzedniego zajęcia jego prawa do żądania podziału majątku wspólnego (art. 896 i 912 k.p.c.), wystąpienia na tej podstawie o podział majątku wspólnego, a po działale – skierowania egzekucji do przedmiotów, jakie przypadły dłużnikowi w wyniku działu. W rezultacie egzekucja z udziału (ułamkowej części nieruchomości albo innego prawa) staje się egzekucją z prawa, które w wyniku działu przypadło dłużnikowi.

¹³ Niepubl.

Także w piśmiennictwie obecne jest takie zapatrywanie, że przepisy art. 1004 i n. k.p.c. nie będą miały zastosowania, jeżeli nie można ustalić udziału poszczególnych współwłaścicieli, gdyż nie zostało przeprowadzone postępowanie związane z ustaleniem takiego udziału (np. postępowanie o podział majątku po ustaniu wspólności majątkowej małżeńskiej przewidujące możliwość ustalenia nierównych udziałów, podział majątku po rozwiązaniu spółki cywilnej czy dział spadku)¹⁴.

Argumenty za dopuszczalnością egzekucji z udziału małżonka w składnikach majątku wspólnego po ustaniu wspólności majątkowej małżeńskiej

Należy najpierw zwrócić uwagę na kwestię odnoszącą się do materiału normatywnego. Mianowicie art. 5 ust. 1 ustawy z dnia 17 czerwca 2004 r. o zmianie ustawy – Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz niektórych innych ustaw¹⁵ stanowi, że do stosunków majątkowych małżonków, które w dniu jej wejścia w życie (20 stycznia 2005 r.) oparte były na umowie majątkowej małżeńskiej, stosuje się nadal przepisy obowiązujące w czasie zawierania umowy¹⁶. Artykuł 42 k.r.o. przewidywał wówczas, że od chwili ustania wspólności ustawowej do majątku, który był nią objęty, mają odpowiednio zastosowanie przepisy o współwłasności w częściach ułamkowych, z zachowaniem art. 43 i 45 k.r.o. W sprawach

¹⁴ Zob. np. E. Wengerek, *Sądowe postępowanie egzekucyjne w sprawach cywilnych*, Warszawa 1978, s. 233; H. Pietrzkowski [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. 4, pod red. T. Erecińskiego, Warszawa 2012, s. 617; T. Smoczyński [w:] *System prawa prywatnego. Tom II. Prawo rodzinne i opiekuńcze*, pod red. T. Smoczyńskiego, Warszawa 2009, s. 511; P. Gil, *Komentarz do art. 1004 k.p.c., pkt 6* [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, pod red. E. Marszałkowskiej-Krześ, Warszawa 2017; T. Żyznowski, *Komentarz do art. 1004 k.p.c., pkt 2* [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Tom III. Komentarz. Art. 730–1088*, pod red. A. Marciniaka, K. Piaseckiego, Warszawa 2015; M. Muliński, *Komentarz do art. 1004 k.p.c., pkt 3* [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Tom II. Komentarz. Art. 730–1217*, pod red. J. Jankowskiego, Warszawa 2015.

¹⁵ Dz.U. Nr 162 poz. 1691.

¹⁶ Dłużniczka E.S. i jej mąż zawarli umowę majątkową znoszącą między nimi wspólność ustawową w dniu 12 lipca 2001 r. Zatem ma do niej zastosowanie art. 42 k.r.o. w brzmieniu sprzed nowelizacji.

nieunormowanych w tych przepisach, do podziału majątku, który był objęty wspólnością ustawową, na mocy art. 46 k.r.o. miały być odpowiednio stosowane przepisy o dziale spadku. Jeżeli spadek przypada kilku spadkobiercom, do wspólności majątku spadkowego stosuje się odpowiednio przepisy o współwłasności w częściach ułamkowych (art. 195 i n. k.c.), z zachowaniem przepisów Tytułu VII księgi IV Kodeksu cywilnego.

Po zmianie stanu prawnego, w sprawach nieunormowanych w artykułach poprzedzających, od chwili ustania wspólności ustawowej do majątku, który był nią objęty, jak również do podziału tego majątku, stosuje się odpowiednio przepisy o wspólności majątku spadkowego i o dziale spadku (art. 46 k.r.o. w obecnym brzmieniu). Według art. 1035 k.c., jeżeli spadek przypada kilku spadkobiercom, do wspólności majątku spadkowego oraz do działu spadku stosuje się odpowiednio przepisy o współwłasności w częściach ułamkowych, a zatem art. 197–221 k.c. Oznacza to, że odesłanie do przepisów o współwłasności w częściach ułamkowych ma w tych stosunkach zastosowanie tak jak poprzednio.

Jak zauważa K. Pietrzykowski¹⁷, obecny art. 42 k.r.o. „odpowiada dawnemu art. 41 § 4. Dawny zaś przedmiot regulacji zamieszczonej w art. 42, mianowicie kwestie normatywnej kwalifikacji wspólności majątku po ustaniu wspólności ustawowej, jest obecnie regulowany w art. 46 łącznie z podziałem majątku wspólnego. Takie ujęcie obu tych kwestii zlikwidowało dawną «dwupiętrowość» odesłań do Kodeksu cywilnego”. Tym samym nie straciły na aktualności wypowiedzi na temat statusu majątku małżonków po ustaniu wspólności ustawowej małżeńskiej, charakteru ich praw do tego majątku i dopuszczalności skierowania do niego egzekucji przez wierzyciela jednego z małżonków, sformułowane w nauce i orzecznictwie zarówno na gruncie starego, jak i nowego stanu prawnego.

Już *prima facie* pogląd przedstawiony jako drugi nie może zostać uznany za trafny, gdyż po pierwsze pomija naturę prawną majątku wspólnego

¹⁷ Tak trafnie K. Pietrzykowski, *Komentarz do art. 42 k.r.o., pkt 1* [w:] *Kodeks rodziny i opiekuńczy. Komentarz*, pod red. K. Pietrzykowskiego, Warszawa 2015.

małżonków w okresie po ustaniu wspólności małżeńskiej, a przed dokonaniem podziału tego majątku, a po drugie pomija istotną kwestię potrzeby ochrony praw podmiotowych wierzycieli jednego z małżonków. Odesłanie do odpowiedniego stosowania przepisów o współwłasności w częściach ułamkowych (tak do majątku spadkowego, jak i do majątku wspólnego małżonków po ustaniu wspólności łącznej) jest zrozumiałe. Przedmiotem współwłasności w częściach majątkowych jest przecież rzecz. Tymczasem majątek, także i ten poddany dotychczas wspólności ustawowej małżeńskiej, obejmuje nie tylko własność rzeczy, lecz także inne prawa majątkowe – rzeczowe (np. użytkowanie wieczyste), czy też obligacyjne (np. wierzytelności), złożone sytuacje prawne, czy władztwo faktyczne o doniosłych skutkach na gruncie prawa cywilnego (np. posiadanie). Nie oznacza to jednak, że istniejący między małżonkami stosunek prawny współwłasności łącznej nie zmienia się z chwilą ustania wspólności ustawowej we współwłasność ułamkową. Jest wprost przeciwnie – przepisy o współwłasności w częściach ułamkowych stosuje się odpowiednio zarówno do całego majątku (udziału), jak i poszczególnych, wchodzących w jego skład przedmiotów¹⁸. Nie może to pozostać bez wpływu na ocenę tego, co może stanowić przedmiot egzekucji w okresie po ustaniu wspólności majątkowej małżeńskiej, a przed podziałem majątku wspólnego.

Oczywiście nie usuwa to istnienia złożonego problemu ustalenia natury prawnej stosunku prawnego łączącego współspadkobierców¹⁹, czy też małżonków po ustaniu wspólności majątkowej małżeńskiej. Ramy niniejszego artykułu nie pozwalają na omówienie tego złożonego problemu prawnego. Jak się wydaje, wspólność majątku małżonków po ustaniu wspólności majątkowej jest swoistą instytucją prawa rodzinnego. Jest to wspólność będąca odmianą współwłasności w częściach ułamkowych.

¹⁸ Tak też: J. Ignaczewski, *Komentarz do przepisów KRO regulujących ustawowy ustrój majątkowy, Komentarz do art. 46 k.r.o., pkt 2* [w:] *Małżeńskie prawo majątkowe*, pod red. J. Ignaczewskiego, Warszawa 2017.

¹⁹ Zob. szerzej: M. Kłos [w:] *System prawa prywatnego. Tom 10. Prawo spadkowe*, pod red. B. Kordasiewicza, Warszawa 2015, s. 799–800.

Ułamkowy charakter tej wspólności wynika wprost z art. 1035 k.c. w związku z art. 46 k.r.o. Małżonkom przysługują dlatego – wyrażone ułamkiem – udziały zarówno w całym majątku, jak i w poszczególnych prawach majątkowych składających się na ten majątek. Tymi ostatnimi nie mogą oni swobodnie rozporządzać bez zgody współmałżonka (art. 1036 k.c. w zw. z art. 46 k.r.o.).

Poniżej przedstawiono argumenty za dopuszczalnością egzekucji z udziału małżonka w składnikach majątku wspólnego po ustaniu wspólności majątkowej małżeńskiej.

1. W przepisach kodeksu rodzinnego i opiekuńczego w kwestiach dotyczących wspólności majątkowej małżeńskiej i jej ustania ustawodawca przyjął, że status majątku wspólnego małżonków po ustaniu wspólności ma być oceniany z odwołaniem się do zasad ustalonych dla majątku spadkowego, który do chwili jego podziału traktowany jest w szczególny sposób. Na spadek składa się kompleks różnego rodzaju praw tworzących odrębną masę majątkową, a spadkobiercom przysługuje, oprócz praw do poszczególnych składników majątku spadkowego, samodzielne prawo podmiotowe w postaci udziału w masie spadkowej, które może być przedmiotem obrotu prawnego (art. 1051 k.c.).

Współspadkobierca jest ograniczony w dysponowaniu udziałami w przedmiotach należących do spadku i może nimi rozporządzać tylko za zgodą pozostałych spadkobierców, a w razie braku zgody któregoś z nich rozporządzenie jest bezskuteczne o tyle, o ile naruszałoby uprawnienia przysługujące temu spadkobiercy na podstawie przepisów o dziale spadku (art. 1036 k.c.). Taka zgoda nie jest natomiast wymagana dla zbycia przez spadkobiercę spadku (udziału w nim). Ustawodawca traktuje wspólność spadku (tak samo jak i współwłasność ułamkową) jako stan przejściowy, ale zarazem nie nakłada na spadkobierców (tak samo jak i na współwłaścicieli) obowiązku przeprowadzenia działu spadku (zniesienia współwłasności) i nie wyznacza konkretnego terminu, w którym miałyby do niego dojść, co przekształciłoby stosunki tymczasowe w stosunki pewne. Możliwa jest zatem sytuacja długotrwałej wspólności majątku wspólnego małżonków.

Spadek jest masą majątkową pozostającą we wspólności (we współwłasności) w częściach ułamkowych spadkobierców. Z art. 1036 k.c. wynika wyraźnie, że współspadkobiercom, poza ogólnym prawem do spadku, przysługują także konkretne udziały w poszczególnych składnikach majątku spadkowego. Przewidziane w art. 1036 k.c. ograniczenie w możliwości rozporządzania tymi udziałami, a także odmienności związane z przeprowadzaniem działu spadku, są odstępstwami od ogólnego statusu, jaki ma majątek objęty współwłasnością w częściach ułamkowych. Powyższe regulacje prawne nie przekreślają jednak tego, iż zarówno do spadku przed jego działem, jak i majątku wspólnego małżonków przed jego podziałem, mają zastosowanie przepisy o współwłasności w częściach ułamkowych. Zatem w każdej rzeczy (prawie) wchodzącej w skład tych majątków każdy ze współuprawnionych (współspadkobierców, małżonków) ma udział wyznaczony ułamkiem.

Jak zauważa K. Pietrzykowski²⁰, jakkolwiek bowiem trudno mówić o majątku, który był objęty wspólnością ustawową, jako o wyodrębnionej masie majątkowej istniejącej obok majątków każdego z małżonków, niemniej jednak ustawodawca wyraźnie rozróżnia udział w majątku wspólnym jako zespole praw majątkowych oraz udziały w poszczególnych przedmiotach należących do tego majątku, zarówno w art. 35 k.r.o., jak i w przepisach art. 42–46 k.r.o. Co więcej, w sytuacji podobnej, dotyczącej wspólności majątku spadkowego, wyraźnie dopuszczono możliwość zbycia przez spadkobiercę udziału spadkowego (art. 1051 k.c.). W ocenie K. Pietrzykowskiego wprowadzie takiego unormowania nie przewidziano w przepisach regulujących skutki ustania wspólności ustawowej, jednakże zamieszczone w art. 42 odesłanie do przepisów o współwłasności w częściach ułamkowych, które mają być stosowane odpowiednio, tzn. z uwzględnieniem tego, że majątek poddany dotychczas wspólności ustawowej obejmuje nie tylko własność rzeczy, lecz także inne prawa majątkowe, pozwala na uznanie, iż przepis art. 198 k.c. ma odpowiednie

²⁰ Zob. K. Pietrzykowski, *Komentarz do art. 46 k.r.o., pkt 5 [w:] Kodeks rodziny i opiekuńczy. Komentarz*, pod red. K. Pietrzykowskiego, Warszawa 2015.

zastosowanie do rozporządzenia przez każdego z małżonków udziałem w tym majątku. Jak wynika zaś z ostatnio wymienionego artykułu, takie rozporządzenie nie wymaga zgody drugiego małżonka. W wypadku odpłatnego zbycia udziału w tym majątku nabywcę chronią przed ujemnymi skutkami późniejszego ustalenia nierównych udziałów każdego z małżonków (art. 43 § 2 k.r.o.) przepisy o rękojmi za wady prawne (art. 556 § 2 w zw. z art. 555 k.c.). Broniony pogląd o dopuszczalności rozporządzenia przez małżonka udziałem przysługującym mu w majątku, który był objęty wspólnością ustawową, umożliwia temu małżonkowi zrzeczenie się tego udziału na rzecz jego współmałżonka, co jest w swej istocie darowizną tego udziału²¹. Zdaniem K. Pietrzykowskiego za dopuszczeniem takiej możliwości niewątpliwie przemawiają również względy życiowe.

Również J. Winiarz²² był zdania, że z chwilą przekształcenia się małżeńskiej wspólności majątkowej we wspólność w częściach ułamkowych, każdy z małżonków może bez zgody współmałżonka rozporządzać swoim udziałem w majątku wspólnym (art. 198 k.c.). Rozporządzenia dotyczące udziału (zbycie, obciążenie) mogą być jednak o tyle bezskuteczne, o ile naruszałyby uprawnienia drugiego małżonka wynikające z przepisów o podziale wspólnego majątku małżonków (por. uchwała składu 7 sędziów Sądu Najwyższego – zasada prawna – z dnia 15 października 1962 r., I CO 22/62²³).

2. Wspólność majątku małżonków pozostających w ustroju wspólności majątkowej małżeńskiej, w czasie jej trwania, tak jak w przypadku majątku wspólników spółki cywilnej, ma charakter łączny (bezudziałowy). Po jej ustaniu udziały małżonków w majątku wspólnym są, co do zasady, równe. Zasada równych udziałów w majątku wspólnym stanowiącym dorobek małżonków jest przejawem ich równouprawnienia²⁴. Zasada ta nie jest zależna od przyczyny ustania wspólności (zawarcie umowy, orzeczenie sądu, z mocy prawa). Skutkiem przekształcenia

²¹ Zob. L. Stecki, *Ustanie ustawowej wspólności*, Poznań 1968, s. 54.

²² Zob. J. Winiarz, *Prawo rodzinne*, Warszawa 1995, s. 117.

²³ OSN 1964/1/2.

²⁴ Zob. J. Winiarz, *Prawo...*, *op. cit.*, s. 116; J. Gajda, *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, Warszawa 2000, s. 184.

wspólności bezudziałowej w udziałową jest uzyskanie przez małżonków równych uprawnień do majątku wspólnego, co oznacza, że ich udziały we wszystkich prawach majątkowych objętych uprzednio wspólnością wynoszą po $\frac{1}{2}$. W odniesieniu do rzeczy oznacza to powstanie współwłasności (udziały po $\frac{1}{2}$ części).

Ustanie wspólności małżeńskiej prowadzi do zmiany sytuacji prawnej przedmiotów objętych bezudziałową wspólnością majątkową, w następstwie której stają się one współwłasnością małżonków w częściach ułamkowych. Stwierdzenie, że majątek wspólny po ustaniu wspólności małżeńskiej ma status współwłasności w częściach ułamkowych, która obejmuje poszczególne przedmioty wchodzące w jego skład, uprawnia do sformułowania wniosku o istnieniu prawnej możliwości prowadzenia egzekucji z udziałów w tych przedmiotach w zakresie, w jakim przysługują one małżonkowi będącemu dłużnikiem. Udziały te należy bowiem traktować jako prawa zbywalne, a więc, co do zasady, podlegające egzekucji, których zbycie może przynieść dochód na potrzeby do zaspokojenia wierzyciela. Z mocy art. 831 § 1 pkt 3 k.p.c. jedynie prawa niezbywalne nie podlegają egzekucji, chyba że możliwość ich zbycia wyłączono umową, a przedmiot świadczenia nadaje się do egzekucji albo wykonanie prawa może być powierzone komuś innemu. W orzecznictwie Sądu Najwyższego nie budzi wątpliwości to, że prawomocny wyrok orzekający rozwód może być podstawą wpisu w księdze wieczystej współwłasności w częściach ułamkowych na rzecz byłych małżonków²⁵. W uchwale Sądu Najwyższego z dnia 6 września 1996 r., III CZP 97/96²⁶, przyjęto także, iż wierzytelność powstała po zniesieniu wspólności ustawowej, obciążająca tylko jednego z małżonków, może być podstawą wpisu hipoteki przymusowej na udziale dłużnika w prawie użytkowania wieczystego. Możliwe staje się prowadzenie egzekucji z udziału we współwłasności rzeczy, w szczególności z ułamkowej części nieruchomości,

²⁵ Zob. wyrok SN z dnia 21 czerwca 2001 r., III CZP 16/01, OSNC 2002/1/4; wyrok SN z dnia 8 czerwca 2005 r., I CK 701/04, Biul. SN 2005, nr 9, z dnia 21 lutego 2013 r., I CSK 586/12, Biul. SN 2014, nr 10.

²⁶ OSNC 1996/12/158.

po ustaniu wspólności majątkowej, bez konieczności uzyskiwania klauzuli wykonalności przeciwko małżonkowi dłużnika.

Z chwilą ustania wspólności ustawowej małżeńskiej wygasa, ustalone w art. 42 k.r.o. na czas jej trwania, wyłączenie możliwości zaspokojenia się wierzyciela jednego z małżonków z udziału, który w razie ustania wspólności przypadnie temu małżonkowi w majątku wspólnym lub w poszczególnych przedmiotach należących do tego majątku. *A contrario* uznać należy, że po tej dacie istnieje możliwość zaspokojenia się przez wierzyciela jednego z małżonków z udziału, który ma małżonek w poszczególnych przedmiotach należących do tego majątku.

3. Relevantne jest też to, że przepisy art. 1036 k.c. w związku z art. 46 k.r.o. uzależniają od zgody małżonka jedynie „rozporządzenie” udziałem w przedmiocie należącym do majątku wspólnego, a przez rozporządzenie rozumieć należy tylko te czynności prawne, których celem i bezpośrednim skutkiem jest przeniesienie, obciążenie albo zniesienie prawa majątkowego. Zgodzić się należy z Sądem Najwyższym, gdy stwierdza, że w razie skierowania egzekucji do udziału w przedmiocie należącym do majątku wspólnego po ustaniu wspólności majątkowej może dojść do przeniesienia tego składnika majątku dłużnika (udziału we własności lub innym prawie) na inny podmiot, ale podstawą tego przesunięcia nie będzie czynność prawna, lecz orzeczenie sądu. W przypadku egzekucji z udziału w nieruchomości przejście prawa do niego na nabywcę następuje bowiem na podstawie postanowienia sądu o przysądzeniu własności (art. 999 § 1 k.p.c. w zw. z art. 1004 k.p.c.). Nie dochodzi wówczas do rozporządzenia udziałem w rozumieniu art. 1036 k.c. w zw. z art. 46 k.r.o. Przepisy art. 1036 k.c. w zw. z art. 46 k.r.o. nie mogą być dlatego traktowane jako wyłączające lub ograniczające możliwość prowadzenia egzekucji z udziału w przedmiocie stanowiącym składnik majątku wspólnego po ustaniu wspólności małżeńskiej.

4. Przyjęcie, że sytuacja spadkobierców do chwili działu spadku jest bardzo podobna do tej, w jakiej znajdują się małżonkowie w okresie od ustania wspólności majątkowej między nimi do czasu podziału majątku

wspólnego, nie musi przełożyć się na zbliżone (podobne) zasady prowadzenia egzekucji długu jednego ze współuprawnionych z majątku objętego wspólnością w okresie przed dokonaniem jego podziału²⁷. Zawarte w art. 46 k.r.o. odesłanie do odpowiedniego stosowania przepisów o wspólności majątku spadkowego, które uzupełnia regulację statusu majątku wspólnego po ustaniu wspólności małżeńskiej, nie obejmuje bowiem odesłania do przepisów procesowych normujących dopuszczalność prowadzenia egzekucji ze spadku, a to w tych przepisach (art. 779 § 1 k.p.c.), a nie w przepisach o wspólności majątku spadkowego, ustalone zostały ograniczenia dopuszczalności egzekucji „ze spadku”.

Ograniczenia dopuszczalności prowadzenia egzekucji ze wspólnej masy majątkowej i warunki, od których zależy ich zniesienie, zostały przez ustawodawcę określone w odniesieniu do egzekucji z majątku wspólnego objętego wspólnością małżeńską (a *contrario* art. 776¹, 891², 923¹ k.p.c.), z majątku wspólnego wspólników spółki prawa cywilnego (art. 778 k.p.c.) oraz ze spadku aż do jego działu (art. 779 § 1 k.p.c.). Ustawodawca nie przewidział identycznego uregulowania w odniesieniu do majątku małżonków, pomiędzy którymi ustał ustrój wspólności ustawowej. Nie istnieje też w kodeksie rodzinnym i opiekuńczym norma prawna, która odsyłałaby w zakresie regulacji majątkowych ustrojów małżeńskich do przepisów o postępowaniu egzekucyjnym. Norma zawarta w art. 779 § 1 k.p.c. nie powinna mieć też zastosowania *per analogiam*. Odpowiedzialność za długi powstałe w czasie trwania małżeństwa znajduje autonomiczną regulację w kodeksie rodzinnym i opiekuńczym.

W sprawach o podział majątku wspólnego, podobnie jak w sprawach o dział spadku (art. 686 k.p.c.), sąd nie tylko dokonuje podziału składników majątku wspólnego, lecz także całościowo dokonuje rozliczenia małżonków, w tym w szczególności rozstrzyga o wydatkach, nakładach i innych świadczeniach na majątek wspólny i z tego majątku, które zostały poniesione przez małżonków (art. 45 k.r.o. w zw. z art. 567 § 1

²⁷ Tak trafnie Sąd Najwyższy w uchwale w sprawie III CZP 9/15, OSNC 2016/4/41.

k.p.c.). W wyniku dokonanych rozliczeń może się okazać, że mimo równych udziałów sam majątek nie zostanie podzielony między małżonkami w sposób ekwiwalentny albo też zostanie przyznany tylko jednemu z nich. W postępowaniu tym sąd ma również obowiązek orzec, czy rozporządzenie przez małżonka udziałem w przedmiocie należącym do majątku wspólnego bez zgody drugiego małżonka nie jest bezskuteczne ze względu na naruszenie uprawnień przysługujących temu małżonkowi na podstawie przepisów o podziale majątku wspólnego (art. 1036 w zw. z art. 46 k.r.o.).

5. W art. 43 § 1 k.r.o. ustawodawca stanowczo określił wysokość udziału każdego z małżonków w majątku wspólnym, oznaczalnego już z chwilą ustania wspólności i odnoszącego się do każdego przedmiotu wchodzącego w skład tej masy majątkowej. Nie można przyjmować, że w takim przypadku nie jest możliwa egzekucja z ułamkowej części nieruchomości, gdyż współwłaściciele nie mają ustalonego udziału w częściach ułamkowych. Zdaniem np. E. Wengereka²⁸ jest tak wtedy, „gdy nieruchomość wchodzi w skład masy majątkowej, w której udział każdego ze współwłaścicieli zależy od wyników działu”. Odmienne określenie ich wysokości konstytutywnym orzeczeniem sądu zależy od tego, czy uprawniony małżonek wystąpi z żądaniem przewidzianym w art. 43 § 2 k.r.o. Zgłoszenie tego żądania nie jest ani obowiązkowe, ani obwarowane żadnym terminem.

Wbrew formułowanym niekiedy poglądom, przeciwko dopuszczalności takiej egzekucji nie przemawia to, iż do czasu podziału majątku wspólnego każdemu z małżonków przysługuje uprawnienie do zgłoszenia żądania ustalenia nierównych udziałów w tym majątku. Z ważnych powodów każdy z małżonków może żądać, aby ustalenie udziałów w majątku wspólnym nastąpiło z uwzględnieniem stopnia, w którym każdy z nich przyczynił się do powstania tego majątku, przy czym ocena ta powinna uwzględniać także nakład osobistej pracy przy wychowaniu dzieci

²⁸ Zob. E. Wengerek, *Sądowe...*, *op. cit.*, s. 233.

i we wspólnym gospodarstwie domowym (art. 43 § 1–3 k.r.o.). W praktyce przypadki ustalania nierównych udziałów w majątku wspólnym nie należą do zbyt częstych. W postanowieniu z dnia 26 listopada 1973 r., III CRN 227/73²⁹, Sąd Najwyższy podkreślił, że: „Artykuł 43 § 2 k.r.o. może mieć zastosowanie nie w każdym wypadku faktycznej nierówności przyczynienia się każdego z małżonków do powstania majątku wspólnego, lecz tylko w tych wypadkach, gdy małżonek, przeciwko któremu skierowane jest żądanie ustalenia nierównego udziału, w sposób rażący lub uporczywy nie przyczynia się do powstania dorobku stosownie do posiadanych sił i możliwości zarobkowych”.

Uprawnienie to małżonek może zrealizować tylko w postępowaniu sądowym. Skutek w postaci ustalenia, że udziały małżonków nie są równe, nie występuje bez konstytutywnego orzeczenia. Do chwili jego uprawnomocnienia się w obrocie prawnym należy przyjmować, że oboje małżonkowie mają równe udziały w majątku wspólnym, o czym wyrażnie stanowi art. 43 § 1 k.r.o. Przepis ten, w odróżnieniu od art. 197 k.c., przy określaniu wielkości udziałów nie odwołuje się do pojęcia domniemania, lecz zawiera katerygryczne stwierdzenie odnośnie do tego, jak kształtują się w tym zakresie z mocy samego prawa stosunki pomiędzy małżonkami. W pełni słusznie stwierdził dlatego – moim zdaniem – Sąd Najwyższy, że przepis ten jest wystarczającą podstawą prawną do wiążącego określenia wielkości udziału małżonka w przedmiocie należącym do majątku wspólnego w prowadzonym przeciwko temu małżonkowi postępowaniu egzekucyjnym.

Ponadto, skoro ustawodawca nie nałożył na małżonków obowiązku przeprowadzenia podziału majątku objętego wspólnością ustawową i nie wyznaczył terminu, w którym powinni dochodzić roszczeń rozstrzyganych w postępowaniu działowym, to nie sposób jest latami opisywać statusu poszczególnych składników majątku wspólnego jedynie tymczasowo. Takie podejście destabilizowałoby stosunki prawne

²⁹ OSNCP 1974/11/189.

odnoszące się do przedmiotów wchodzących w skład majątku wspólnego. Nie ma żadnych powodów ku temu, żeby to na wierzycieli małżonków przenosić powinność inicjowania postępowań o podział ich majątku wspólnego, gdy uzyskaniem takiego rozstrzygnięcia nie są zainteresowani sami małżonkowie.

Co więcej, w piśmiennictwie M. Koenner jest zdania, że zajęcie prawa, z mocy którego dłużnik może żądać działu majątku, nie stanowi zajęcia prawa do żądania działu, lecz zajęcie wszystkiego, co dłużnikowi z działu przypadnie. Według tego autora przyznanie również wierzycielowi legitymacji procesowej do żądania działu (z mocy art. 887 § 1 w zw. z art. 902 i 909 k.p.c.) nie oznacza, że można zastosować konstrukcję podstawienia procesowego, z mocy którego wierzyciel ma prawo zgłosić wniosek o wszczęcie postępowania o dział majątku. Autor wskazuje, że wierzycielowi wskutek zajęcia zostaje przyznana odrębna legitymacja procesowa, która stanowi materialnoprawne uprawnienie do działania w postępowaniu działowym³⁰.

Warto też zwrócić uwagę na to, że z art. 912 k.p.c. wynika jednoznacznie, że w ciągu miesiąca od ukończenia działu (podziału), przez co należy rozumieć uprawomocnienie się postanowienia działowego (podziałowego), wierzyciel może żądać przeprowadzenia egzekucji z mienia przypadłego dłużnikowi w wyniku działu (podziału). Do wierzyciela należy wskazanie, do których przedmiotów majątkowych ma być prowadzona egzekucja. Skutkiem upływu terminu miesięcznego przewidzianego w art. 912 § 1 zd. 3 jest wygaśnięcie uprawnienia wierzyciela do żądania w ramach postępowania egzekucyjnego z prawa, z mocy którego dłużnik może żądać działu majątku, przeprowadzenia egzekucji

³⁰ Zob. M. Koenner [w:] *Egzekucja sądowa w Polsce*, Wydawnictwo Currenda 2007, s. 548. Odmienne jednak większość doktryny: np. E. Wengerek, *Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne. Komentarz*, Warszawa 1972, s. 470; K. Korzan, *Sądowe postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne w sprawach cywilnych*, Warszawa 1986, s. 285; M. Uliasz, *Komentarz do art. 912 k.p.c., Nb 2* [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, Warszawa 2008; H. Pietrkowski [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. 4, pod red. T. Erecińskiego, Warszawa 2012, s. 476; P. Telenga, *Komentarz aktualizowany do art. 912 Kodeksu postępowania cywilnego*, pod red. A. Jakubeckiego, Lex/el, 2016.

z mienia przypadłego dłużnikowi w wyniku działu majątku i zwolnienie od zajęcia przedmiotów majątkowych, które w wyniku działu przypadły dłużnikowi. W tej sytuacji postępowanie egzekucyjne z prawa, z mocy którego dłużnik może żądać działu majątku, podlega umorzeniu (art. 355 § 1 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.). Prawomocne postanowienie o umorzeniu jest podstawą do wykreślenia z księgi wieczystej wpisu o zajęciu nieruchomości.

6. Pogląd przedstawiony przez Sąd Najwyższy np. w uchwale w sprawie III CZP 9/15 uwzględnia też w odpowiedni i wyważony sposób potrzebę ochrony zarówno małżonków, jak i wierzyciela jednego z nich. Małżonek niebędący dłużnikiem dysponuje środkami prawnymi, za pomocą których może przeciwdziałać egzekucji z udziału w przedmiocie wchodzącym w skład majątku wspólnego, jeżeli twierdzi, że taka egzekucja narusza jego prawa. Od jego aktywności zależy przede wszystkim to, czy dojdzie do ustalenia nierównych udziałów w majątku wspólnym, a jeśli tak się stanie, to jest on uprawniony do wytoczenia powództwa o zwolnienie zajętego przedmiotu od egzekucji w zakresie, w jakim wskutek wydanego orzeczenia zajęcie wykracza poza udział należący do małżonka, przeciwko któremu kieruje się egzekucja. W celu zapobieżenia zbyciu tej części udziału małżonek jako powód w procesie o zwolnienie od egzekucji może również ubiegać się o udzielenie zabezpieczenia poprzez zawieszenie postępowania egzekucyjnego (art. 755 § 1 pkt 3 k.p.c.). Zabezpieczenie takie małżonek może uzyskać nawet na etapie postępowania o ustalenie nierównych udziałów. Jeżeli żądanie takie połączy z wnioskiem o podział majątku wspólnego (art. 567 k.p.c.), to w postępowaniu podziałowym będzie mógł uczestniczyć również wierzyciel (art. 510 § 1 k.p.c.) i wówczas uzyskaniu zabezpieczenia przez zawieszenie postępowania egzekucyjnego nie będzie sprzeciwiać się zasada, że jego udzielenie nie może ingerować w prawa osób niebiorących udziału w postępowaniu, w którym go udzielono.

De lege lata wierzyciel jednego z małżonków, poszukując zaspokojenia z majątku wspólnego po ustaniu wspólności małżeńskiej, może

skierować egzekucję do udziału swojego dłużnika w majątku wspólnym. Egzekucja skierowana do udziału w prawie własności rzeczy (zarówno ruchomości, jak i nieruchomości) może jednak okazać się mniej skuteczna niż egzekucja skierowana do tej rzeczy (prawa jej własności), a to dlatego, że udział nie znajduje z taką łatwością nabywcy w postępowaniu egzekucyjnym. Nie można wówczas wykluczyć, że wierzyciel jednego z małżonków, zamiast prowadzić egzekucję do udziału swego dłużnika we własności przedmiotu należącego do majątku wspólnego po ustaniu wspólności, zdecyduje się na skierowanie egzekucji do prawa, z mocy którego małżonek będący dłużnikiem może żądać podziału majątku wspólnego (art. 912 k.p.c.), chociaż ta droga poszukiwania zaspokojenia wierzytelności jest długotrwała i połączona z wyższymi wydatkami. To wierzycielowi należy moim zdaniem pozostawić wybór drogi prawnej dochodzenia zaspokojenia swojej należności od małżonka-dłużnika.

Za nieprzekonujące należy uznać podnoszone w judykaturze i piśmiennictwie argumenty mające przemawiać za niedopuszczalnością egzekucji z ułamkowej części nieruchomości wchodzącej w skład majątku wspólnego małżonków po ustaniu wspólności majątkowej małżeńskiej. Są nimi twierdzenia o tym, że:

a) zbycie w drodze egzekucji części ułamkowej rzeczy, która wchodziła w skład majątku wspólnego, stwarza zagrożenie nie tylko dla prawidłowości samego podziału tego majątku, lecz także dla realizacji uprawnienia małżonków do domagania się ustalenia nierównych udziałów w majątku wspólnym, które w wyjątkowych wypadkach może doprowadzić nawet do całkowitego pozbawienia jednego z nich udziału w tym majątku. Dopiero podział majątku wspólnego ma dawać pewność co do statusu przedmiotów wchodzących w skład masy majątkowej objętej wspólnością i dopiero z chwilą jego przeprowadzenia możliwe ma być skierowanie przez wierzyciela jednego z małżonków egzekucji do tych składników majątku wspólnego, które w wyniku działu przypadły jego dłużnikowi. Egzekucji z udziału we współwłasności nie można dlatego prowadzić do momentu, aż jego wysokość nie zostanie w sposób

pewny ustalona, a w przypadku zarówno spadku, jak i majątku wspólnego, następuje to dopiero z chwilą jego podziału;

b) określenie udziałów małżonków w majątku wspólnym wynikające z art. 43 § 1 k.r.o. nie jest definitywne, skoro według art. 43 § 2 k.r.o. udziały mogą być ustalone przez sąd w innych rozmiarach. Współwłasność w częściach ułamkowych, powstała po ustaniu wspólności łącznej, jest współwłasnością o charakterze zbliżonym do współwłasności majątku spadkowego (art. 1035 k.c.), do której przepisy o współwłasności stosuje się tylko odpowiednio. Możliwe jest ustalenie nierównych udziałów małżonków w majątku wspólnym, a nabycie przez małżonka po ustaniu wspólności udziału w majątku wspólnym jest niedefinitywne. Zbycie przez małżonka po ustaniu wspólności ustawowej jego udziałów w przedmiocie, który był objęty wspólnością ustawową, jest bezskuteczne o tyle, o ile narusza uprawnienia drugiego małżonka, wynikające z przepisów o podziale wspólnego majątku małżonków³¹. Po ustaniu wspólności ustawowej wierzyciel, którego dłużnikiem jest tylko jedno z małżonków, może żądać zaspokojenia z przysługującego mu udziału w dotychczasowym majątku wspólnym; mając na uwadze, że nabycie uprawnień do majątku objętego uprzednio wspólnością nie jest definitywne, zaspokojenie wierzyciela z udziału dłużnika w majątku wspólnym wymaga uprzedniego zajęcia prawa dłużnika do żądania podziału majątku wspólnego (art. 896 i 912 k.p.c.), wystąpienia na tej podstawie o podział majątku wspólnego, a po działale, skierowania egzekucji do przedmiotów, jakie przypadły dłużnikowi. W rezultacie egzekucja z udziału (ułamkowej części nieruchomości albo innego prawa) stałaby się egzekucją z prawa, które w wyniku działu przypadło dłużnikowi.

Wreszcie należy wskazać jeszcze i na to, że rozwiązania omawianego problemu nie należy poszukiwać w przepisie art. 52 § 1a k.r.o.,

³¹ Zob. uchwała SN z dnia 28 lipca 1993 r., III CZP 95/93, OSNC 1994/2/30; uchwała składu siedmiu sędziów SN z dnia 15 października 1962 r., OSNC 1964/1/2, zasada prawna; uzasadnienie wyroku SN z dnia 10 listopada 1976 r., II CR 268/76, OSNCP 1977/10/188.

zgodnie z którym ustanowienia przez sąd rozdzielnosci majątkowej może żądać także wierzyciel jednego z małżonków, jeżeli uprawdopodobni, że zaspokojenie wierzytelności stwierdzonej tytułem wykonawczym wymaga dokonania podziału majątku wspólnego małżonków. Przepis ten przyznający wierzycielowi jednego z małżonków dodatkową (obok małżonków – art. 52 § 1 k.r.o. i prokuratora – art. 7 k.p.c.) legitymację do złożenia pozwu o ustanowienie przez sąd rozdzielnosci majątkowej, nie może wyznaczać zakresu dopuszczalnej egzekucji, w przypadku gdy jeden z małżonków nie zaspokoił wierzytelności swojego wierzyciela. Nieuprawniona byłaby zwłaszcza teza o tym, że nie ma powodów dla różnicowania sytuacji prawnej powstałej wskutek umowy wyłączającej wspólność i ustanowienia przez sąd rozdzielnosci majątkowej, w konsekwencji czego także w przypadku umownego wyłączenia wspólności majątkowej, zaspokojenie wierzytelności stwierdzonej tytułem wykonawczym wymaga dokonania podziału majątku wspólnego małżonków.

Na koniec rozważań warto jeszcze odnieść się do problemu, jaki wpływ wywiera ustanie wspólności majątkowej na wszczęte wcześniej postępowanie egzekucyjne, które za przedmiot miało majątek wspólny objęty wspólnością łączną (bezudziałową). Spory wywołuje w piśmiennictwie to, czy dopuszczalne jest umorzenie postępowania egzekucyjnego na wniosek małżonka dłużnika, na podstawie art. 825 pkt 3 k.p.c. Zdaniem F. Zedlera³² jest to możliwe, ponieważ po ustaniu wspólności przedmiotów podlegających wcześniej egzekucji, jest ona prowadzona sprzecznie z treścią tytułu wykonawczego. Nie można bowiem prowadzić egzekucji do przedmiotów, które wchodziły kiedyś do majątku wspólnego.

G. Jędrejek³³ uważa, że „przekształcenie się wspólności łącznej we wspólność ułamkową nie wyklucza kontynuowania egzekucji w postaci zarządu przymusowego. Żądanie umorzenia egzekucji może bowiem dotyczyć

³² Zob. F. Zedler, *Dochodzenie roszczeń majątkowych od małżonków*, Warszawa 1976, s. 190.

³³ Zob. G. Jędrejek, *Egzekucja przez zarząd przymusowy przedsiębiorstw rodzinnych*, Warszawa 2006, s. 162.

części majątku wspólnego, a przedsiębiorstwo bądź jego część może być gospodarczo wyodrębniona z pozostałego majątku i można z niej uzyskiwać dochody”. W ocenie T. Smyczyńskiego³⁴ wydaje się, że stanowisko to jest możliwe do obrony, mając na względzie dalsze trwanie wspólności małżonków co do przedsiębiorstwa rodzinnego, chociaż w postaci ułamkowej. Za trafne uznać należy to drugie zapatrywanie. Prezentowany dopiero co pogląd odnosił się do egzekucji przez zarząd przymusowy, ale trzeba go moim zdaniem postrzegać w szerszej perspektywie, tzn. egzekucji z majątku wspólnego małżonków, niezależnie od tego, co jest jej przedmiotem.

W tym kontekście postulować należy też przywrócenie art. 44 k.r.o. (uchylonego w 1975 r.³⁵, skądinąd nieroztropnie moim zdaniem³⁶), stanowiącego, że: „Małżonek, który w czasie trwania wspólności ustawowej był odpowiedzialny za zobowiązania tylko z majątku wspólnego, ponosi po ustaniu wspólności odpowiedzialność z całego swojego majątku, jednakże tylko do wartości przypadającego mu udziału w majątku wspólnym”. W ten sposób, bardziej pełny, zapewniona byłaby ochrona wierzycieli z tytułów zobowiązań małżonka zaciągniętych w okresie trwania wspólności majątkowej. *De lege lata*, z chwilą ustania wspólności ustawowej małżonków ustaje również odpowiedzialność z majątku wspólnego za długi jednego z nich, przewidziana w art. 41 § 1 k.r.o. Od tej chwili, w wypadku gdy dłużnikiem był tylko jeden z małżonków, wierzyciel może żądać zaspokojenia wyłącznie z dotychczas odrębnego majątku dłużnika, z przysługującego mu udziału w dotychczasowym majątku wspólnym oraz z przedmiotów majątkowych nabytych przez niego po ustaniu wspólności ustawowej³⁷.

Podsumowanie

W świetle przedstawionych wyżej argumentów odrzucić należy stanowisko, w myśl którego zaspokojenie wierzytelności z majątku uprzednio

³⁴ Zob. T. Smyczyński [w:] *System...*, *op. cit.*, s. 510.

³⁵ Dz.U. z 1975 r. Nr 45 poz. 234.

³⁶ Inaczej, ale nieprzekonująco dla mnie: J. Winiarz, *Prawo...*, *op. cit.*, s. 125.

³⁷ Tak trafnie: K. Pietrzykowski, *Komentarz do art. 42 k.r.o., pkt 6* [w:] *Kodeks rodziny i opiekuńczy. Komentarz*, pod red. K. Pietrzykowskiego, Warszawa 2015.

objętego wspólnością majątkową małżeńską wymaga każdorazowo przeprowadzenia podziału majątku wspólnego. Oznaczałoby to tym samym, że wierzyciel jednego z małżonków nie mógłby prowadzić egzekucji z ułamkowej części nieruchomości po ustaniu wspólności majątkowej małżeńskiej. Mógłby on jedynie zająć prawa dłużnika do żądania podziału majątku wspólnego, a po przeprowadzeniu działu skierować egzekucję do tej nieruchomości, jeżeli przypadnie dłużnikowi. Takie zapatrywanie byłoby mało praktyczne, niepotrzebnie angażujące wierzyciela małżonka-dłużnika w sprawę o podział majątku wspólnego i w istotnie niedostatecznym stopniu chroniłoby interesy wierzycieli małżonka-dłużnika.

Zapatrywanie o tym, że wierzyciel jednego z małżonków po ustaniu wspólności majątkowej małżeńskiej może prowadzić egzekucję z udziału tego małżonka w składnikach majątku wspólnego, np. we własności nieruchomości wchodzącej poprzednio w skład majątku wspólnego, ma oparcie w naturze prawnej tego majątku i poszczególnych jego składnikach w okresie po ustaniu wspólności małżeńskiej (współwłasność ułamkowa w miejsce wcześniejszej współwłasności łącznej), należycie chroni zarówno wierzycieli małżonka-dłużnika, jak też współmałżonka (byłego małżonka)³⁸ dłużnika.

³⁸ Wspólność majątkowa małżeńska może ustać jeszcze w trakcie małżeństwa (z mocy umowy – art. 47 § 1 k.r.o. bądź z orzeczenia sądu – np. art. 52 §§ 1 i 2 k.r.o. lub z mocy prawa – art. 53 k.r.o.). Wspólność ustawowa ustaje ponadto z chwilą ustania małżeństwa, tzn. z chwilą śmierci jednego z małżonków lub jednoczesnej śmierci obojga małżonków; z chwilą, która w prawomocnym orzeczeniu o uznaniu małżonka za zmarłego została oznaczona jako chwila jego śmierci (art. 55 § 1 k.r.o.) oraz z chwilą uprawomocnienia się wyroku rozwiązującego małżeństwo przez rozwód albo orzekającego separację, ponadto z chwilą uprawomocnienia się wyroku orzekającego unieważnienie małżeństwa (art. 21 k.r.o.).

STRESZCZENIE **Czy otwarcie i przeszukanie mieszkania dłużnika przez komornika na podstawie art. 814 § 1 zd. 1 k.p.c. spełnia wymogi art. 50 Konstytucji RP?**

Celem niniejszego artykułu jest przedstawienie problemu ochrony nienaruszalności mieszkania, zagwarantowanej w art. 50 Konstytucji RP, w kontekście regulacji art. 814 § 1 zd. 1 k.p.c. zezwalającej komornikowi, jeżeli cel egzekucji tego wymaga, na otwarcie mieszkania dłużnika oraz innych jego pomieszczeń i schowków, jak również dopuszczającej przeszukanie rzeczy, mieszkania i schowków dłużnika. Ponieważ art. 814 § 1 k.p.c. nie był od wejścia w życie ani razu nowelizowany, podjęto próbę odniesienia jego brzmienia do Konstytucji RP z 1997 r. i jej art. 50, który zezwala na naruszenie „miru domowego” jedynie w przypadkach określonych w ustawie i tylko w sposób w niej określony. Pod kątem tych wymagań konstytucyjnych dokonano opisu istniejącego stanu prawnego.

W pierwszej kolejności odniesiono powyższe zagadnienie do zakresu przedmiotowego pojęcia mieszkania i pomieszczenia dłużnika, by następnie przejść do opisu regulacji wyłączającej bezprawność naruszenia dobra osobistego, jakim jest nienaruszalność mieszkania. Następnie przedstawiono orzecznictwo Sądu Najwyższego, sądów administracyjnych i sądów powszechnych w zakresie przyjętym w artykule.

W dalszej kolejności przytoczono regulacje dotyczące otwarcia i przeszukania mieszkania w egzekucji administracyjnej i w Kodeksie postępowania karnego, przedstawiając stosowne przepisy dające możliwość porównania ich z regulacjami zawartymi w Kodeksie postępowania cywilnego.

W części zasadniczej artykułu przedstawiono zasady dotyczące przedmiotowego tematu obowiązujące w Kodeksie postępowania cywilnego, uwzględniając formę czynności otwarcia i przeszukania oraz charakter tej czynności, a także organ uprawniony do jej przeprowadzenia i osoby mogące brać udział w przeszukaniu. Jedynie w celu całościowego ujęcia tematu wspomniano o czasie przeprowadzenia przeszukania, dokumentowaniu czynności oraz środkach ochrony prawnej. Ponieważ nie jest to zasadniczy problem artykułu, zagadnienia te nie zostały szerzej rozwinięte.

W ostatniej części podjęto próbę oceny art. 814 § 1 zd. 1 k.p.c. pod kątem przydatności, konieczności i proporcjonalności sensu stricto, czyli kryteriów, którym powinny sprostać obowiązujące przepisy w konfrontacji z normami konstytucyjnymi.

Słowa kluczowe: *nienaruszalność mieszkania, otwarcie mieszkania dłużnika, przeszukanie mieszkania przez komornika, art. 814 k.p.c.*

SUMMARY Does opening and search of a debtor's apartment by a judicial officer as provided for in the first sentence of Art. 814 § 1 meet the requirements of Art. 50 of the Polish Constitution?

The article discusses the problem of protecting inviolability of the home guaranteed in the Polish Constitution in the context of the regulation of the first sentence of art. 814 § 1 of Code of Civil Procedure. This provision authorizes the bailiff to open the debtor's home, other debtor's premises and lockers as well as search his belongings, homes and lockers. Therefore, reference has been made of the wording of that provision to art. 50 of the Constitution, which permits any search of a home and premises only in the cases and in a manner specified by statute. The author of the article describes the present legal status, with respect to these constitutional requirements.

First, the scope of the concept of "homes" and "premises" of debtor and the grounds for excluding illegality of inviolability of the home are presented. Subsequently, regulations concerning opening and search of a home in administrative and criminal proceedings are discussed. The main part describes the rules applicable under the Code of Civil Procedure, taking into account: the form and nature of the opening and search operations, and the authority empowered to carry it out.

In conclusion, the first sentence of art. 814 § 1 of Code of Civil Procedure is evaluated in terms of its usefulness, necessity and proportionality in the strict sense, i.e. the criteria to be met the regulations in force in the confrontation with the constitutional norms, as well as the completeness and accuracy of the regulation contained in the Code of Civil Procedure.

Keywords: *the inviolability of the home; opening the debtor's home; search the home by the judicial officer; art. 814 CCP*

Czy otwarcie i przeszukanie mieszkania dłużnika przez komornika na podstawie art. 814 § 1 zd. 1 k.p.c. spełnia wymogi art. 50 Konstytucji RP¹?

1. Wprowadzenie

Celem egzekucji jest przymusowe spełnienie świadczenia należnego wierzycielowi od dłużnika poprzez skuteczne i efektywne postępowanie egzekucyjne wyrażające się szybkością i sprawnością działania. Tym samym wprowadzona zostaje w życie norma prawna (indywidualno-konkretna)² oraz urzeczywistnia

¹ Niniejszy artykuł stanowi przedruk z kwartalnika „Iustitia” 2017, z. 1.

² W. Broniewicz, A. Marciniak, I. Kunicki, *Postępowanie cywilne w zarysie*, Warszawa 2014, s. 423; S. Dalka [w:] *Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne. Komentarz do części drugiej Kodeksu postępowania egzekucyjnego*, pod red. S. Dalki, J. Rodziewicza, Gdańsk 1994, s. 49; K. Korzan, *Sądowe postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne w sprawach cywilnych*, Warszawa 1996 s. 86; A. Marciniak, *Postępowanie egzekucyjne w sprawach cywilnych*, Warszawa 2005, s. 17–18; A. Marciniak, *Sądowe postępowanie egzekucyjne*, Warszawa 2011, s. 17–18; Z. Resich [w:] *Postępowanie cywilne*, pod red. J. Jodłowskiego, Z. Resicha, Warszawa 1979, s. 443–444; D. Rysta [w:] *Metodyka pracy komornika sądowego*, pod red. A. Marciniaka, M. Michalskiej-Marciniak, Sopot 2015, s. 141; E. Wengerek, *Sądowe postępowanie egzekucyjne w sprawach cywilnych*, Warszawa 1978, s. 9.

się konstytucyjne prawo do sądu (art. 45 Konstytucji RP). W tym kontekście należy poddać pod rozwagę, czy także inne wartości zagwarantowane w ustawie zasadniczej podlegają równie istotnej ochronie w Kodeksie postępowania cywilnego. Jednym z przepisów, na który warto zwrócić uwagę, jest art. 814 § 1 zd. 1 k.p.c. umożliwiający komornikowi, jeżeli cel egzekucji tego wymaga, otwarcie mieszkania dłużnika oraz innych pomieszczeń i schowków, jak również przeszukanie jego rzeczy, mieszkania i schowków, w konfrontacji z art. 50 i art. 31 ust. 3 Konstytucji RP z dnia 2 kwietnia 1997 r.³

Nienaruszalność mieszkania, zagwarantowana w art. 50 Konstytucji RP, jest jednym z podstawowych praw wolnościowych jednostki. Zgodnie z tym przepisem zapewnia się nienaruszalność mieszkania, a naruszenie tzw. miru domowego poprzez przeszukanie, podobnie jak i innych pomieszczeń lub pojazdu, może nastąpić jedynie w przypadkach wymienionych **w ustawie i tylko w sposób w niej określony**. Jak można dostrzec, w stosunku do regulacji obowiązującej poprzednio w konstytucji z 1952 r.⁴, nastąpiło wzmocnienie tego prawa o obowiązek określenia trybu, w jakim może się odbyć przeszukanie. Wartość ta związana jest ściśle z innymi wolnościami i prawami osobistymi, wyrażonymi m.in. w art. 41 Konstytucji, który zapewnia nietykalność osobistą, a także w art. 47 dotyczącym ochrony prawnej życia prywatnego, rodzinnego i dobrego imienia. Poza ustawą zasadniczą nienaruszalność mieszkania objęta jest ratyfikowanymi przez Polskę umowami międzynarodowymi, wśród których najważniejszymi regulacjami są: art. 8 Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności⁵, art. 7 Karty Praw Podstawowych Unii Europejskiej⁶ oraz art. 12 rezolucji ONZ – Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka⁷. Nienaruszalność mieszkania jako dobro osobiste pozostaje ponadto pod ochroną prawa cywilnego

³ Dz.U. z 1997 r. Nr 78 poz. 483.

⁴ Art. 74 Konstytucji RP z 22 lipca 1952 r.; Dz.U. z 1952 r. Nr 33 poz. 232 (t.j. Dz.U. z 1976 r. Nr 7 poz. 36 z późn. zm.).

⁵ Podpisana przez Polskę wraz z przystąpieniem do Rady Europy w dniu 26 listopada 1991 r., ratyfikowana 9 stycznia 1993 r.; Dz.U. z 1993 r. Nr 61 poz. 284.

⁶ Dz.U. UE 2010/C83/02.

⁷ Uchwalona przez Zgromadzenie Ogólne Organizacji Narodów Zjednoczonych rezolucją 217/III A w dniu 10 października 1948 r. w Paryżu.

(art. 23 i 24 Kodeksu cywilnego)⁸, jak i karnego (art. 193 Kodeksu karnego⁹ – ochrona miru domowego, czyli wolność niezakłóconego korzystania z domu, mieszkania czy innego lokalu).

Pojawia się zatem pytanie, czy art. 814 k.p.c., obowiązujący niezmieniony w swej zasadniczej części (§§ 1 i 2) od 1 stycznia 1965 r.¹⁰, tj. od daty wejścia w życie Kodeksu postępowania cywilnego, spełnia wymogi określone w art. 50 Konstytucji RP?

Przedstawione poniżej spostrzeżenia są próbą skierowania uwagi na dostrzeżone mankamenty.

2. Regulacje konstytucyjne – przedmiot ochrony

Nienaruszalność mieszkania jest klasycznym prawem jednostki o charakterze osobistym, służącym zwłaszcza jej psychicznej integralności i mającym wyraźny związek z deklarowaną godnością jednostki¹¹. Prawo to, sformułowane w art. 50 Konstytucji RP, obejmuje swym zakresem następujące stany faktyczne: zakaz wkraczania do wnętrza mieszkania bez zgody osób uprawnionych (domowników), zakaz przebywania bez zgody uprawnionych oraz zakaz przeszukania¹². Przy czym powyższe zakazy obejmują swym zakresem nie tylko mieszkanie, pełniące funkcję podstawową związaną z trwałym przebywaniem ludzi, stanowiące ich centrum życiowe¹³, ale również inne pomieszczenia wykorzystywane przez domowników

⁸ Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. (t.j. Dz.U. z 2017 r. poz. 459 z późn. zm.).

⁹ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. (t.j. Dz.U. z 2016 r. poz. 1137 z późn. zm.).

¹⁰ Art. 814 § 1 zd. 1 k.p.c. z 17 listopada 1964 r. jest powtórzeniem i doprecyzowaniem: art. 76 § 1 zd. 1 Rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z 27 października 1932 r. Prawo o sądowym postępowaniu egzekucyjnym (Dz.U. z 1932 r. Nr 93 poz. 803); art. 553 § 1 zd. 1 k.p.c. z 29 października 1932 r. (t.j. z 1 grudnia 1932 r., Dz.U. z 1932 r. Nr 112 poz. 934); art. 560 § 1 zd. 1 k.p.c. z 29 października 1932 r. (t.j. z 25 sierpnia 1950 r., Dz.U. z 1950 r. Nr 43 poz. 394), które to przepisy miały następujące brzmienie: „Jeżeli cel egzekucji tego wymaga, komornik zarządzi otworenie pomieszczeń i schowków dłużnika oraz przeszuka jego rzeczy, mieszkanie i schowki”.

¹¹ Wyrok TK z 23 czerwca 2009 r., K 54/07, OTK 2009/6A/86.

¹² P. Sarnecki, *Komentarz do art. 50 [w:] Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz. Tom III*, pod red. L. Garlickiego, Warszawa 2003, s. 1.

¹³ B. Banaszak, *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, Warszawa 2012, s. 307.

(komórki, garaże), a także pojazdy¹⁴. Wolności te doznają ograniczeń jedynie w przypadkach zatwierdzonych w ustawie i w sposób w niej określony.

Próbując ustalić zakres pojęciowy mieszkania, pomieszczeń i schowków podlegających ingerencji w postępowaniu egzekucyjnym, należałoby w pierwszej kolejności sięgnąć do definicji legalnych. I tak, samodzielnym lokalem mieszkalnym, w rozumieniu ustawy o własności lokali¹⁵, jest wydzielona trwałymi ścianami w obrębie budynku izba lub zespół izb przeznaczonych na stały pobyt ludzi, które wraz z pomieszczeniami pomocniczymi służą zaspokajaniu potrzeb mieszkaniowych. Do lokalu mogą przynależeć, jako jego części składowe, pomieszczenia przynależne, choćby nawet do niego bezpośrednio nie przylegały lub były położone w granicach nieruchomości gruntowej poza budynkiem, w którym wyodrębniono dany lokal, a w szczególności: piwnica, strych, komórka, garaż. Lokal pozapodstawowy, przeznaczeniem służący do zaspokajania potrzeb mieszkaniowych, może być lokalem będącym pracownią niezbędną twórcy do prowadzenia działalności w dziedzinie kultury i sztuki¹⁶. Mieszkanie, według rozporządzenia Ministra Infrastruktury z 12 kwietnia 2002 r. w sprawie warunków technicznych, jakim powinny odpowiadać budynki i ich usytuowanie¹⁷, to zespół pomieszczeń mieszkalnych (pokoje w mieszkaniu, a także sypialnie i pomieszczenia do dziennego pobytu ludzi) i pomocniczych, mający odrębne wejście, wydzielony stałymi przegrodami budowlanymi, umożliwiający stały pobyt ludzi i prowadzenie samodzielnego gospodarstwa domowego. Są to również pomieszczenia pomocnicze i gospodarcze znajdujące się poza mieszkaniem lub lokalem użytkowym, służące do celów komunikacji wewnętrznej, higieniczno-sanitarnych, przygotowywania posiłków, a także do przechowywania ubrań, przedmiotów oraz żywności, przechowywania przedmiotów lub produktów żywnościowych użytkowników budynku, materiałów lub sprzętu związanego z obsługą budynku,

¹⁴ P. Sarnecki, *Komentarz...*, *op. cit.*, s. 2.

¹⁵ Ustawa z 24 czerwca 1994 r. (t.j. Dz.U. z 2015 r. poz. 1892 z późn. zm.).

¹⁶ Ustawa o ochronie praw lokatorów, mieszkaniowym zasobie gminy i o zmianie Kodeksu cywilnego z 21 czerwca 2001 r. (t.j. Dz.U. z 2016 r. poz. 1610 z późn. zm.).

¹⁷ T.j. Dz.U. z 2015 r. poz. 1422.

a także opał lub odpadów stałych. Lokalem użytkowym jest z kolei pomieszczenie lub zespół pomieszczeń, wydzielone stałymi przegrodami budowlanymi, niebędące mieszkaniem, pomieszczeniem technicznym albo pomieszczeniem gospodarczym.

W orzecznictwie „mieszkanie” definiowano nie tylko jako lokale mieszkalne, ale także lokale użytkowe, będące stałym miejscem zamieszkania lub służące do pobytu czasowego, natomiast „pomieszczenia” to przede wszystkim lokale użytkowe¹⁸.

W doktrynie na równi z mieszkaniem, w rozumieniu art. 50 Konstytucji, traktuje się pomieszczenia niemieszkalne (biura, magazyny, hale fabryczne, rolnicze zabudowania gospodarskie) oraz pojazdy (samochody, statki, samoloty)¹⁹. Co do zakresu ochrony pomieszczeń osób prawnych i podmiotów bez osobowości prawnej, w kontekście ochrony przewidzianej w art. 43 k.c., autorzy opowiadają się za ograniczeniem jej do biur, sal konferencyjnych i pomieszczeń związanych z funkcjonowaniem danego podmiotu. Poza tą ochroną pozostawałyby hale fabryczne, magazyny i środki transportu nieużywane bezpośrednio przez personel przedsiębiorstwa²⁰.

Ochrona nienaruszalności mieszkania swym zakresem obejmuje zakaz niezgodnego z prawem przeszukania. W literaturze wyrażono pogląd, że ustrojodawca rozgraniczył w zd. 1 art. 50 Konstytucji nienaruszalność mieszkania jako prawo silniejsze, obejmujące zarówno zakaz niezgodnego z prawem przeszukania, jak również zakaz jakiegokolwiek w nie ingerencji²¹. W zd. 2 art. 50 Konstytucji wymienione są – obok mieszkania – pomieszczenia i pojazdy, co może sugerować, że te ostatnie korzystają ze słabszej ochrony, tj. tylko nieuprawnionego przeszukania. Tym samym sformułowane w zdaniu pierwszym omawianego artykułu mieszkanie „nie obejmuje pomieszczeń dodatkowych i pojazdów używanych przez osoby zajmujące mieszkanie”²².

¹⁸ Wyrok SA w Białymstoku z 22 listopada 2006 r., I Aca 551/06, OSAB 2007/3-4/26.

¹⁹ P. Winczorek, *Komentarz do Konstytucji Rzeczypospolitej polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 roku*, Warszawa 2008, s. 119.

²⁰ M. Pazdan [w:] *Prawo cywilne – część ogólna. System Prawa Prywatnego*, t. 1, pod red. M. Safjana, Warszawa 2012, s. 1257, Nb 67–68.

²¹ B. Banaszak, *Konstytucja...*, *op. cit.*, s. 307–308.

²² Ibidem.

Wydaje się więc zasadne przyjęcie na potrzeby omawianego art. 814 § 1 zd. 1 k.p.c. szerokiego rozumienia pojęcia mieszkania oraz innych pomieszczeń i schowków dłużnika. Będą nimi wszystkie wymienione pomieszczenia – zarówno lokale własne dłużnika, jak i wynajęte (najem, podnajem) pod jakimkolwiek tytułem lub fizycznie przez niego zajmowane, a także lokale użytkowe wykorzystywane „na prowadzenie jego przedsiębiorstwa, zakładu i gospodarstwa lub na inne cele”²³.

Art. 50 Konstytucji, kładąc nacisk na gwarancję nienaruszalności mieszkania, stanowi uzupełnienie szerszej regulacji art. 47 dotyczącego ochrony prawnej życia prywatnego, rodzinnego i dobrego imienia, będącego z kolei implementacją podobnych uregulowań w prawie międzynarodowym. Poprzednio obowiązująca konstytucja z 1952 r. nie obejmowała ochrony życia prywatnego. Mimo to powyższą zasadę – przed wejściem w życie Konstytucji z 1997 r. – rozwinął w swym orzecznictwie Trybunał Konstytucyjny, przyznając jednostce prawo „do życia własnym życiem układanym według własnej woli z ograniczeniem do niezbędnego minimum wszelkiej ingerencji zewnętrznej”²⁴. Następnie zasada ta zyskała w Konstytucji z 1997 r. rangę prawa chronionego konstytucyjnie.

Poza zakresem art. 814 § 1 zd. 1 k.p.c. pozostają pojazdy dłużnika, wymienione w art. 50 zd. 2 Konstytucji. Otwarcie i przeszukanie pojazdu regulują ogólne zasady dotyczące egzekucji z ruchomości, tj. art. 844 i następne k.p.c.

3. Wyłączenie bezprawności naruszeń miru domowego

Artykuł 50 Konstytucji RP wskazuje przesłankę formalną umożliwiającą wprowadzenie ograniczenia nienaruszalności miru domowego. Jest nią możliwość ograniczenia w ustawie prawa do nienaruszalności mieszkania oraz określenie trybu, w jakim może to nastąpić. Dalej zostanie w tym

²³ R. Kułski [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz do art. 730–1088. Tom III*, red. A. Marciniak, K. Piasecki, Warszawa 2015, Nb 1.

²⁴ J. Braciak, *Prawo do prywatności [w:] Prawa i wolności obywatelskie w Konstytucji RP*, pod red. B. Banaszaka, A. Preisnera, Warszawa 2002, s. 346–347.

zakresie przedstawiona regulacja ustawowa, zawarta przede wszystkim w Kodeksie postępowania cywilnego.

W tym miejscu należy natomiast omówić ograniczenia w zakresie korzystania z konstytucyjnych wolności i praw, wprowadzone do Konstytucji w art. 31 ust. 3. Ograniczenia te mogą być ustanawiane tylko w ustawie i tylko wtedy, gdy są **konieczne** w demokratycznym państwie dla jego bezpieczeństwa lub porządku publicznego bądź dla ochrony środowiska, zdrowia i moralności publicznej albo wolności i praw innych osób. Ograniczenia te **nie mogą naruszać istoty wolności i praw**. Dopuszczalność ograniczeń tych praw wynika z założenia, iż „we współczesnym społeczeństwie nie można przypisywać tym prawom i wolnościom absolutnego charakteru”²⁵, a sam przepis stanowi „konstytucyjną podstawę do wprowadzania przez ustawodawcę regulacji ograniczających wolność i prawa jednostki”²⁶.

Podstawowym ograniczeniem dla konstytucyjnego prawa nienaruszalności mieszkania, w kontekście niniejszego opracowania, jest wprowadzona w art. 31 ust. 3 ochrona porządku publicznego oraz wolności i praw innych osób. Niewątpliwie uzyskany przez wierzyciela sądowy tytuł egzekucyjny lub inny tytuł pozasądowy (mający swe oparcie w art. 777 k.p.c.) stanowi równie istotne prawo chronione konstytucyjnie, wymagające od ustawodawcy rozstrzygnięcia konfliktu między konkurencyjnymi prawami i wolnościami jednostek „poprzez formułowanie ich ograniczeń”²⁷.

W doktrynie definiuje się pojęcie ochrony jako „stworzenie systemu procedur prawnych nakazów i zakazów zapobiegających wszelkim naruszeniom i zagrożeniom praw i wolności”²⁸.

Zauważa się również, iż w przypadku „każdej postaci ingerencji dopuszczalnej konstytucyjnie muszą towarzyszyć odpowiednie wymagania dotyczące

²⁵ L. Garlicki, *Komentarz do art. 31 [w:] Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz. Tom III*, pod red. L. Garlickiego, Warszawa 2003, s. 14.

²⁶ Ibidem.

²⁷ B. Banaszak, *Konstytucja...*, *op. cit.*, s. 221.

²⁸ Ibidem, s. 222.

jakości, precyzyjności odpowiednich regulacji prawnych, a więc rozwiązań pozytywnych, które umożliwiają ochronę przed arbitralnością²⁹.

W celu zbadania proporcjonalności rozwiązania, które uregulowane jest w art. 814 § 1 zd. 1 k.p.c., w stosunku do konstytucyjnego wzorca, czyli art. 50 Konstytucji, należałoby dokonać oceny między dolegliwością, jakiej „doznaje naruszone dobro – chronione konstytucyjnie”³⁰, a przesłankami realizacji prawa innych osób, ujęte w „celu egzekucji”. Trybunał Konstytucyjny w takich sytuacjach stawia pytania, których odpowiedzi pozwalają na określenie, czy wprowadzenie tak dalekiej ingerencji w prawa i wolność jednostki spełnia wymóg „konieczności”. I tak, należy brać pod uwagę następujące kryteria:

- a) **przydatności** normy, a zatem czy wprowadzona regulacja jest w stanie doprowadzić do zamierzonych przez ustawodawcę skutków dla ukształtowania ładu prawnego;
- b) **konieczności** dla ochrony interesu publicznego, z którym jest związana;
- c) **proporcjonalności *sensu stricto*** – czy efekt pozostaje w proporcji do ciężarów i ograniczeń nakładanych przez ocenianą regulację na obywatela³¹.

W orzecznictwie i doktrynie przyjęto pogląd, zgodnie z którym nie uważa się działania zagrażającego lub nawet naruszającego dobra osobiste za bezprawne, gdy jest ono oparte na obowiązującym przepisie prawa albo stanowi wykonywanie prawa podmiotowego³². Bezprawnym w rozumieniu art. 24 k.c. jest zachowanie sprzeczne z szeroko rozumianym porządkiem prawnym i zasadami współżycia społecznego, bez względu na winę, a nawet świadomość sprawcy³³.

²⁹ M. Safjan, *Wyzwania dla państwa prawa*, Warszawa – Kraków 2007, s. 157.

³⁰ Wyrok TK z 13 marca 2007 r., K 8/07, OTK 2007/3A/26.

³¹ Wyrok TK z 25 lutego 1999 r., K 23/98, OTK 1999/2/25.

³² S. Grzybowski, *System prawa cywilnego. Tom I. Część ogólna*, Wrocław 1985, s. 300; M. Pazdan [w:] *Prawo cywilne...*, *op. cit.*, s. 1272, Nb 89; wyrok SN z 24 stycznia 2000 r., III CKN 553/98, LEX Nr 52737; wyrok SA w Katowicach z 10 kwietnia 2015 r., I ACa 1106/14, LEX Nr 1740665.

³³ H. Dąbrowski [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, t. 1, pod red. Z. Resicha, Warszawa 1972, s. 94; M. Pazdan [w:] *Prawo cywilne...*, *op. cit.*, s. 1272, Nb 90; M. Pazdan [w:] *Kodeks cywilny. Tom I. Komentarz. Art. 1–449¹⁰*, pod red. K. Pietrzykowskiego, Warszawa 2015, s. 136, Nb 1.

Wskazuje się³⁴ na wprowadzoną przez ustawodawcę zasadę domniemania bezprawności naruszeń dóbr określonych w art. 23 k.c., jak również i to, że do strony dokonującej naruszeń należy wykazanie, iż zachodzi jeden z kontraty-pów bezprawności. Przesłanką tej odpowiedzialności jest nie tylko bezprawne, ale i zawinione działanie sprawcy naruszenia dobra osobistego³⁵.

Za bezprawne uważa się działanie naruszające dobro osobiste, jeżeli nie zachodzi żadna ze szczególnych okoliczności usprawiedliwiających takie działanie, czyli „zezwalająca na naruszenie dobra mającego wartość społeczną celem ratowania lub uzyskania dobra innego, mającego zgodnie z przyjętymi przez system prawny ocenami priorytet nad dobrem poświęconym”³⁶. Do okoliczności **wyłączających bezprawność naruszenia dóbr osobistych** na ogół zalicza się: 1) działanie w ramach porządku prawnego, tj. działanie dozwolone przez obowiązujące przepisy prawa; 2) wykonywanie prawa podmiotowego; 3) zgodę pokrzywdzonego (ale z zastrzeżeniem uchylenia jej skuteczności w niektórych przypadkach); 4) działanie w ochronie uzasadnionego interesu³⁷.

W dalszej części opracowania zostanie poddana ocenie regulacja art. 814 § 1 zd. 1 k.p.c. w kontekście przedstawionych kryteriów.

4. Istota prawa nienaruszalności mieszkania w orzecznictwie Sądu Najwyższego, Naczelnego Sądu Administracyjnego i sądów powszechnych

Powyżej zaprezentowano prawo podmiotowe jednostki składające się na sens „nienaruszalności mieszkania” w rozumieniu Konstytucji RP.

³⁴ M. Pazdan [w:] *Kodeks cywilny...*, *op. cit.*, s. 137–138, Nb 2; wyrok SO w Gdańsku z 22 grudnia 2015 r., I C 352/14, Portal Orzeczeń Sądów Powszechnych, online: www.orzeczenia.ms.gov.pl.

³⁵ Wyrok SN z 12 grudnia 2002 r., V CKN 1581/00, OSNC 2004/4/53.

³⁶ A. Zoll, *Okoliczności wyłączające bezprawność czynu (zagadnienia ogólne)*, Warszawa 1982, s. 94.

³⁷ Szerzej: S. Grzybowski, *Ochrona dóbr osobistych według przepisów ogólnych prawa cywilnego*, Warszawa 1957, s. 115–127; A. Szpunar, *Ochrona dóbr osobistych*, Warszawa 1979, s. 155–170; wyrok SN z 19 października 1989 r., II CR 419/89, LEX Nr 8996.

W orzecznictwie Sądu Najwyższego i sądów powszechnych wykształciło się kilka definicji próbujących opisać istotę tego pojęcia w kontekście rozstrzyganych spraw, obejmujących zarówno przepisy Kodeksu cywilnego, Kodeksu karnego, jak i szeroko rozumiane przepisy prawa administracyjnego. Przy czym ugruntował się pogląd, zgodnie z którym do naruszenia nietykalności mieszkania nie musi dojść wyłącznie poprzez fizyczne wtargnięcie do jego wnętrza, ale również brany jest pod uwagę odbiór emocjonalny i psychiczny osoby, której prawo zostaje naruszone.

I tak, w aspekcie ochrony dóbr osobistych Sąd Najwyższy stwierdził, że „przy ustalaniu treści prawa nietykalności mieszkania – w rozumieniu art. 23 k.c. – należy wziąć pod uwagę aspekt niematerialny. [...] Badaniem aspektu niematerialnego prawa nietykalności mieszkania powinna być objęta kwestia bezprawnego wtargnięcia osoby trzeciej w sferę określonego stanu psychicznego i emocjonalnego, jaki daje człowiekowi poczucie bezpiecznego i niezakłóconego korzystania z własnego mieszkania, stanowiącego centrum aktywności życiowej, z którą związana jest prywatność każdej osoby”³⁸ oraz „że nikt bezpodstawnie nie tylko tam nie wtargnie, lecz także nie zakwestionuje prawa do domu”³⁹. Sąd Najwyższy za taką ingerencję uznaje „wydanie bezprawnej decyzji administracyjnej nakazującej rozbiórkę domu”⁴⁰ przez państwowy organ nadzoru budowlanego, jakim jest Powiatowy Inspektor Nadzoru Budowlanego, a Naczelny Sąd Administracyjny⁴¹ – dokonywanie przez te organy bezpodstawnych „kontroli, oględzin, wizji lokalnych w cudzym mieszkaniu”, naruszające art. 47 i art. 50 Konstytucji. Naczelny Sąd Administracyjny uznał za

³⁸ Wyrok SN z 6 marca 2009 r., II CSK 513/08, LEX Nr 738100; wyrok SA w Gdańsku z 29 grudnia 2000 r., I Aca 910/00, OSA 2002/2/11; wyrok SA w Białymstoku z 24 września 2014 r., I Aca 301/14, LEX Nr 1526919.

³⁹ Wyrok SA w Warszawie z 13 lutego 2013 r., VI Aca 833/12, LEX Nr 1324815; wyrok SO w Białymstoku z 30 stycznia 2014 r., II Ca 1196/13, LEX Nr 1541192; wyrok SA w Warszawie z 17 marca 2015 r., VI Aca 596/14, LEX Nr 1740718.

⁴⁰ Wyrok SN z 21 kwietnia 2010 r., V CSK 352/09, Palestra 2010, Nr 5–6, s. 236.

⁴¹ Wyrok NSA – ośrodek zamiejscowy w Warszawie z 3 grudnia 2003 r., IV SAB 128/03, online: www.orzeczenia.nsa.gov.pl.

zdarzenie naruszające mir domowy „udostępnienie dokumentacji projektowo-technicznej prywatnego budynku”, prowadzące do poznania „przez dowolne osoby trzecie dokładnego rozkładu pomieszczeń, przebiegu instalacji etc., znajdujących się w budynku, w tym ich przeznaczenia”⁴². Podobnie niedopuszczalne jest prawo zarządzającego wodociągiem do wejścia na teren nieruchomości podmiotu korzystającego z wodociągu, aby „kontrolować stan i sprawność urządzeń wodociągowych, prawidłowość ustalenia ilości pobranej wody [...] w dowolnym dniu, o każdej porze dnia i nocy, bez konieczności wskazania przyczyny”⁴³.

Z kolei w wyroku z 25 lutego 2010 r.⁴⁴ SN nie uznał za naruszenie nieetykalności mieszkania czynności kontrolnych pracowników zakładu energetycznego w mieszkaniu odbiorcy, jeżeli są one zgodne z prawem i postanowieniami umowy o dostawę energii elektrycznej. Również „wyrok nakazujący opróżnienie lokalu mieszkalnego w ogóle nie może rodzić naruszenia dobra osobistego w postaci nieetykalności mieszkania, gdyż w takim wypadku nie może być mowy o bezprawnym wtargnięciu w prywatną przestrzeń osoby zajmującej lokal”⁴⁵.

W innym z wyroków⁴⁶ sąd uznał, że „zdarzeniem naruszającym nieetykalność mieszkania jest nie tylko wdarcie się do cudzego mieszkania, ale także pozostawanie w nim mimo sprzeciwu właściciela, niepodporządkowywanie się jego żądaniu opuszczenia mieszkania, niepokojenie, zakłócenie spokoju domowego”. W kolejnym judykacie sąd podkreślił, że „wejście do mieszkania, bez zgody osoby, która je zajmuje, może odbywać się wyłącznie w oparciu o tytuł wykonawczy wydany przez uprawniony organ”⁴⁷.

Jednym z wyjątków ograniczających nienaruszalność mieszkania jest art. 379 ust. 3 pkt 1 ustawy Prawo ochrony środowiska⁴⁸, zgodnie

⁴² Wyrok NSA z 11 czerwca 2013 r., II SA/Wa 548/13, LEX Nr 1677295.

⁴³ Wyrok NSA z 14 lutego 2013 r., II SA/Lu 1111/12, online: www.orzeczenia.nsa.gov.pl.

⁴⁴ V CSK 290/09, OSNC-ZD 2011/A I/1.

⁴⁵ Wyrok SA w Łodzi z 18 września 2012 r., I Aca 657/12, LEX Nr 1237048.

⁴⁶ Wyrok SA w Białymstoku z 19 kwietnia 2013 r., I Aca 88/13, LEX Nr 1307410.

⁴⁷ Wyrok SO w Warszawie z 4 października 2012 r., V Ga 1752/12, online: www.orzeczenia.ms.gov.pl.

⁴⁸ Ustawa z dnia 17 kwietnia 2001 r., t.j. Dz.U. z 2017 r. poz. 519 z późn. zm.

z którym kontrolujący (również funkcjonariusze straży gminnych), w ramach wykonywanej kontroli przestrzegania i stosowania przepisów o ochronie środowiska w zakresie objętym właściwością tych organów, są uprawnieni do wstępu wraz z rzeczoznawcami i niezbędnym sprzętem przez całą dobę na teren nieruchomości, obiektu lub ich części, na których prowadzona jest działalność gospodarcza, a w godzinach 6.00–22.00 – na pozostały teren. Sąd Rejonowy w Nysie⁴⁹ uznał, że „ingerencja w dobra prawne obywateli, mimo że prawnie dopuszczalna, musi spełniać jeszcze wymóg proporcjonalności – musi być konieczna i być przeprowadzona w niezbędnym wymiarze”. Sąd stwierdził ponadto, że interwencja Straży Miejskiej, niemająca wystarczających podstaw faktycznych, stanowiłaby rażące naruszenie prawa do prywatności oraz nienaruszalności mieszkania, powodujące „zachwianie równowagi pomiędzy prawem do prywatności a prawem ingerencji w tę prywatność organów władzy publicznej w celu ochrony porządku publicznego”.

Poza funkcjonariuszami straży gminnych, ustawodawca powierzył czuwanie nad przestrzeganiem przepisów prawa oraz ściganie czynów zabronionych liczny organom pozapolicyjnym i nieprokuratorskim⁵⁰. Podmioty te mają różne podstawy działania w strukturze przepisów oraz bardzo zróżnicowane kompetencje do działania w procesie karnym. Z tym, że tylko organy typu policyjnego, jak Straż Graniczna, Żandarmeria Wojskowa, Agencja Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Centralne Biuro Antykorupcyjne oraz Państwowa Straż Łowiecka i Straż Leśna mogą wykorzystywać do realizacji swoich zadań przymus bezpośredni. Pozostałe organy zaliczane do administracji publicznej oraz podmioty klasyfikowane jako inspekcje (Państwowa Inspekcja Sanitarna, Inspekcja Handlowa, urzędy skarbowe i urzędy kontroli skarbowej, Prezes Urzędu Komunikacji Elektronicznej, Państwowa Agencja

⁴⁹ Wyrok z 19 maja 2014 r., II K 44/14, online: www.orzeczenia.ms.gov.pl; również wyrok SO w Szczecinie z 5 lutego 2014 r., II Ca 524/13, online: www.orzeczenia.ms.gov.pl.

⁵⁰ R. Netczuk [w:] *Sądy i inne organy postępowania karnego*, pod red. Z. Kwiatkowskiego, Warszawa 2015, s. 975–1113.

Rozwiązywania Problemów Alkoholowych), realizując czynności kontrolne, zabezpieczają przyszły materiał dowodowy w przypadku ujawnienia zachowań sprzecznych z normami prawa administracyjnego⁵¹. Choć przemawiają za tym względy ekonomiki procesowej, pojawiają się wątpliwości co do legalności podejmowanych przez te organy czynności⁵².

5. Otwarcie i przeszukanie mieszkania w egzekucji administracyjnej i w Kodeksie postępowania karnego

Podobnie jak w Kodeksie postępowania cywilnego, w zakresie dotyczącym postępowania egzekucyjnego przymusowe otwarcie i przeszukanie mieszkania regulują **Kodeks postępowania karnego (k.p.k.)**⁵³ oraz **ustawa o postępowaniu egzekucyjnym w administracji (u.p.e.a.)**⁵⁴.

Choć cel przeszukania w postępowaniu karnym jest inny (znalezienie rzeczy mogących stanowić dowód w sprawie) niż w postępowaniu cywilnym, to prawo podmiotowe jednostki do nienaruszalności mieszkania w równym stopniu ulega w tym postępowaniu naruszeniu. Przeszukanie określone jest w tym postępowaniu jako wykrywczą czynność dowodowa, stanowiąca jednocześnie środek przymusu, legalnie ingerująca w sferę konstytucyjnych wolności i praw⁵⁵.

W postępowaniu karnym przeszukania pomieszczeń i innych miejsc mogą dokonać prokurator, policja (na polecenie sądu lub prokuratora) lub inny organ w wypadkach wskazanych w ustawie, na mocy **uprzednio wydanego postanowienia** (art. 220 §§ 1 i 2 k.p.k.). Jedynie w sytuacjach

⁵¹ Ibidem, s. 985–986.

⁵² Ibidem, s. 993.

⁵³ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. (t.j. Dz.U. z 2017 r. poz. 1904) – Rozdział 25: Zatrzymanie rzeczy. Przeszukanie, art. 217–236a k.p.k.

⁵⁴ Ustawa z dnia 17 czerwca 1966 r. (t.j. Dz.U. z 2017 r. poz. 1201 z późn. zm.).

⁵⁵ T. Grzegorzczak, J. Tylman, *Polskie postępowanie karne*, wyd. 9, Warszawa 2014, s. 539, Nb 1210; P. Hofmański, E. Sadzik, K. Zgryzek, *Kodeks postępowania karnego. Tom I. Komentarz do artykułów 1–296*, pod red. P. Hofmańskiego, wyd. 4, Warszawa 2011, s. 1240, Nb 3.

niecierpiących zwłoki organ dokonujący przeszukania może przedstawić nakaz kierownika jednostki lub legitymację służbową, a następnie zwrócić się do sądu lub prokuratora o zatwierdzenie przeszukania (art. 220 § 3 k.p.k.). Przeszukania pomieszczeń zamieszkałych można dokonać w porze nocnej (w godz. 22.00–6.00) tylko w wypadkach niecierpiących zwłoki. Lokale służące do przechowywania przedmiotów oraz lokale dostępne dla nieokreślonej liczby osób można przeszukać również w porze nocnej (art. 221 k.p.k.). Przed rozpoczęciem przeszukania należy wezwać osobę do wydania przedmiotów, a przed rozpoczęciem czynności – zawiadomić o jej celu (art. 224 k.p.k.). Jeżeli przy przeszukaniu nie ma gospodarza lokalu, organ dokonujący czynności jest zobowiązany do przywołania przynajmniej jednego świadka, którym może być domownik lub sąsiad. Przeszukanie powinno być przeprowadzone z zachowaniem umiaru i poszanowania godności osób, których ta czynność dotyczy, oraz bez wyrządzania niepotrzebnych szkód i dolegliwości (art. 227 k.p.k.). Jeżeli przeszukiwanie i zatrzymanie nastąpiło bez uprzedniej zgody sądu lub prokuratora, a w ciągu 7 dni od dnia czynności nie nastąpiło jej zatwierdzenie, należy niezwłocznie zwrócić zatrzymane rzeczy osobie uprawnionej, chyba że nastąpiło dobrowolne wydanie (art. 230 k.p.k.). Czynność przeszukania jest dokumentowana protokołem, który powinien spełniać wymagania wymienione w art. 148 k.p.k., a dodatkowo zawierać oznaczenie sprawy, dokładną godzinę rozpoczęcia i zakończenia czynności, dokładną listę zatrzymanych rzeczy i w miarę potrzeby ich opis, a ponadto wskazanie polecenia sądu lub prokuratora (art. 229 k.p.k.). Osobom zainteresowanym należy wręczyć pokwitowanie stwierdzające, jakie przedmioty i przez kogo zostały zatrzymane (art. 228 § 3 k.p.k.). Środkiem zaskarżenia na postanowienie sądu lub prokuratora dotyczącym przeszukania jest zażalenie, rozpoznawane przez sąd rejonowy, w okręgu którego prowadzone jest postępowanie. Zażalenie przysługuje wszystkim osobom, których prawa zostały naruszone podczas czynności przeszukania (art. 236 k.p.k.).

Celem egzekucji administracyjnej jest zastosowanie przez uprawniony organ egzekucyjny w całości lub w części określonych w ustawie

środków służących doprowadzeniu do wykonania przez zobowiązanych ich obowiązków (objętych tytułem wykonawczym⁵⁶) o charakterze pieniężnym lub niepieniężnym oraz zabezpieczanie wykonania tych obowiązków.

Do otwarcia środków transportu, lokali i innych pomieszczeń zajmowanych przez zobowiązanego oraz schowków w tych środkach transportu, pomieszczeniach lub lokalach potrzebne jest zarządzenie organu egzekucyjnego, sporządzone **w formie pisemnej** (art. 47 §§ 1, 2 i 3 u.p.e.a.), które nie jest zaskarżalne⁵⁷. Samego zaś przeszukania nie dokonuje samodzielnie organ egzekucyjny lub działający w jego imieniu egzekutor, lecz **komisja** powołana przez ten organ. Na zakończenie dokonanych czynności spisywany jest protokół, który przekazuje się niezwłocznie zobowiązanemu. Co do zasady, otwarcie i przeszukanie nie powinno być przeprowadzone w dni wolne od pracy lub w porze nocnej, w godzinach 21.00–7.00, chyba że organ egzekucyjny zezwoli pisemnie egzekutorowi na dokonanie czynności (art. 52 u.p.e.a.). Do czynności egzekucyjnej, na wniosek zobowiązanego, a także gdy egzekutor uzna to za konieczne, może być przywołany świadek lub co najmniej dwóch świadków, jeżeli zobowiązany jest nieobecny przy otwarciu i przeszukaniu lokalu z powodu wydalenia go z miejsca dokonywania czynności egzekucyjnej lub z innych przyczyn. Czynność przeszukania rzeczy powinna być dokonana z zachowaniem umiaru oraz bez wyrządzania niepotrzebnych szkód i dolegliwości (art. 49a u.p.e.a.). Na czynność organu egzekucyjnego lub egzekutora otwarcia i przeszukania środków transportu, lokali i innych pomieszczeń zajmowanych przez zobowiązanego oraz schowków przysługuje zobowiązanemu prawo do złożenia skargi w terminie 14 dni od dnia zawiadomienia o czynności egzekucyjnej (jeżeli zobowiązany nie uczestniczył w czynności; art. 54 u.p.e.a.).

⁵⁶ M. Staniszewski, *Egzekucja obowiązków podatkowych*, Warszawa 2010, s. 5 (komentarz do art. 47).

⁵⁷ R. Hauser, A. Skoczylas, *Postępowanie egzekucyjne w administracji. Komentarz*, Warszawa 2014 (komentarz do art. 47).

6. Otwarcie i przeszukiwanie mieszkania w Kodeksie postępowania cywilnego

Przechodząc na grunt Kodeksu postępowania cywilnego, analizie zostanie poddany przepis w kontekście odpowiedzi na pytanie, czy przeszukiwanie przewidziane w art. 814 § 1 zd. 1 k.p.c. spełnia konstytucyjne wymogi: po pierwsze – umiejscowienia upoważnienia do jego przeprowadzenia w ustawie i po drugie – trybu postępowania.

Odpowiedź na pierwsze pytanie jest twierdząca. Postępowanie egzekucyjne służy realizacji tytułów wykonawczych (sądowych i pozasądowych) poprzez władcze wkroczenie funkcjonariusza publicznego, przede wszystkim komornika (także sąd), reprezentującego imperium państwa⁵⁸, do sfery majątkowej i osobistej dłużnika. Celem egzekucji jest więc spełnienie przez dłużnika świadczenia przysługującego wierzycielowi stwierdzonego w tytule egzekucyjnym⁵⁹. Cechą charakterystyczną tego postępowania jest stosowanie przymusu, czyli licznych czynności egzekucyjnych o charakterze władczym⁶⁰, przewidzianych przez Kodeks postępowania cywilnego (część trzecia, postępowanie egzekucyjne). Środki przymusu podejmowane przez komornika w celu usunięcia przeszkód podczas wykonywania czynności egzekucyjnej mogą być realizowane m.in. poprzez dokonanie przeszukania, odebranie rzeczy, dokumentów, również przy użyciu siły⁶¹.

Jedną z podstawowych zasad postępowania egzekucyjnego, w swej zasadniczej funkcji mającego za zadanie ochronę podstawowych praw i wolności uczestników postępowania egzekucyjnego przed samowolą organów egzekucyjnych⁶², jest zasada formalizmu. Wyraża się ona koniecznością określenia

⁵⁸ K. Korzan, *Status prawny komornika w ujęciu historycznym oraz jego odpowiedzialność za powstałą szkodę na tle celu postępowania egzekucyjnego oraz krytycznego spojrzenia na wyrok Sądu Najwyższego z dnia 22 grudnia 1993 r.*, PES 1995, nr 14, s. 29; W. Tomalak, *Status ustrojowy i procesowy komornika sądowego*, Warszawa 2014, s. 140.

⁵⁹ E. Wengerek, *Sądowe...*, *op. cit.*, s. 9–10.

⁶⁰ K. Korzan, *Sądowe...*, *op. cit.*, s. 106–107.

⁶¹ S. Dalka, *Przymus stosowany przez komornika w trakcie egzekucji sądowej (artykuł dyskusyjny)*, PES 1994, nr 11, s. 6.

⁶² A. Marciniak, *Postępowanie...*, *op. cit.*, s. 33–34; S. Cieślak, *Formalizm postępowania egzekucyjnego*, PPE 2009, nr 12, s. 7–23.

formy, miejsca i czasu podejmowanych przez powołany do tego organ czynności egzekucyjnych w toczącej się egzekucji sądowej, ściśle z nią związanych i wywołujących w jej ramach skutki. Formalizm to konieczny warunek rządów prawa⁶³. „Antytezą tej zasady jest dowolność postępowania”⁶⁴. Zasada formalizmu przeciwdziała nadużywaniu środków egzekucyjnych mogących wyrządzić szkodę dłużnikowi, osobie trzeciej, ale też wierzycielowi⁶⁵. W orzecznictwie⁶⁶ wskazuje się za dopuszczalne użycie przez komornika przymusu do sforsowania przeszkód uniemożliwiających dostęp do pomieszczeń lub mieszkania dłużnika, znajdujących się wewnątrz większego obiektu należącego do osoby trzeciej. Wymaga to jednak zachowania ze strony komornika warunku posłużenia się środkami adekwatnymi do napotkanych przeszkód. Sąd dalej stwierdził, że stosowanie środków przymusu w postępowaniu egzekucyjnym jest dozwolone tylko w granicach prawa i w ramach potrzeb egzekucyjnych, ujmowanych w kategoriach celu stawianego temu postępowaniu.

Art. 814 § 1 zd. 1 k.p.c. upoważnia komornika do otworzenia mieszkania oraz innych pomieszczeń i schowków dłużnika, jak również do przeszukania rzeczy dłużnika, mieszkania i schowków. Do przeprowadzenia przeszukania nie są wymagane dodatkowe czynności formalne, do których zobowiązany jest komornik. Omawiany przepis wymienia tylko dwie przesłanki do rozpoczęcia tej czynności egzekucyjnej, a mianowicie, aby przeszukanie wynikało z **celu egzekucji** oraz było prowadzone na podstawie „**zarządzenia**” komornika, które jednak nie wymaga formy pisemnej. Ponieważ przeszukanie odbywa się w ramach egzekucji, oznacza to, że egzekucja została formalnie wszczęta, a w aktach postępowania egzekucyjnego znajduje się prawidłowy tytuł wykonawczy.

Przy czym celem przeszukania może być czynność egzekucyjna doprowadzająca bezpośrednio do np. zajęcia ruchomości znajdujących się

⁶³ J. Gudowski, *O kilku naczelnych zasadach procesu cywilnego – wczoraj, dziś jutro* [w:] *Prawo prywatne czasu przemian. Księga pamiątkowa dedykowana Profesorowi Stanisławowi Sołtyśińskiemu*, pod red. A. Nowickiej, Poznań 2005, s. 1032.

⁶⁴ E. Wengerek, *Sądowe...*, *op. cit.*, s. 75 i cytowana tam literatura.

⁶⁵ Ibidem, s. 76.

⁶⁶ Wyrok SA w Białymstoku z 22 listopada 2006 r., I Aca 551/06, OSAB 2007/3–4/26.

w mieszkaniu. Przeszukanie może być także elementem dopiero zmierzającym do ujawnienia majątku dłużnika, wynikającym z dokumentów znajdujących się w przeszukiwanym lokalu. Przeszukanie pomieszczeń i odzieży w trybie art. 814 k.p.c. jest – obok dokonywania zapytań do właściwych urzędów i instytucji w trybie art. 761 k.p.c. i w związku z art. 2 ust. 5 ustawy o komornikach sądowych i egzekucji i wezwania dłużnika do złożenia wyjaśnień na podstawie art. 801 k.p.c. – jednym ze sposobów poszukiwania majątku dłużnika i powzięcia wiadomości przez organ egzekucyjny o jego aktywach⁶⁷.

W kontekście możliwości dokonania przez komornika otwarcia i przeszukania mieszkania dłużnika wymagane jest przedstawienie jednej istotnej uwagi. Tytuł wykonawczy, jak już wspomniano, może mieć swoje źródło w wydanym orzeczeniu sądowym, zaopatrzonym w klauzulę wykonalności, ale może nim być przykładowo, zgodnie z art. 777 pkt 4 k.p.c., akt notarialny, w którym dłużnik poddał się egzekucji i który obejmuje obowiązek zapłaty sumy pieniężnej, zaopatrzony w klauzulę wykonalności. Jakkolwiek przy sądowym tytule egzekucyjnym możemy jeszcze mówić o sądowej kontroli zasadności roszczenia wierzyciela, uprawniającym w dalszym postępowaniu egzekucyjnym do prowadzenia czynności egzekucyjnych z całego majątku dłużnika, to w przypadku tytułów egzekucyjnych pochodzących od innych organów i z aktów notarialnych brak jest weryfikacji sądu co do słuszności roszczeń. Kognicja sądu w postępowaniu klauzulowym ma ograniczony charakter, mimo że kończy się wydaniem orzeczenia w formie postanowienia⁶⁸. Klauzula wykonalności „nie ma charakteru merytorycznego”⁶⁹, w związku z tym sąd, co do zasady, ocenia tylko warunki formalne tytułu egzekucyjnego przedstawionego przez wierzyciela i rozstrzyga

⁶⁷ Postanowienie SO w Szczecinie z 28 maja 2014 r., II Cz 730/14, online: www.orzeczenia.ms.gov.pl.

⁶⁸ H. Mądrzak, *Funkcja i charakter postępowania klauzulowego*, Acta Universitatis Wratislaviensis. Przegląd Prawa i Administracji 1976, nr 8, s. 211; M. Muliński, *Postępowanie o nadanie klauzuli wykonalności krajowemu tytułowi egzekucyjnemu*, Warszawa 2005, s. 113–116, s. 119; Z. Szczurek, *Co powinna zawierać klauzula wykonalności oraz niektóre zagadnienia z tym związane*, PPE 2009, nr 1–3, s. 7.

⁶⁹ J. Gołaczyński, *Wybrane zagadnienia egzekucji sądowej*, Warszawa 2008, s. 106.

o dopuszczalności wszczęcia egzekucji⁷⁰. Sąd może w wyjątkowych sytuacjach, w ramach kontroli dotyczącej materialnoprawnych podstaw tytułu egzekucyjnego⁷¹, wezwać wierzyciela do dodatkowego uzupełnienia wniosku (por. art. 786 § 1 k.p.c.). W uzasadnionych przypadkach sąd może oddać wniosek o nadanie klauzuli wykonalności aktowi notarialnemu, w którym dłużnik poddał się egzekucji w trybie art. 777 § 1 pkt 4 k.p.c., jeżeli z treści oświadczenia dłużnika wynika, że zostało złożone w celu obejścia prawa⁷². Niemniej postępowanie klauzulowe nie jest wystarczające do sprawowania nadzoru nad przestrzeganiem zakresu i konieczności stosowania przeszukania w postępowaniu egzekucyjnym. Otwarcie i przeszukanie mieszkania dłużnika to autonomiczna decyzja komornika. Pisemnego zezwolenia właściwego prezesa sądu rejonowego wymaga jedynie przeszukiwanie odzieży dłużnika oraz przedmiotów, które dłużnik ma przy sobie, poza miejscem zamieszkania, przedsiębiorstwem, zakładem oraz gospodarstwem dłużnika (art. 814 § 3 k.p.c.).

7. Czynności konwencjonalne i wykonawcze komornika

Jak zostało już utrwalone w doktrynie i orzecznictwie, wszczęcie postępowania egzekucyjnego nie jest tożsame z wszczęciem egzekucji. To drugie następuje przez dokonanie pierwszej czynności egzekucyjnej (np. zajęcia).

Do podjęcia czynności egzekucyjnej uprawniony jest przez przepisy ustawowe (procesowe) kompetentny organ (o czym szerzej poniżej). Uregulowanie art. 2 ust. 1 zd. 1 ustawy o komornikach sądowych i egzekucji⁷³ (u.k.s.e.) odnosi się do art. 759 § 1 k.p.c. i określa domniemanie kompetencji komornika do wykonywania czynności egzekucyjnych, z zastrzeżeniem wyjątków przewidzianych w innych ustawach. Otwarcie i przeszukanie

⁷⁰ H. Mądrzak, *Funkcja...*, *op. cit.*, s. 211–212; Z. Szczurek, *Co powinna zawierać...*, *op. cit.*, s. 6; E. Wengerek, *Sądowe...*, *op. cit.*, s. 158–159.

⁷¹ M. Muliński, *Postępowanie...*, *op. cit.*, s. 191 i n.; H. Pietrzkowski, *Metodyka...*, *op. cit.*, ss. 920, 926.

⁷² Wyrok SN z 4 grudnia 2013 r., III CZP 85/13, OSNC 2014/3/28; H. Pietrzkowski, *Metodyka...*, *op. cit.*, s. 927.

⁷³ Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. (t.j. Dz.U. z 2017 r. poz. 1277 z późn. zm.).

mieszkania jest czynnością ściśle wykonawczą, o charakterze manualnym⁷⁴. Nie jest to czynność organu egzekucyjnego, co do której wymagana jest jakakolwiek forma. Istota i charakter czynności otwarcia oraz przeszukania mieszkania dłużnika powoduje, że nie jest ona objęta nadzorem sądowym w trybie art. 759 § 2 k.p.c., gdyż nie wywołuje skutku prawnego nadającego się do uchylecia⁷⁵. W szczególności nie jest to **czynność o charakterze orzecznym (procesowym)**, gdzie dochodzi do rozstrzygnięcia kwestii procesowych (również materialnych) „w sposób i przy spełnieniu przesłanek przewidzianych prawem procesowym”⁷⁶, które może wykonywać jedynie ustawowo upoważniony organ egzekucyjny, i z tych względów nie jest możliwe przekazanie tej kompetencji osobie niebędącej takim organem, np. wydanie postanowienia o ustaleniu kosztów postępowania egzekucyjnego⁷⁷. W tym znaczeniu możemy mówić o czynności konwencjonalnej, czyli czynności psychofizycznej, inaczej – procesie myślowym, z „którym prawo wiąże określony skutek prawny”⁷⁸. Czynnościami egzekucyjnymi nie są również działania podejmowane przez sąd w ramach nadzoru judykacyjnego, ze względu na brak zasadniczego elementu, z którym musi się wiązać taka czynność, a mianowicie – zastosowania środków przymusu egzekucyjnego⁷⁹. W związku z powyższym czynności egzekucyjne nie mają charakteru czynności konwencjonalnych „na podobieństwo czynności procesowych w postępowaniu rozpoznawczym”⁸⁰.

Od czynności egzekucyjnej należy odróżnić **czynności postępowania egzekucyjnego** – jako działania stron i uczestników postępowania egzekucyjnego⁸¹, jak również „organu egzekucyjnego, podejmowane przed

⁷⁴ E. Wengerek, *Postępowanie egzekucyjne. Przepisy ogólne*, Katowice 1965–1966, s. 57.

⁷⁵ H. Pietrkowski [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Postępowanie egzekucyjne*, pod red. T. Erecińskiego, Warszawa 2012, s. 30.

⁷⁶ K. Markiewicz, *Zasady orzekania w postępowaniu nieprocesowym*, wyd. 1, Warszawa 2013, s. 29.

⁷⁷ Uchwała SN z 6 czerwca 2014 r., III CZP 26/14, OSNC 2015/3/33, LEX Nr 1488916.

⁷⁸ K. Markiewicz, *Zasady...*, *op. cit.*, s. 22.

⁷⁹ H. Mądrzak, *Czynności egzekucyjne (analiza pojęcia)*, PPE 1994, nr 8, s. III.

⁸⁰ K. Piasecki [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Tom III. Postępowanie nieprocesowe w razie zaginięcia lub zniszczenia akt, zabezpieczające i egzekucyjne. Komentarz do artykułów 506–1088*, pod red. K. Piaseckiego, A. Marciniaka, Warszawa 2012, s. 689, Nb 10.

⁸¹ E. Wengerek, *Sądowe...*, *op. cit.*, s. 116.

wszczęciem egzekucji lub poza nią, mające na celu zapewnienie prawidłowej formy wniosku o przeprowadzenie egzekucji, żądanie złożenia wyjaśnień, wysłuchanie stron”⁸². Do czynności postępowania egzekucyjnego zaliczamy wspomniane wyżej postanowienie komornika o ustaleniu kosztów postępowania egzekucyjnego czy podejmowane przez sąd działania nadzorcze nad czynnościami komornika. Stanowią one niezbędne uzupełnienie czynności egzekucyjnych, ponieważ w pośredni sposób umożliwiają doprowadzenie egzekucji do zamierzonego celu.

Postępowanie egzekucyjne zostaje zakończone po dokonaniu ostatniej czynności egzekucyjnej w ramach egzekucji. Jeżeli nie dochodzi do wszczęcia egzekucji i dokonania jakiejkolwiek czynności egzekucyjnej, organ egzekucyjny wydaje postanowienie o ustaleniu kosztów egzekucji i umorzeniu postępowania, co przemawia za zakwalifikowaniem tego postanowienia do czynności postępowania egzekucyjnego⁸³.

8. Organ uprawniony do otwarcia i przeszukania

Podmiotem uprawnionym do dokonania przeszukania mieszkania, zgodnie z art. 814 § 1 k.p.c., jest komornik, który jako funkcjonariusz publiczny, zgodnie z art. 2 ust. 1 i 2 u.k.s.e., dokonuje czynności egzekucyjnych osobiście, z wyjątkiem przypadków określonych w przepisach. Powyższa kompetencja wyraża się elementami składowymi w wymiarze osobowym (kto ma tytuł do podjęcia czynności), proceduralnym (sposób określony przez przepisy procesowe) oraz znaczeniowym (w jakim zakresie działanie organu wywoła skutki prawne)⁸⁴.

Powstaje wątpliwość, czy w związku prowadzoną egzekucją komornik może powierzyć dokonanie przeszukania mieszkania asesorowi komorniczemu lub aplikantowi komorniczemu.

⁸² Uchwała SN z 6 czerwca 2014 r., III CZP 26/14, OSNC 2015/3/33.

⁸³ A. Marciniak, *Glosa do uchwały SN z dnia 6 czerwca 2014 r., III CZP 26/14*, PS 2015, nr 9, s. 92 i n.

⁸⁴ K. Markiewicz, *Zasady...*, *op. cit.*, s. 24.

Artykuł 33 u.k.s.e. upoważnia komornika do zlecenia asesorowi komorniczemu przeprowadzenia egzekucji w sprawach o świadczenie pieniężne oraz o zabezpieczenie roszczenia pieniężnego do wartości nieprzekraczającej kwoty stanowiącej równowartość stukrotnego przeciętnego wynagrodzenia miesięcznego w gospodarce narodowej, z wyjątkiem egzekucji z nieruchomości. Komornik może również zlecić asesorowi komorniczemu dokonanie czynności w innych sprawach, z wyjątkiem spraw wymienionych w ust. 2 art. 33 u.k.s.e.

Z kolei aplikant komorniczy po upływie roku od dnia rozpoczęcia aplikacji komorniczej może być upoważniony przez komornika do samodzielnego wykonywania określonych czynności egzekucyjnych, do których upoważniony jest asesor komorniczy (art. 30 ust. 2 u.k.s.e.).

Z tak sformułowanych norm prawnych należałoby wysnuć wniosek, że po spełnieniu wymogów formalnych komornik – w ramach prowadzonej egzekucji – może zlecić asesorowi komorniczemu oraz aplikantowi komorniczemu otwarcie mieszkania i przeszukanie mieszkania, innych pomieszczeń oraz schowków dłużnika, a także dokonać rewizji osobistej dłużnika, domownika i innych osób, zgodnie z art. 814 k.p.c.

Sformułowana powyżej wątpliwość co do zakresu działania aplikanta i asesora komorniczego może rodzić się w związku z uchwałą Sądu Najwyższego z 6 czerwca 2014 r., III CZP 26/14, dotyczącą zakresu upoważnienia aplikanta komorniczego przez komornika sądowego do samodzielnego wykonywania określonych czynności egzekucyjnych⁸⁵. Sąd Najwyższy w uzasadnieniu, przywołując wymienione powyżej art. 30 ust. 2 i art. 33 u.k.s.e., dokonał dysfunkcji pomiędzy zakresem „zlecenia” przeprowadzenia egzekucji udzielonym asesorowi przez komornika a „upoważnieniem” do samodzielnego wykonywania określonych czynności egzekucyjnych przysługujących

⁸⁵ Sąd Najwyższy w uchwale zajął się przede wszystkim odpowiedzią na pytanie prawne o możliwość upoważnienia aplikanta przez komornika do wydania postanowienia o ustaleniu kosztów i zakończenia postępowania. Sąd Najwyższy, podejmując uchwałę, stwierdził, że upoważnienie wydane aplikantowi na podstawie art. 30 ust. 2 u.k.s.e. nie obejmuje wydania takiego postanowienia. Sąd uzasadnił takie stanowisko tym, że postanowienie o ustaleniu kosztów postępowania egzekucyjnego należy do czynności o charakterze orzeczniczym, a te może wykonywać jedynie organ egzekucyjny upoważniony ustawowo i nie wolno mu przekazywać tej kompetencji osobie, która organem nie jest, czy aplikantowi i asesorowi komorniczemu.

aplikantowi. Sąd podkreślił, że asesor komorniczy może wykonywać wszystkie czynności egzekucyjne z wyjątkiem czynności wymienionych w art. 33 ust. 2 u.k.s.e., mogących „stwarzać trudności ze względu na skomplikowany charakter lub dużą wartość świadczenia”. Upoważnienie aplikanta komorniczego powinno być ściśle określone (czyli określać czynności objęte upoważnieniem), a za takie nie uważa się ogólnego upoważnienia do dokonywania czynności egzekucyjnych w danej sprawie. Upoważnienie wymaga formy pisemnej i powinno być okazane stronie na jej żądanie przed przystąpieniem do przeszukania (art. 30 ust. 2 *in fine* u.k.s.e.). Zlecenie natomiast powinno być wystawione na piśmie i określać sprawy lub czynności, do których przeprowadzenia asesor komorniczy został upoważniony przez komornika (art. 33 ust. 3 u.k.s.e.). Tym samym dla czynności egzekucyjnej otwarcia i przeszukania mieszkania, dokonanej przez asesora komorniczego, nie jest bezwzględnie wymagana forma pisemna. Słabość tego rozwiązania powoduje brak możliwości ścisłej kontroli zakresu kompetencji asesora w trakcie dokonywanych czynności (por. wyrok SA w Białymstoku, I ACa 551/06)⁸⁶.

Osobną kwestią jest pozycja asesora komorniczego pełniącego funkcję zastępcy komornika z powodu przeszkód faktycznych lub prawnych uniemożliwiających pełnienie obowiązków przez komornika. Zgodnie z art. 26 ust. 3 u.k.s.e., osobie takiej przysługują prawa i obowiązki komornika.

W czynnościach otwarcia pomieszczeń dłużnika, a następnie przeszukania, mogą uczestniczyć inne osoby, w zależności od sytuacji zaistniałej na miejscu prowadzenia czynności. W szczególności komornik może wezwać na pomoc ślusarza do sforsowania zamków; może również wezwać funkcjonariusza policji, administratora lub dozorcę domu⁸⁷. Na żądanie strony albo według uznania komornika przy omawianych czynnościach mogą być obecni także świadkowie, jednak w liczbie nie większej niż

⁸⁶ Wyrok SA w Białymstoku z 22 listopada 2006 r., I Aca 551/06, OSAB 2007/3-4/26.

⁸⁷ Obecność wymienionych osób wynikała z § 52 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości w sprawie czynności komorników z dnia 9 marca 1968 r. (Dz.U. z 1968 r. Nr 10 poz. 52), które zostało uchylone z dniem 8 września 2016 r. mocą ustawy z dnia 10 lipca 2015 r. o zmianie ustawy – Kodeks cywilny, ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2015 r. poz. 1311).

po dwóch z każdej strony (art. 812 § 1 k.p.c.). W literaturze ten tryb przywołania świadków nazywany jest fakultatywnym⁸⁸, w odróżnieniu od trybu obligatoryjnego (art. 812 § 2 k.p.c.), który ma miejsce w sytuacji, kiedy dłużnik nie jest obecny przy czynności otwarcia oraz przeszukania mieszkania i schowków lub gdy komornik wydalil dłużnika z miejsca dokonywania czynności egzekucyjnej. Oprócz wyżej wymienionych osób, świadkami mogą być również członkowie rodziny i domownicy dłużnika.

9. Czas prowadzenia przeszukania

Co do zasady, komornik nie może prowadzić czynności egzekucyjnych, w tym dokonywać przeszukania, w porze nocnej, tj. w godzinach 21.00–7.00, oraz w dni ustawowo wolne od pracy. Odstępstwem od tej reguły są szczególnie uzasadnione przypadki, kiedy komornik uzyska pisemne zezwolenie prezesa sądu rejonowego. Niezależnie od powyższej zgody komornik może kontynuować czynności egzekucyjne rozpoczęte przed godziną 21.00, jeżeli ich przerwanie grozi znacznym utrudnieniem egzekucji⁸⁹. Ponieważ zezwolenie wydaje prezes sądu w formie zwykłego pisma, a nie sąd, na zezwolenie to nie przysługuje żaden środek zaskarżenia⁹⁰.

10. Dokumentowanie czynności egzekucyjnej

Komornik nie ma obowiązku przygotowania „zarządzenia” o otwarciu i przeszukaniu mieszkania dłużnika w formie pisemnej, które miałyby okazać przed podjęciem omawianej czynności egzekucyjnej. Zakładając, że nie jest to pierwsza czynność egzekucyjna w sprawie i komornik doręczył dłużnikowi odpis tytułu wykonawczego, wystarczające jest posłużenie się legitymacją służbową, którą komornik okazuje przed

⁸⁸ Więcej w: A. Jarocho, *Obecność świadków przy czynnościach egzekucyjnych w postępowaniu cywilnym*, PPE 2010, nr 8, s. 23 i powołana tam literatura.

⁸⁹ Por. art. 810 k.p.c. oraz art. 19 u.k.s.e.

⁹⁰ F. Zedler, *Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne. Komentarz. Tom II. Postępowanie egzekucyjne (art. 758–843 k.p.c.)*, Toruń 1995, s. 164, Nb 3, s. 173, Nb 2.

przystąpieniem do czynności. Następczo jednak, jak każdą czynność, komornik zobowiązany jest udokumentować przeprowadzone przeszukanie protokołem. Zgodnie z art. 809 k.p.c. komornik powinien w protokole umieścić informacje oznaczające miejsca i czas czynności, imiona i nazwiska stron oraz innych osób uczestniczących w czynności, sprawozdanie z przebiegu czynności, wnioski i oświadczenia obecnych, wzmiankę o odczytaniu protokołu, podpisy obecnych lub wzmiankę o przyczynie braku podpisu oraz podpis komornika. Dodatkowo przy zajęciu ruchomości komornik wpisuje do protokołu zajęte ruchomości (art. 847 § 1 k.p.c.) oraz oznacza ich wartość i umieszcza ją w protokole zajęcia (art. 853 § 1 k.p.c.).

II. Środki ochrony prawnej

Na dokonaną przez komornika czynność otwarcia i przeszukania mieszkania, pomieszczeń i schowków, dłużnikowi przysługuje skarga do sądu rejonowego, na zasadach ogólnych. Zgodnie z art. 767 § 4 k.p.c. skargę na czynność komornika wnosi się w terminie tygodniowym od dnia dokonania czynności, którym jest, w przypadku analizowanego zagadnienia, dzień sporządzenia protokołu dokumentującego przeprowadzoną czynność egzekucyjną otwarcia i przeszukania mieszkania, pomieszczeń i schowków dłużnika. W obecnym stanie prawnym skarga kierowana jest bezpośrednio do komornika, który dokonał zaskarżonej czynności. Początek terminu tygodniowego biegnie dla poszczególnych uczestników w zależności od tego, czy brali w niej udział, czy też nie. I tak, cytowany art. 767 § 4 przewiduje następujące sytuacje liczenia tego terminu:

- a) od dnia czynności, jeżeli strona lub osoba, której prawo zostało przez czynność komornika naruszone bądź zagrożone;
- b) od dnia zawiadomienia o dokonaniu czynności strony lub osoby, której prawo zostało przez czynność komornika naruszone bądź zagrożone;
- c) od dnia dowiedzenia się przez skarżącego o dokonanej czynności – w przypadku braku zawiadomienia.

Sytuacja wymieniona pod lit. a) będzie dotyczyła dłużnika (osób trzecich, domowników), jeżeli brali udział w czynności przeszukania i zajęcia ruchomości.

Również w sytuacji, gdy strony lub osoby, których prawo zostało przez czynność komornika naruszone bądź zagrożone, nie brały udziału w samej czynności, ale są dla organu egzekucyjnego znane, termin tygodniowy do wniesienia skargi biegnie dla tych osób od dnia zawiadomienia ich przez komornika o czynności zajęcia ruchomości (zakończenia protokołu zajęcia).

Co jednak niezwykle istotne, w piśmiennictwie podkreśla się, że przeszukanie jest jednocześnie jedną z tych czynności egzekucyjnych, których skutków nie można cofnąć poprzez następczą kontrolę sądu w ramach rozpatrywania skargi na czynność komornika⁹¹. *De lege lata* zatem przepis umożliwiający zaskarżenie przeszukania mógłby spowodować skutki normatywne wyłącznie wówczas, gdyby uznać, że ocena wyrażona przez sąd rozpoznający skargę mogła być wiążąca dla kolejnej czynności przeszukania dokonanego w toku tego samego postępowania egzekucyjnego (w praktyce będą to jednak zupełnie marginalne sytuacje). O propozycji legislacyjnego dostosowania omawianej regulacji do potrzeb obrotu prawnego będzie mowa w podsumowaniu.

12. Ocena regulacji

Próbując dokonać oceny omawianej normy pod kątem jej przydatności, konieczności oraz proporcjonalności *sensu stricto*, w pierwszej kolejności należy przywołać pogląd doktryny zwracający uwagę, że „jeżeli dany cel jest możliwy do osiągnięcia przy zastosowaniu innego środka, nakładającego mniejsze ograniczenia na prawa i wolności, to zastosowanie przez ustawodawcę środka bardziej uciążliwego wykracza poza to, co jest konieczne, a zatem

⁹¹ H. Pietrzkowski, *Metodyka pracy sędziego w sprawach cywilnych*, Warszawa 2014, s. 909–910; J. Jankowski, *Kodeks postępowania cywilnego. Tom II. Komentarz do artykułów 730–1217*, Warszawa 2015 (komentarz do art. 814).

narusza konstytucję”⁹². Z kolei Trybunał Konstytucyjny w swym orzecznictwie zaznaczył, analizując normę przy zastosowaniu przywołanych wyżej trzech kryteriów, że „nie bada użyteczności regulacji, jej pragmatycznej sprawności w zakresie realizacji celu założonego przez ustawodawcę”. Kontrolą objęta jest „adekwatność dolegliwości regulacji «odczuwanej» w zakresie chronionych konstytucyjnie dóbr i wartości”⁹³.

I tak, **przydatność** czynności otwarcia i przeszukania mieszkania dłużnika należy uznać, mimo surowości tego rozwiązania, za spełniającą swoją rolę w zakresie skutecznej i efektywnej egzekucji, doprowadzającą ostatecznie do zamierzonego przez ustawodawcę skutku, jakim jest ukształtowanie ładu prawnego w sferze stosunków majątkowych między różnymi podmiotami.

W zakresie kryterium **konieczności** ochrony interesu publicznego ocena jest o tyle niejednoznaczna, że wynika z przyjęcia stwierdzenia, iż „konieczności” zastosowania danego instrumentu nie można utożsamiać z jego „celowością” bądź „pożytecznością”⁹⁴. Tym samym należałoby się zastanowić, czy w każdym postępowaniu egzekucyjnym czynność otwarcia i przeszukania mieszkania jest uzasadniona. Na tak postanowione pytanie odpowiedź wydaje się być negatywna. Obecnie decyzja o otwarciu i przeszukaniu mieszkania dłużnika należy do komornika. On też każdorazowo ocenia, czy „cel” egzekucji tego wymaga. Jak zostało to przedstawione wyżej, celem egzekucji jest doprowadzenie do zaspokojenia wierzyciela poprzez zastosowanie wobec dłużnika środków egzekucyjnych. Daje to możliwość wykorzystania tego środka egzekucyjnego na każdym etapie postępowania egzekucyjnego, niezależnie od sytuacji majątkowej i postawy dłużnika w toku egzekucji. Kodeks postępowania cywilnego nie wymaga od komornika wyczerpania mniej uciążliwych dla dłużnika środków egzekucyjnych, pozostawiając to arbitralnej decyzji organu egzekucyjnego. W obecnym stanie prawnym, po wejściu w życie 8 września 2016 r. nowelizacji art. 799

⁹² L. Garlicki, *Komentarz...*, *op. cit.*, s. 30.

⁹³ Por. również wyrok TK z 23 czerwca 2009 r., K 54/07, OTK 2009/6A/86.

⁹⁴ Wyrok TK z 20 listopada 2002 r., K 41/02, OTK 2002/6A/83.

§ 1 k.p.c., Kodeks postępowania cywilnego obliguje komornika jedynie do zastosowania najmniej uciążliwego dla dłużnika **sposobu egzekucji**, w sytuacji wskazania przez wierzyciela dwóch lub więcej sposobów egzekucji (art. 799 § 1 *in fine* k.p.c.).

Jeżeli otwarcie i przeszukanie mieszkania byłoby jedynym środkiem egzekucyjnym służącym celowi egzekucji, można uznać konieczność i nieuchronność jego zastosowania. Natomiast gdy są możliwe inne środki egzekucyjne mogące zapewnić skuteczność egzekucji, to ocena uruchomienia tego środka byłaby krytyczna. Należy zgodzić się z poglądem, że omawiana czynność powinna mieć miejsce dopiero wtedy, gdy jest to „jedyne skuteczny sposób zakończenia postępowania”⁹⁵. Taka sytuacja może zaistnieć w szczególności w przypadku, jeżeli w toku postępowania egzekucyjnego komornik nie ustali innych składników majątkowych dłużnika, z których możliwe jest zaspokojenie wierzyciela. Odrębną grupą przypadków, w których komornik w celu uzyskania powodzenia egzekucji może otworzyć i przeszukać mieszkanie dłużnika, jest egzekucja roszczeń niepieniężnych, np. egzekucja wydania rzeczy ruchomej (art. 1041 k.p.c.) czy eksmisja z pomieszczenia (art. 1046 k.p.c.), a także egzekucja z wierzytelności związanej z posiadaniem przez dłużnika dokumentu (art. 901 k.p.c.)⁹⁶.

Przechodząc wreszcie do kryterium **proporcjonalności** *sensu stricto*, należy wskazać na efekt zastosowania omawianego środka egzekucyjnego w proporcji do ciężarów i ograniczeń nakładanych przez ocenianą regulację na dłużnika. W sytuacji, gdy dłużnik uzyskuje np. wynagrodzenie, świadczenie emerytalne lub inne stałe dochody (np. czynsz najmu), to mimo że egzekucja wymagałaby dłuższego, periodycznego potrącania tych dochodów, otwarcie i przeszukanie mieszkania dłużnika stanowiłoby sytuację nieadekwatną do stopnia uciążliwości nałożonej na dłużnika, a tym samym – niespełniającą wymogu proporcjonalności *sensu stricto* omawianej regulacji. Podobna ocena zachodzi, gdy egzekwowana kwota jest obiektywnie niska,

⁹⁵ R. Kowalkowski, *Kodeks postępowania cywilnego. Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne. Komentarz*, pod red. Z. Szczurka, Sopot 2013, s. 404.

⁹⁶ E. Wengerek, *Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne*, Warszawa 2009, s. 271–272.

a otwarcie i przeszukanie mieszkania dłużnika nie jest jedyną czynnością, którą może przedsięwziąć komornik w celu zaspokojenia roszczeń wierzyciela⁹⁷. Powyższe rozważania upoważniają do twierdzenia, iż ze względu na konstytucyjną ochronę „miru domowego”, egzekucja z nieruchomości dłużnika, mimo że jest bardziej długotrwała, powinna być wystarczająca do skutecznego prowadzenia przez komornika postępowania egzekucyjnego. Postulat szybkości egzekucji w takim przypadku nie powinien mieć priorytetu wobec ochrony praw podstawowych (nienaruszalności mieszkania) zagwarantowanych w art. 50 Konstytucji.

Oprócz omawianych wcześniej kwestii aksjologicznych związanych z ochroną prawa do nienaruszalności mieszkania, w trakcie przeszukania dochodzi do osłabienia prawa do prywatności członków rodziny, pozostałych „domowników” oraz innych osób, których prawa mogą zostać naruszone w trakcie lub wskutek czynności. Oceny zasadności zastosowania takiego środka powinien dokonać niezawisły sąd. Brakuje tym samym zachowania **proporcjonalności** *sensu stricto* między wartością poświęcaną (nienaruszalność mieszkania) a chronioną (sprawność i efektywność egzekucji).

Poddając ocenie normę art. 814 § 1 zd. 1 k.p.c. w kontekście wymogu określenia w ustawie przypadków i trybu, w jakich może dochodzić do otwarcia i przeszukania mieszkania, należy przytoczyć wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 12 stycznia 2000 r. (P 11/98), w którym termin „w ustawie” odnosi się nie tylko do „wyłącznie ustawy normowania sytuacji prawnej jednostek”, ale również do „odpowiedniej szczególności unormowania ustawowego”, co należy rozumieć jako „nakaz kompletności unormowania ustawowego”, tak aby „na podstawie lektury przepisów ustawy można było wyznaczyć kompletny zarys (kontur) tego

⁹⁷ Za wątpliwe uzasadniony przypadek należy uznać sytuację, w której dochodzi do przymusowego otwarcia mieszkania dłużnika w celu przeszukania i zajęcia rzeczy, przy egzekucji niezapłaconego abonamentu radiowo-telewizyjnego wysokości 21,60 zł plus odsetki i koszty egzekucyjne. NSA w wyroku z 15 września 1999 r. (I SA/Gd 1382/97, LEX Nr 38998) uznał taką czynność egzekucyjną za uzasadnioną, mimo że, co wynika z uzasadnienia wyroku, zobowiązany otrzymywał świadczenie emerytalne, które ostatecznie zostało zajęte.

ograniczenia”⁹⁸. Również w tym zakresie regulacja otwarcia i przeszukania mieszkania dłużnika unormowana w Kodeksie postępowania cywilnego zawiera pewne niedociągnięcia.

13. Podsumowanie

Niezależnie od poczynionych uwag – dotyczących zarówno ochrony praw podstawowych, jak i ustawowego upoważnienia komornika do otwarcia mieszkania i jego przeszukania – omawiana czynność egzekucyjna powinna być stosowana wyjątkowo i w szczególnie uzasadnionych wypadkach. Obecna regulacja oddaje pod arbitralną ocenę konkretnych sytuacji zastosowania tego środka przymusu wyłącznie komornikowi.

Niewątpliwie ustawodawca, tworząc nowy ład prawny po 1989 r., w różny sposób uregulował otwarcie i przeszukanie mieszkania oraz innych pomieszczeń w przepisach Kodeksu postępowania karnego, postępowania egzekucyjnego w administracji i w Kodeksie postępowania cywilnego. Powyższe porównanie uregulowań wskazuje, że w tym zakresie sądowe postępowanie egzekucyjne art. 814 k.p.c. powinno być uzupełnione o prewencyjną, sądową kontrolę przeszukania. Uwzględniając, że podczas dokonywania czynności egzekucyjnej może dojść do naruszenia praw osób trzecich, gwarancja kontroli sądowej przybiera jeszcze bardziej na sile.

Artykuł 45 ust. 1 Konstytucji, gwarantujący „prawo do sądu” każdemu obywatelowi, obejmuje swym zakresem zarówno prawo do sądowego wymiaru sprawiedliwości (prawo do sądu, prawo do orzeczenia, prawo do odpowiedniej procedury sądowej⁹⁹), jak i „prawo do sądowej kontroli aktów godzących w konstytucyjnie gwarantowane wolności (prawa) jednostki”¹⁰⁰. Polski ustawodawca nie wprowadził w procedurze egzekucyjnej sądowej kontroli przeszukania, będącej zgodą („nakazem rewizji”)

⁹⁸ J. Oniszczyk, *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej w orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego na początku XXI w.*, Kraków 2004, s. 392.

⁹⁹ K. Markiewicz, *Zasady...*, *op. cit.*, s. 13–14.

¹⁰⁰ Wyrok TK z 3 lipca 2008 r., K 38/07, OTK 2008/6A/102.

wydawaną komornikowi przez sąd do dokonania przeszukania, jak ma to miejsce w niemieckim postępowaniu cywilnym¹⁰¹. Jak wcześniej zostało to wspomniane, jedną z czynności egzekucyjnych, których skutków nie można cofnąć poprzez następczą kontrolę sądu w ramach rozpatrywania skargi na czynność komornika, jest przeszukanie. Zasadne jest sformułowanie postulatu *de lege ferenda*, aby czynności otwarcia i przeszukania mieszkania w postępowaniu egzekucyjnym uzależnić od uprzedniej zgody sądu rejonowego w obrębie którego przeszukanie ma zostać dokonane. Tym bardziej że taka regulacja jest już wprowadzona w polskim Kodeksie postępowania karnego (art. 220 k.p.k.).

Trybunał Konstytucyjny w wyroku z 30 lipca 2014 r.¹⁰² uznał za niedopuszczalne „domniemanie kompetencji władz publicznych w zakresie ingerencji w wolność jednostki. Immanentnym elementem wszystkich konstytucyjnych wolności człowieka jest spoczywający na państwie obowiązek ich prawnego poszanowania i ochrony”, a standard ten odnosi się m.in. do nienaruszalności mieszkania.

W innym z wyroków¹⁰³ TK stwierdził, że „im bardziej drastyczne (co do przedmiotu, zakresu, sposobu czy skutków) jest wkroczenie władzy w materię konstytucyjnie chronionych praw podstawowych, tym bardziej rygorystycznym przesłankom powinna podlegać procedura stanowiąca gwarancję tego wkroczenia”.

Reasumując, należy stwierdzić, że obowiązujący przepis art. 814 k.p.c. nie ujmuje w sposób kompleksowy tematyki przeszukania w postępowaniu egzekucyjnym i nie spełnia współczesnych standardów ochrony praw podstawowych jednostki. W szczególności należałoby się zastanowić nad rozszerzeniem przedmiotowego przepisu o regulacje dotyczące zasad wydawania zgody przez sąd na dokonywanie otwarcia i przeszukania

¹⁰¹ § 758a ZPO: „Mieszkanie dłużnika może zostać przeszukane bez jego zgody jedynie w oparciu o nakaz przeszukania wydany przez sędziego sądu rejonowego (Amtsgericht, AG), w okręgu którego przeszukiwanie ma być wykonywane. Nie stosuje się, jeżeli sporządzanie nakazu mogłoby zagrozić powodzeniu przeszukania”.

¹⁰² Wyrok TK z 30 lipca 2014 r., K 23/11, OTK 2014/7A/80.

¹⁰³ Wyrok TK z 13 marca 2007 r., K 8/07, OTK 2007/3A/26.

mieszkania oraz innych pomieszczeń dłużnika, a także doprecyzowanie organów uprawnionych do dokonania przeszukania.

Ponadto należałoby dotychczasowe regulacje dotyczące przeszukania, ujęte w różnych artykułach Kodeksu postępowania cywilnego oraz w ustawie o komornikach sądowych i egzekucji (poprzednio również w rozporządzeniu w sprawie czynności komorników), zawrzeć w odrębnej jednostce systematyzacyjnej (np. rozdział), by z jednej strony sprostać wymogom narzuconym przez art. 50 Konstytucji, a z drugiej – umożliwić osobom zainteresowanym (dłużnikowi, osobom trzecim) łatwy dostęp do tych przepisów.

STRESZCZENIE **Biegły w postępowaniu egzekucyjnym (część druga). Zagadnienia szczegółowe**

Niniejsze opracowanie poświęcone jest zagadnieniom szczegółowym dotyczącym udziału biegłego w postępowaniu egzekucyjnym. Wskazano w nim przypadki, w których istnieje obowiązek sporządzenia wyceny danego rodzaju przedmiotów bądź praw przez biegłego z wyjątkiem egzekucji z nieruchomości oraz praw, do których przepisy o egzekucji z nieruchomości stosuje się odpowiednio.

W przypadku egzekucji z ruchomości zostało wskazane ponadto kiedy ma miejsce możliwość skorzystania z opinii biegłego, a kiedy sporządzenie opinii przez biegłego jest obowiązkowe.

W artykule został omówiony także charakter skargi na oszacowanie ruchomości, warunki jakie powinien spełniać zarzut błędnego oszacowania oraz poglądy doktryny co do terminu, w którym możliwe jest wniesienie tego środka zaskarżenia.

Słowa kluczowe: *biegły sądowy, postępowanie egzekucyjne, obligatoryjny udział biegłego w postępowaniu egzekucyjnym, fakultatywny udział biegłego w postępowaniu egzekucyjnym, egzekucja z ruchomości, skarga na oszacowanie ruchomości, zarzut błędnego oszacowania, opinia biegłego sądowego*

SUMMARY **Court Expert in Enforcement Proceedings (Part Two). Detailed Issues**

This article discusses in detail the issues concerning the participation of an expert in enforcement proceedings. The article indicates cases when drawing up an expert evaluation of a given kind of objects or rights is obligatory, except in the case of execution on immovable property, and the rights which regulations on execution on immovable property are applied to accordingly.

Moreover, in the case of execution on movables, it has been pointed out when an expert's opinion is applied as an option, and when drawing up an expert's opinion is obligatory.

The article also describes the nature of an appeal against the immovable property evaluation, the conditions that should be fulfilled by a plea of erroneous

evaluation as well as the doctrine's views on the deadline within which bringing up this means of appeal is possible.

Key words: *court expert, enforcement proceedings, obligatory participation of a court expert in enforcement proceedings, optional participation of a court expert in enforcement proceedings, execution on movables, complaint against evaluation of movables, the plea of erroneous evaluation, court expert opinion*

Biegły w postępowaniu egzekucyjnym (część druga). Zagadnienia szczegółowe

I. Egzekucja z ruchomości

Obowiązkiem komornika jest dokonanie wyceny ruchomości podlegających egzekucji, chyba że przepis szczególny stanowi inaczej. Komornik zawsze powinien mieć na uwadze potrzebę wykonania prawidłowej, sumiennej i rzetelnej wyceny ruchomości. Oszacowanie dokonywane jest na podstawie wiedzy komornika oraz jego doświadczenia zawodowego. Wartość zajętej ruchomości wyznaczają ceny rynkowe netto przedmiotów tego samego rodzaju w wolnym obrocie, przy uwzględnieniu stopnia i stanu zużycia danego przedmiotu¹.

Oznaczenie wartości zajętych ruchomości, co do zasady, dokonywane jest na podstawie przepisu art. 853 k.p.c. Zgodnie z treścią art. 853 § 1 k.p.c., jeżeli przepis szczególny nie stanowi inaczej, komornik oznacza wartość zajętych ruchomości i umieszcza ją w protokole zajęcia. Natomiast według § 2 tego artykułu, jeśli komornik uzna, że w celu oszacowania należy wezwać biegłego, albo wierzyciel lub dłużnik podnoszą w skardze zarzuty na oszacowanie, oszacowania dokonuje biegły przy

¹ H. Pietrzkowski [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Postępowanie egzekucyjne*, t. IV, cz. III, pod red. T. Erecińskiego, Warszawa 2012, s. 128.

samym zajęciu, a gdyby to nie było możliwe – w terminie późniejszym, jednak do dnia licytacji. Skargę na oszacowanie dokonane przez komornika wnosi się do komornika przy zajęciu ruchomości, a gdyby to nie było możliwe – do dnia licytacji. Z artykułu 853 k.p.c. wynika, że jako zasadę wprowadzono obowiązek wyceny zajętych ruchomości przez komornika. Wyjątkiem jest dokonanie oszacowania rzeczy przez biegłego (art. 853 § 2 k.p.c.). Jest to jeden z przypadków fakultatywnego udziału biegłego w postępowaniu egzekucyjnym.

Ustawodawca w art. 853 k.p.c. określił, iż oszacowaniu podlegają ruchomości. Jednakże Kodeks postępowania cywilnego nie definiuje terminu „ruchomość”. W związku z tym w literaturze przedmiotu podkreśla się, że użyte w art. 853 § 1 k.p.c. pojęcie ruchomości powinno być interpretowane zgodnie z definicją pojęcia rzeczy ruchomej według przepisów prawa cywilnego materialnego². Legalną definicję rzeczy w znaczeniu technicznoprawnym zawiera art. 45 k.c. Według tego przepisu rzeczą w rozumieniu prawa cywilnego jest przedmiot materialny. W literaturze podkreśla się, że definicja ta jest zbyt lakoniczna, gdyż nie uwzględnia drugiej cechy konstrukcyjnej terminu „rzecz”, którą stanowi wyodrębnienie z przyrody. W związku z tym przyjmuje się, że na pojęcie rzeczy składają się dwie cechy, a mianowicie jej materialny charakter oraz wyodrębnienie z przyrody³. Stąd też w doktrynie najczęściej przyjmuje się za właściwą definicję J. Wasilkowskiego, według której rzeczami w rozumieniu polskiego prawa cywilnego są materialne części przyrody w stanie pierwotnym lub przetworzonym, tak wyodrębnione (w sposób naturalny lub sztuczny), że w stosunkach społeczno-gospodarczych mogą być traktowane jako dobra samoistne⁴.

Omawiając pojęcie rzeczy, konieczne jest zwrócenie uwagi na definicję części składowych rzeczy oraz jej przynależności. Częścią składową rzeczy według art. 47 k.c. jest wszystko, co nie może być od niej odłączone bez

² Ibidem, s. 233.

³ E. Niezbecka [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, t. I, pod red. A. Kidyby, Warszawa 2012, s. 262.

⁴ J. Wasilkowski, *Zarys prawa rzeczowego*, Warszawa 1963, s. 8.

uszkodzenia lub istotnej zmiany całości albo bez uszkodzenia lub istotnej zmiany przedmiotu odłączonego (art. 47 § 2 k.c.). Przedmiot stanie się częścią składową rzeczy, o ile jest z nią związany w sposób trwały w sensie fizycznym, gospodarczym oraz funkcjonalnym⁵. Zgodnie z dyspozycją § 1 przytoczonego artykułu, część składowa rzeczy nie może stanowić odrębnego przedmiotu własności i innych praw rzeczowych innej osoby niż właściciel rzeczy głównej⁶. Ponadto część składowa rzeczy nie może być przedmiotem czynności rozporządzającej. Istotny dla rozważań na tle postępowania egzekucyjnego jest fakt, iż część składowa ruchomości nie może być oddzielnym przedmiotem egzekucji⁷. Dlatego też część składowa rzeczy nie będzie podlegała odrębnemu oszacowaniu.

Ustawodawca wyraźnie rozróżnia pojęcie części składowych rzeczy od przynależności. Zgodnie z art. 51 k.c. przynależnościami są rzeczy ruchome potrzebne do korzystania z innej rzeczy (rzeczy głównej), jeśli pozostają ze sobą w faktycznym związku odpowiadającym temu celowi. W przeciwieństwie do części składowych, przynależności nie tracą samodzielnego charakteru, czyli zachowują prawną autonomię⁸. Jednakże czynności prawne, których przedmiotem jest rzecz główna, odnoszą skutek względem przynależności, chyba że co innego wynika z treści czynności prawnej albo z przepisów szczególnych. Przenosząc te kwestie na grunt postępowania egzekucyjnego, należy zauważyć, iż stosownie do art. 929 k.p.c. skierowanie egzekucji do nieruchomości obejmuje m.in. jej przynależności. Przynależności jako ruchomości, według Z. Merchela mogą być jednak odrębnym przedmiotem egzekucji⁹. Stanowisko Z. Merchela wydaje się zasadniczo słuszne, aczkolwiek wymaga uzupełnienia.

⁵ E. Gniewek [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, pod red. E. Gniewka, P. Machnikowskiego, Warszawa 2016, s. 116.

⁶ Por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 6 czerwca 1973 r., I CR 413/73, LEX 7265.

⁷ Z. Merchel, *Egzekucja z ruchomości – sprzedaż*, PES 1995, nr 11, s. 92.

⁸ E. Skowrońska-Bocian, *Kodeks cywilny. Komentarz*, t. I, pod red. K. Pietrzykowskiego, Warszawa 2015, s. 238.

⁹ Z. Merchel, *op. cit.*, s. 92; Z. Merchel, *Kilka uwag o ruchomościach jako przedmiocie egzekucji*, PES 1996, nr 16, s. 39; cyt. za: E. Niezbecka [w:] *Kodeks...*, *op. cit.*, s. 289.

Pogląd, jakoby przynależności mogły stanowić odrębny przedmiot egzekucji, jest zasadny, zważywszy że przynależności, mimo połączenia z rzeczą główną, nie tracą samoistnego charakteru. Należy jednak zauważyć, że nie każdy przedmiot będący przynależnością rzeczy głównej nadaje się do egzekucji. W literaturze jako przykłady takich przynależności wskazuje się: biurko zamykane na klucz i klucz, zegarek i pasek od zegarka, przenośny komputer i torba na komputer, a także nieruchomości rolna i samochód dostawczy¹⁰. Analizując wskazane przykłady, można dostrzec, że o ile egzekucja z samochodu ciężarowego stanowiącego ruchomość będącą przynależnością jest w pełni zasadna, o tyle sprzedaż samego paska od zegarka czy też klucza do biurka byłaby niezrozumiała. W tych przypadkach można przypuszczać, iż zarówno rzecz główna, jak i przynależności nie tylko tracą na wartości, lecz mogą utracić jakąkolwiek wartość ekonomiczną z uwagi na ich bezużyteczność. Dlatego też właściwe wydaje się stwierdzenie, iż przynależności, co do zasady, mogą podlegać egzekucji, jednakże zawsze trzeba dokonać oceny w danym, indywidualnym przypadku, czy w ogóle zachodzi taka możliwość. Jeśli w konkretnych okolicznościach przeprowadzenie egzekucji z przynależności jest celowe, należy w takim przypadku odrębnie oszacować rzecz główną i odrębnie przynależności. Rozważając możliwość odrębnego oszacowania przynależności, należy mieć na uwadze, że w razie skierowania egzekucji do rzeczy głównej, gdy przynależności są *de facto* niezbędne do prawidłowego z niej korzystania, wówczas nie należy dokonywać oddzielnego oszacowania przynależności.

Zgodnie z utrwaloną linią orzecniczą, a także ze zdaniem przeważającej części doktryny¹¹, komornik dokonuje wyceny tylko poszczególnych, zindywidualizowanych przedmiotów, a nie ich zbioru. Potwierdzeniem tego stanowiska jest m.in. uchwała Sądu Najwyższego z dnia 9 grudnia 1986 r., III CZP 61/86, zgodnie z którą komornik, dokonując zajęcia ruchomości,

¹⁰ Ł. Żelechowski [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, t. I, pod red. K. Osajdy, Warszawa 2013, s. 579.

¹¹ A. Marciniak, *Sądowe postępowanie egzekucyjne*, Warszawa 2013, s. 296; H. Pietrzkowski [w:] *Kodeks...*, *op. cit.*, s. 233; S. Cieślak [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. II, pod red. J. Jankowskiego, Warszawa 2015, s. 642.

nie może w protokole zajęcia oznaczyć globalnej wartości zajętych ruchomości, lecz jest zobowiązany oznaczyć odrębnie wartość każdej zajętej ruchomości¹². Sąd Najwyższy w uzasadnieniu uchwały stwierdził, że użyte w art. 853 § 1 k.p.c. pojęcie ruchomości oznacza rzecz ruchomą w rozumieniu przepisów prawa cywilnego materialnego. Zatem chodzi tylko o przedmiot zindywidualizowany, a więc oszacowaniu nie może podlegać zbiór przedmiotów, lecz tylko poszczególny (zindywidualizowany) przedmiot. Zaznaczono, że ruchomościami są wszystkie przedmioty materialne (art. 45 k.c.), które nie są nieruchomością ani jej częścią składową czy przynależnością. Fakt, jakoby zbiór rzeczy ze względu na swe przeznaczenie czy użyteczność stanowił jednolitą całość, w niniejszej kwestii nie ma znaczenia ze względu na treść art. 853 § 1 k.p.c. Sąd Najwyższy wskazał ponadto, że oszacowanie każdej z zajętych ruchomości ma znaczenie w kontekście dalszego przebiegu postępowania egzekucyjnego. Otóż, gdy dochodzi do przetargu zajętej ruchomości, komornik wystawia na sprzedaż kolejno poszczególne ruchomości lub poszczególne ich grupy, obejmujące rzeczy tego samego rodzaju, i wymienia zarazem sumę oszacowania i cenę wywołania. Natomiast dłużnik może żądać, aby ruchomości były wystawione na sprzedaż w kolejności wskazanej przez niego. Ma to swoje uzasadnienie w tym, że gdy suma osiągnięta ze sprzedaży części zajętych ruchomości wystarcza na zaspokojenie egzekwowanych należności i kosztów egzekucyjnych, komornik z urzędu przerywa licytację i zwalnia pozostałe ruchomości spod zajęcia. Chroni to dłużnika przed pozbawieniem go mienia ponad potrzebę.

Na marginesie należy wskazać, iż asumptem do uchwalenia omówionej wyżej uchwały Sądu Najwyższego z dnia 9 grudnia 1986 r. było pytanie prawne wystosowane przez Ministra Sprawiedliwości z dnia 4 lipca 1986 r., odnoszące się do poglądu wyrażonego w postanowieniu Sądu Najwyższego z dnia 20 czerwca 1983 r., III CRN 113/83¹³, w którym zostało przyjęte rozwiązanie wyjątkowe. Polegało ono na dopuszczeniu możliwości oszacowania wartości zastawu mebli, a więc pojedynczych mebli stanowiących

¹² OSNCP 1987/9/1.

¹³ LEX 456799.

określoną całość, będącą z reguły przedmiotem obrotu, a nie poszczególnych przedmiotów z takiego zestawu¹⁴. Sąd Najwyższy w uzasadnieniu tego postanowienia zaakcentował cechy przedmiotu, czyli kompletu mebli podlegających łącznemu oszacowaniu. Stwierdził, że w takim przypadku nie można wykluczyć łącznego oznaczenia wartości mebli, a w każdym razie takie oszacowanie nie jest równoznaczne z nieoznaczeniem wartości w ogóle. Potwierdzeniem tego wyjątku, czyli oszacowania zbioru ruchomości globalnie, wydaje się być § 1 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 29 lipca 2016 r. w sprawie sposobu przeprowadzania licytacji ruchomości. W przepisie tym przyjęto, że jeżeli w rozporządzeniu jest mowa o ruchomości, należy przez to rozumieć również zbiór ruchomości¹⁵.

Na kanwie postanowienia z dnia 20 czerwca 1983 r. został zaprezentowany przez A. Jarochę i M. Sachajko pogląd, że aktualnie nie ma już konieczności oznaczania wartości każdej rzeczy ruchomej w protokole zajęcia¹⁶. Opinia ta wydaje się jednak zbyt daleko idąca, a wręcz wadliwa, zważywszy na argumenty, które przemawiają za pierwszą z zaprezentowanych i powszechnie stosowanych koncepcji, a także dalszymi regulacjami rozporządzenia. Należy także podkreślić, iż nie wszystkie przedmioty mogą i powinny być wyceniane łącznie. W postanowieniu z 20 czerwca 1983 r. przedmiotem wyceny był komplet mebli. W tym przypadku Sąd Najwyższy uznał, iż można wycenić wszystkie poszczególne meble globalnie, gdyż tylko one jako zestaw stanowią integralną całość zdatną do użytku, a w związku z tym muszą być sprzedane jako komplet. Wydaje się, iż tylko w takim znaczeniu, z uwagi na użyteczność przedmiotu, możliwe było dokonanie owej globalnej wyceny. W tym przypadku nie chodzi zatem o przedmioty stanowiące części składowe ruchomości albo ich przynależności.

Zaakcentować należy, iż przywołane wyżej rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 29 lipca 2016 r. w sprawie sposobu prowadzenia licytacji ruchomości nie dotyczy oszacowania ruchomości, lecz swoim zakresem

¹⁴ LEX 456799.

¹⁵ Dz.U. z 2016 r. poz. 1205.

¹⁶ A. Jarocho, M. Sachajko, *Udział biegłych w sądowym postępowaniu egzekucyjnym*, *Homines Hominibus*, nr 1(7), 2011, s. 74–75.

obejmuje wyłącznie jeden etap postępowania egzekucyjnego, jakim jest licytacja. W konsekwencji tego również § 1 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 29 lipca 2016 r. dotyczy licytacji, a nie oszacowania zbioru rzeczy. Otóż nawet w takiej sytuacji wycenie będzie podlegała każda rzecz z osobna wchodząca w skład zbioru rzeczy, a dopiero przy licytacji komornik będzie mógł wskazać sumę oszacowania zbioru rzeczy. O konieczności wyceny każdej ruchomości oddzielnie świadczą również dalsze przepisy ww. rozporządzenia. Według § 3, jeżeli dochodzi do przetargu, a przedmiotem licytacji są dwie lub więcej ruchomości, dłużnik ma prawo wskazać kolejność, według której mają być one wystawione na sprzedaż. Kolejnym argumentem przemawiającym za tym, że komornik powinien dokonywać wyceny poszczególnych ruchomości, a nie ich zbioru, jest § 9 przywołanego wyżej rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 29 lipca 2016 r. Według tego przepisu, jeżeli suma osiągnięta ze sprzedaży niektórych ruchomości wystarczy na zaspokojenie egzekwowanych należności i kosztów egzekucji, komornik przerwie licytację. Dokonywanie wyceny poszczególnych ruchomości ma być również zabezpieczeniem interesu dłużnika, a mianowicie ma go chronić w trakcie postępowania egzekucyjnego, zapobiegając pozbawieniu dłużnika ruchomości ponad te, które są potrzebne do zaspokojenia egzekwowanej należności oraz kosztów wynikających z egzekucji (art. 845 § k.p.c.)¹⁷.

W art. 853 § 2 k.p.c. ustawodawca wskazał dwie przyczyny powodujące, że oszacowania zajętych ruchomości dokonuje nie komornik, lecz biegły. Pierwsza z nich dotyczy powołania biegłego wtedy, gdy komornik uzna to za stosowne. W tym przypadku udział biegłego w postępowaniu egzekucyjnym będzie uzależniony tylko od woli komornika. Konieczność zasięgnięcia opinii i dokonania wyceny przez biegłego może wynikać np. z braku rozeznania komornika co do wartości ruchomości danego rodzaju na rynku sprzedaży. Komornik może poza tym uznać, iż nie posiada dostatecznej wiedzy, która pozwoli mu na dokonanie rzetelnej wyceny ruchomości,

¹⁷ H. Pietrzkowski [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Postępowanie egzekucyjne*, t. V, pod red. T. Erecińskiego, Warszawa 2016, s. 417–418.

zwłaszcza gdy pojawia się konieczność odwołania się do wiedzy specjalistycznej. Nie chodzi tutaj o przedmioty o wartości historycznej albo wykonane ze złota lub platyny, ponieważ ich wycena uregulowana jest w sposób szczególny w przepisie art. 866² k.p.c., lecz o przedmioty rzadko spotykane bądź nietypowe zbiory kolekcjonerskie¹⁸.

Komornik nie może wzywać biegłego, gdy nie zachodzi ku temu potrzeba, czyli gdy w świetle przyjętych zasad doświadczenia zawodowego komornik jest w stanie samodzielnie i prawidłowo oszacować przedmiot podlegający zajęciu albo posiada dostateczną specjalistyczną wiedzę do dokonania wyceny. Komornik, poza względami jakości wyceny, tzn. jej rzetelności i prawidłowości, powinien kierować się również względami ekonomiki, aby uchronić wierzyciela przed nieracjonalnym przewlekaniem postępowania egzekucyjnego¹⁹. Wezwanie biegłego będzie natomiast obowiązkowe, gdy którakolwiek ze stron postępowania podniesie w skardze na czynności komornika zarzuty odnośnie do oszacowania ruchomości przez komornika.

W aktualnym stanie prawnym, w literaturze przedmiotu, można zauważyć rozbieżność stanowisk co do skargi na oszacowanie komornika. Po pierwsze zarysowują się różne stanowiska co do charakteru skargi opartej na zarzucie błędnego oszacowania ruchomości przez komornika. D. Zawistowski uważa, że skarga zawierająca zarzuty na oszacowanie ruchomości przez komornika nie ma charakteru skargi na czynności komornika uregulowanej w art. 767 k.p.c. Wnosi się ją bowiem do komornika i nie podlega ona rozpoznaniu przez sąd. Jej złożenie rodzi jedynie obowiązek wezwania przez komornika biegłego w celu dokonania oszacowania ruchomości²⁰. Z kolei K. Flaga-Gieruszyńska stoi na stanowisku, iż skarga na oszacowanie, oparta na zarzutach odnoszących się do sposobu lub wyników oszacowania, jest specyficznym środkiem zaskarżenia wprowadzonym na gruncie

¹⁸ A. Jarocho, M. Sachajko, *op. cit.*, s. 74 (dla przykładu wskazano zbiór czapek kolekcjonerskich z różnych krajów).

¹⁹ K. Korzan, *Kilka uwag na temat szacowania ruchomości przez biegłego w trybie art. 853 § 2 k.p.c.*, *Palestra* 1966, nr 7, s. 15.

²⁰ D. Zawistowski [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. IV, pod red. H. Doleckiego, T. Wiśniewskiego, Warszawa 2014, s. 403.

egzekucji z ruchomości²¹. W doktrynie zdaje się jednak dominować pogląd, że zarzuty na oszacowanie dokonane przez komornika mogą być podniesione zarówno przez wierzyciela, jak i dłużnika wyłącznie w skardze na czynności komornika²². Mimo to, zdaniem A. Cudaka, nie można jednak stwierdzić, że skarga na oszacowanie komornika uregulowana w art. 853 § 2 k.p.c. jest tożsama ze skargą na czynności komornika przewidzianą w art. 767 k.p.c. Z tego względu nie można jej uznać nawet za pewien rodzaj skargi na czynności komornika²³.

Odnosząc się do wyżej przytoczonych poglądów, słuszne wydaje się przyjęcie koncepcji, zgodnie z którą zarzut błędnego oszacowania ruchomości dokonanej przez komornika należy podnieść w skardze na czynności komornika²⁴. Istnieje kilka argumentów przemawiających za niemożnością uznania skargi na oszacowanie ruchomości jako odrębnego środka zaskarżenia w postępowaniu egzekucyjnym.

Dla rozstrzygnięcia przedstawionego wyżej problemu istotne znaczenie wydaje się mieć nowelizacja art. 853 § 2 k.p.c., dokonana ustawą z dnia 2 lipca 2004 r. o zmianie ustawy –Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw²⁵. Przepis ten uprzednio stanowił, że jeżeli komornik uzna, iż w celu oszacowania należy przywołać biegłego, albo jeżeli wierzyciel lub dłużnik podnoszą zarzuty, oszacowanie przez biegłego odbędzie się przy samym zajęciu, a gdyby to nie było możliwe – w dniu licytacji. Odmienne zostało skonstruowany przepis art. 853 § 2 k.p.c. w brzmieniu

²¹ K. Flaga-Gieruszyńska [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, pod red. A. Zielińskiego, Warszawa 2016, s. 1515.

²² S. Cieślak [w:] *Kodeks...*, *op. cit.*, s. 642; A. Marciniak, *Sądowe postępowanie egzekucyjne*, Warszawa 2013, s. 223 i n.; H. Pietrkowski [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. IV, pod red. T. Erecińskiego, Warszawa 2007, s. 233 i n.; M. Michalska-Marciniak [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. II, pod red. K. Piaseckiego, A. Marciniaka, Warszawa 2012, s. 1017; O. Marcewicz [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, pod red. A. Jakubeckiego, Warszawa 2015, s. 1186.

²³ A. Cudak, *Skarga na czynności komornika*, Sopot 2015, s. 64 i n.

²⁴ Odmienne stanowisko prezentuje Z. Merchel [w:] *Egzekucja sądowa w prawie polskim*, pod red. Z. Szczurka, Warszawa 2015, s. 399, zgodnie z którym skarga na oszacowanie jest nowym środkiem zaskarżenia określonej czynności komornika.

²⁵ Dz.U. z 2004 r. Nr 172 poz. 1804; weszła w życie z dniem 5 lutego 2005 r. (dalej jako: nowelizacja z 2 lipca 2004 r.).

nadany mu nowelizacją z dnia 2 lipca 2004 r. W obecnym stanie prawnym, jeżeli komornik uzna, że w celu oszacowania należy wezwać biegłego, albo jeżeli wierzyciel lub dłużnik podnoszą w skardze zarzuty na oszacowanie, oszacowania dokonuje biegły przy samym zajęciu, a gdyby to nie było możliwe – w terminie późniejszym, jednak do dnia licytacji. Skargę na oszacowanie komornika wnosi się do komornika przy zajęciu ruchomości, a gdyby to nie było możliwe – do dnia licytacji.

Ustawodawca w uzasadnieniu do projektu ustawy z 2004 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw²⁶ podkreślił, iż konieczne jest zredukowanie liczby środków zaskarżenia w postępowaniu egzekucyjnym. Jednym ze środków zaskarżenia podlegających usunięciu była właśnie skarga na oszacowanie ruchomości. W uzasadnieniu, o którym mowa, znalazło się bowiem stwierdzenie, iż „usunięto z naszego prawa zarzuty na oszacowanie ruchomości (...)”²⁷. To lakoniczne sformułowanie jednoznacznie wskazuje wolę i zamiysł ustawodawcy, jak należy interpretować przepis art. 853 § 2 k.p.c. po jego zmianie dokonanej ustawą z dnia 2 lipca 2004 r.

Przytoczone w uzasadnieniu projektu ustawy z dnia 2 lipca 2004 r. argumenty dotyczące zmiany art. 853 § 2 k.p.c. nawiązują do przyjmowanej w literaturze klasyfikacji środków zaskarżenia. W doktrynie wyróżnia się trzy rodzaje środków zaskarżenia w postępowaniu egzekucyjnym. Pierwszą grupę stanowią środki odwoławcze, a jest nim zażalenie. Drugim rodzajem są szczególne środki zaskarżenia, do których należą: skarga na czynności komornika, skarga na postanowienie referendarza sądowego, zarzuty przeciwko planowi podziału sumy uzyskanej z egzekucji oraz skarga na plan podziału sumy uzyskanej z egzekucji przez zarząd przymusowy. Ostatnia grupa środków zaskarżenia w postępowaniu egzekucyjnym to nadzwyczajne środki zaskarżenia. Można tu wyróżnić: skargę kasacyjną, skargę o wznowienie postępowania, a także skargę o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia, które przysługują w postępowaniu o nadanie klauzuli

²⁶ Uzasadnienie do projektu ustawy, druk sejmowy Nr 965, kadencja IV.

²⁷ Uzasadnienie do projektu ustawy, druk sejmowy Nr 965, kadencja IV.

wykonalności zagranicznemu tytułowi egzekucyjnemu²⁸. Poza wskazanymi wyżej rodzajami środków zaskarżenia nie wyróżnia się innych, w tym także szczególnych środków zaskarżenia. Jak wynika z przedstawionego systemu środków zaskarżenia, skargi na oszacowanie nie klasyfikuje się jako samoistnego środka prawnego. Skoro nie można skargi na oszacowanie wyróżnić jako odrębnego środka zaskarżenia, prawidłowe będzie uznanie, iż stanowi ona konkretny zarzut, który można wnieść w ramach skargi na czynności komornika na podstawie art. 767 k.p.c. z uwzględnieniem przepisu szczególnego, co stanowi art. 853 § 2 k.p.c. Jak bowiem trafnie zauważył Z. Szczurek, skarga na czynności komornika przysługuje na każdą czynność komornika, jeżeli ustawa nie stanowi inaczej. Jest ona uniwersalnym środkiem prawnym służącym do usuwania nieprawidłowości, jakie mógł popełnić komornik przy wykonywaniu czynności egzekucyjnych²⁹. Ponieważ skarga na czynności komornika jest uniwersalnym środkiem zaskarżenia czynności dokonanej przez organ egzekucyjny, można również stwierdzić, że jest nadrzędnym i podstawowym środkiem zaskarżenia czynności komornika. Skargę na oszacowanie należy zatem zakwalifikować jako skargę na czynności komornika.

Mając na uwadze przedstawioną wyżej systematykę środków zaskarżenia w ramach postępowania egzekucyjnego, konieczne jest wyjaśnienie, jakie skutki powstają poprzez złożenie danego rodzaju środka zaskarżenia. Skoro zarzut na oszacowanie ruchomości można podnieść wyłącznie w skardze na czynności komornika, którą klasyfikuje się jako szczególny środek zaskarżenia, należy zaakcentować cechy charakterystyczne tego środka. Otóż szczególne środki zaskarżenia odznaczają się jedynie suspensywnością. Powodują zatem wstrzymanie uprawomocnienia się orzeczenia, natomiast nie mają charakteru dewolutywnego, czyli nie powodują przeniesienia sprawy do rozpatrzenia przez organ

²⁸ A. Marciniak, *op. cit.*, s. 216; W. Broniewicz, A. Marciniak, I. Kunicki, *Postępowanie cywilne w zarysie*, Warszawa 2016, s. 527–528.

²⁹ Z. Szczurek [w:] *Egzekucja sądowa w prawie polskim*, pod red. Z. Szczurka, Warszawa 2015, s. 252.

wyższej instancji³⁰. Niekiedy ustawodawca przewiduje jednakże inne, specyficzne skutki wniesienia szczególnego środka zaskarżenia, tak jak w przypadku skargi z art. 853 § 2 k.p.c. Dlatego dokonując oceny charakteru skargi na oszacowanie, a także jej skutków, nie można ograniczać się tylko do interpretacji przepisu art. 767 k.p.c., ale trzeba mieć na uwadze także, a może przede wszystkim, regulację art. 853 § 2 k.p.c. Wniesienie zarzutu na oszacowanie ruchomości dokonane przez komornika nie inicjuje rozpoznania owej skargi przez organ nadrzędny nad właściwym w sprawie komornikiem. Zgodnie z wolą ustawodawcy, jedynym skutkiem wniesienia skargi na czynności komornika, opartej na zarzucie określonym w treści art. 853 § 2 k.p.c., jest obligatoryjny obowiązek powołania biegłego sądowego celem dokonania przez niego oszacowania ruchomości.

Zdaniem A. Cudaka przepis art. 853 § 2 k.p.c. w obecnym stanie prawnym, poza zmianą terminologiczną, niczym się nie różni od regulacji obowiązującej do 5 lutego 2005 r., zgodnie z którą skarga na oszacowanie stanowiła odrębny środek prawny. W szczególności nie zmieniono skutków wniesienia omawianego środka zaskarżenia. Co istotne, skargi tej nie rozpoznaje sąd, lecz czyni to komornik. Jedynym skutkiem wniesienia skargi przewidzianej w art. 853 § 2 k.p.c., analogicznie do stanu prawnego sprzed nowelizacji z 2004 r., jest konieczność dopuszczenia dowodu z opinii biegłego³¹. Zdaniem A. Cudaka nie można traktować skutku prawnego, jaki rodzi wniesienie skargi na oszacowanie, wyłącznie jako jedyne, słusznego wyznacznika dla prawidłowego określenia rodzaju oraz charakteru skargi. Według tego autora skarga na oszacowanie komornika przewidziana w art. 853 § 2 k.p.c. nie jest tożsama ze skargą na czynności komornika na podstawie art. 767 k.p.c. Poza tym nie można jej uznać za pewien rodzaj skargi na czynności komornika. Autor podkreśla, że w przeciwieństwie do zarzutów wobec planu podziału sumy uzyskanej z egzekucji, skargi na oszacowanie komornika

³⁰ A. Marciniak, *op. cit.*, s. 217.

³¹ A. Cudak, *op. cit.*, s. 64.

nie można zakwalifikować jako szczególnego środka zaskarżenia występującego w postępowaniu egzekucyjnym³². Autor przyjmuje, iż w sytuacji, gdy oszacowania dokonał samodzielnie komornik, nie można na tę czynność wnieść skargi na podstawie art. 767 k.p.c., lecz skargę na oszacowanie³³.

Argumentem przemawiającym za poglądem odmiennym niż prezentowany przez A. Cudaka, czyli konieczności podniesienia zarzutu błędnego oszacowania ruchomości poprzez złożenie skargi na czynności komornika, jest również sama konstrukcja przepisu art. 853 § 2 k.p.c. Zgodnie z jego aktualnym brzmieniem, jeżeli wierzyciel lub dłużnik podnoszą w skardze zarzuty na oszacowanie, oszacowania dokonuje biegły. Wydaje się, że z analizy przytoczonego przepisu wynika, iż skarga na oszacowanie nie jest samoistnym środkiem zaskarżenia. Świadczy o tym konstrukcja przepisu i jego literalne brzmienie. Przepis ten nie został bowiem sformułowany: „jeżeli wierzyciel lub dłużnik wnoszą skargę na oszacowanie”, lecz brzmi: „jeżeli wierzyciel lub dłużnik podnoszą w skardze zarzuty na oszacowanie”. Tak skonstruowany przepis w obecnym stanie prawnym przesądza o charakterze omawianego środka zaskarżenia. Z literalnego brzmienia art. 853 § 2 k.p.c. wynika, że strona skarżąca podnosi zarzut na oszacowanie, a nie skargę na oszacowanie. Określenie „w skardze” należy w sposób dorozumiany interpretować jako skargę na czynności komornika. Przy takim rozumieniu znaczenia słowa skarga, sformułowanie „podnoszą w skardze zarzuty na oszacowanie” nabiera logicznego i spójnego charakteru.

Niezakwalifikowanie skargi na oszacowanie jako samoistnego środka zaskarżenia w postępowaniu egzekucyjnym nie jest wyjątkiem. Można bowiem wskazać jeszcze inne przepisy o podobnym charakterze, np. art. 870 § 1 k.p.c., który stanowi, iż wierzyciel lub dłużnik mogą zaskarżyć udzielenie przybicia w razie naruszenia przepisów o publicznym charakterze licytacji, o najniższej cenie nabycia i o wyłączeniu od udziału w przetargu. Skarga powinna być zgłoszona do protokołu licytacji. Nie ma skargi na udzielenie przybicia ruchomości ulegających szybkiemu zepsuciu. W tej sytuacji,

³² Ibidem, s. 64 i n.

³³ Ibidem, s. 66 i n.

analogicznie do przypadku skargi na oszacowanie, na przybicie przysługuje skarga na czynności komornika na mocy art. 767 k.p.c. Wprawdzie przepis art. 870 k.p.c. stanowi, iż na udzielenie przybicia przysługuje skarga, ustawodawca nie odsyła jednak do odpowiedniego stosowania przepisu art. 767 k.p.c., tj. o skardze na czynności komornika. Niemniej jednak należy przyjąć, że jest to skarga na czynności komornika, o której stanowi przepis art. 767 k.p.c., ponieważ przepisy z zakresu postępowania egzekucyjnego nie przewidują innego niż skarga na czynności komornika środka zaskarżenia, na mocy którego możliwe byłoby zaskarżenie czynności komornika. Artykuł 870 k.p.c. jednakże, podobnie jak art. 853 § 2 k.p.c., w sposób szczególny reguluje tę skargę, wskazując podmioty legitymowane do jej wniesienia, podstawy, na jakich można ją oprzeć, a także sposób oraz termin jej zgłoszenia³⁴. Legitymowanymi do wniesienia skargi opartej na zarzucie określonym w art. 870 k.p.c. są dłużnik i wierzyciel. Ponadto, odmiennie niż przewiduje ustawodawca w art. 767 k.p.c., art. 870 k.p.c. wskazuje trzy konkretne podstawy, na jakich można oprzeć skargę, a więc w tym przypadku podstawy skargi zostały uregulowane w sposób węższy. Biorąc także pod uwagę formę, w jakiej należy wnieść skargę, można zauważyć różnice między skargą na czynności komornika z art. 767 k.p.c. a skargą na udzielenie przybicia z art. 870 k.p.c. w związku z art. 767 k.p.c. Tę drugą, co do zasady, wnosi się ustnie do protokołu.

Pomimo iż zarzut błędnego oszacowania ruchomości podnosi się w skardze na czynności komornika, należy mieć jednak na uwadze różnice, jakie pojawiają się na tle relacji przepisów art. 767 i 853 k.p.c. W obecnym stanie prawnym właściwe wydaje się przyjęcie, iż art. 853 k.p.c. jest przepisem szczególnym względem art. 767 k.p.c. W związku z tym, zgodnie z dyrektywą kolizyjną *lex specialis derogat legi generali*, szczegółowe unormowanie zawarte w art. 853 § 2 k.p.c. dotyczące trybu, terminu i skutków wniesienia omawianego środka zaskarżenia ma

³⁴ M. Michalska-Marciniak [w:] *Kodeks...*, *op. cit.*, s. 552. Por. wyrok Sądu Okręgowego w Szczecinie z dnia 5 lipca 2013 r., II Cz 478/13, LEX 1860768, w którego uzasadnieniu podkreślono, iż „przepis art. 870 § 1 k.p.c. normuje szczególny termin do wniesienia skargi na czynność komornika w postaci przybicia ruchomości...”.

pierwszeństwo przed przepisem ogólnym (art. 767 k.p.c.) stanowiącym o skardze na czynności komornika.

Rozbieżności pojawiają się również w zakresie terminu, w którym możliwe jest wniesienie owej skargi. W obecnym stanie prawnym skargę na oszacowanie komornika wnosi się do komornika przy zajęciu ruchomości, a gdyby to nie było możliwe – do dnia licytacji. Z przepisu tego wynika, iż skarga, co do zasady, powinna być złożona przy zajęciu ruchomości. Jednakże ustawodawca w art. 853 § 2 zd. 2 k.p.c. przewiduje, że w razie niemożności złożenia jej przy zajęciu, można ją wnieść aż do dnia licytacji, czyli najpóźniej w dniu poprzedzającym licytację. Niezasadne jest więc wyrażone w piśmiennictwie³⁵ stanowisko, iż skargę można wnieść w dniu licytacji, nawet tuż przed przystąpieniem do przetargu. W świetle literalnego brzmienia art. 853 § 2 k.p.c. nie jest możliwe dokonywanie takiej interpretacji tego przepisu. Skarga wniesiona w dniu licytacji zostanie odrzucona³⁶ z uwagi na niezachowanie terminu do jej wniesienia.

Wydaje się, iż pojawiające się w literaturze rozbieżności co do końcowego terminu wniesienia skargi opartej na zarzucie błędnego oszacowania wynikają z uprzednio ugruntowanego stanu prawnego. Zgodnie z nim, do wejścia w życie nowelizacji art. 853 § 2 k.p.c. dokonanej ustawą z dnia 2 lipca 2004 r. skargę na oszacowanie komornika wnoszono do komornika przy zajęciu ruchomości, lecz gdy nie było to możliwe – w dniu licytacji. Zatem wówczas właściwy był pogląd, iż ostatecznym terminem do złożenia skargi był dzień licytacji³⁷.

Pogląd wyrażony na gruncie poprzedniego stanu prawnego wobec nowelizacji z dnia 2 lipca 2004 r. stracił swoją doniosłość. Niemożliwe jest przyjmowanie wykładni przepisu art. 853 § 2 k.p.c. w brzmieniu uprzednio obowiązującym, gdyż stanowiłoby to podważenie zasadności nowelizacji, a także byłoby sprzeczne z obecnie obowiązującą treścią tego artykułu.

³⁵ K. Flaga-Gieruszyńska [w:] *Kodeks...*, op. cit., s. 1514; O. Marcewicz [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, pod red. A. Jakubeckiego, Warszawa 2015, s. 1186.

³⁶ A. Grześk, *Egzekucja z ruchomości. Praktyczny komentarz*, Sopot 2016, s. 124.

³⁷ Z. Świeboda, *Komentarz do kodeksu postępowania cywilnego. Część druga. Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne*, Warszawa 2004, s. 212.

Rozważając zasadność nowelizacji art. 853 § 2 k.p.c., z całą pewnością należy się opowiedzieć za trafnością dokonanej zmiany, przede wszystkim ze względu na niemożność celowego przewleknięcia postępowania na skutek skargi wniesionej przez dłużnika dopiero w dniu licytacji.

Faktem niepodlegającym dyskusji jest natomiast skutek powstający w razie złożenia skargi na oszacowanie komornika, a mianowicie obowiązek powołania biegłego przez komornika. W takiej sytuacji właściwą osobą do dokonania wyceny przedmiotów podlegających egzekucji jest tylko biegły. Ustawodawca przewidział do dokonania takiej wyceny dwa stosowne momenty. Pierwszym z nich jest zajęcie ruchomości, a drugi, późniejszy – aż do dnia licytacji, gdyby to nie było możliwe przy zajęciu. Według K. Flagi-Gieruszyńskiej jedynie w wyjątkowych przypadkach, gdy oszacowanie przez biegłego nie było możliwe przy zajęciu, np. ze względów technicznych, w ostateczności może być dokonane w dniu licytacji³⁸. W praktyce oszacowanie ruchomości dokonane przez biegłego podczas zajęcia stanowi *de facto* sytuacją wyjątkową. Wynika to z faktu, iż aby biegły mógł dokonać oszacowania ruchomości podczas zajęcia, komornik musiałby przewidzieć tę potrzebę jeszcze przed zajęciem oraz poinformować biegłego o konieczności udania się z nim na czynności terenowe.

Wprawdzie dokonanie oszacowania przez biegłego przy zajęciu ruchomości jest rzadką praktyką, ale i tak należy podkreślić, że jest to praktyka niekoniecznie uzasadniona, z uwagi na treść art. 801 k.p.c. Wskazany przepis daje bowiem komornikowi możliwość uprzedniego przeanalizowania składników majątku dłużnika, a co za tym idzie – uprzedzenia biegłego w stosownym do tego terminie o potrzebie oszacowania ruchomości podczas ich zajęcia. Przepis art. 801 k.p.c. nakłada bowiem na komornika jedynie obowiązek wezwania dłużnika do złożenia wykazu majątku lub innych wyjaśnień niezbędnych do przeprowadzenia egzekucji. Na marginesie należy dodać, iż komornik nie w każdej sytuacji ma prawo wezwać na podstawie art. 801 k.p.c. dłużnika do złożenia wyjaśnień bądź wykazu

³⁸ K. Flaga-Gieruszyńska [w:] *Kodeks..., op. cit.*, s. 1515.

majątku. Przepis ten ma zastosowanie, gdy wierzyciel albo sąd zarządzający z urzędu przeprowadzenie egzekucji albo uprawniony organ żądający przeprowadzenia egzekucji nie wskaże majątku pozwalającego na zaspokojenie świadczenia. Wprawdzie w trybie art. 801 k.p.c. komornik nie może domagać się od dłużnika ujawnienia całego majątku, tak jak ma to miejsce w postępowaniu o wyjawienie majątku³⁹, jednakże te informacje mogą być wystarczające, by powołać w razie konieczności biegłego celem dokonania oszacowania ruchomości podczas zajęcia.

Komornik na skutek złożonej skargi na czynności komornika, polegającej na błędnym oszacowaniu ruchomości, może przyjąć jedną z alternatywnych postaw. Pierwsza z nich to ta zgodna z wolą ustawodawcy. Druga, antagonistyczna, charakteryzuje się biernością. Owa bierność polega na niewywiązaniu się przez komornika z ciążącego na nim ustawowego obowiązku w postaci wezwania biegłego do oszacowania ruchomości. Takie zachowanie kwalifikuje się jako zaniechanie dokonania czynności w rozumieniu przepisów art. 767 k.p.c. i w konsekwencji uzasadnia wniesienie skargi na czynności komornika na podstawie tego przepisu. Skarga na czynności komornika na podstawie art. 767 k.p.c. przysługuje stronie również wtedy, gdy oszacowania ruchomości dokonał biegły⁴⁰.

2. Oszacowania przedmiotów o wartości historycznej lub artystycznej oraz wyrobów ze złota i platyny

Zgodnie z art. 866² § 1 k.p.c. do wyceny przedmiotów o wartości historycznej i artystycznej komornik zobowiązany jest powołać odpowiedniego biegłego. Jednakże przed dokonaniem oszacowania przez biegłego ruchomości zabytkowej, trzeba określić, czy przedmiot wypełnia ustawowe znamiona przypisane zabytkom. *Primo loco* oceny tej dokonuje komornik w oparciu o swoją wiedzę, doświadczenie zawodowe,

³⁹ R. Kułski [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, pod red. A. Marciniaka, K. Piaseckiego, Warszawa 2015, s. 375 i n.

⁴⁰ D. Zawistowski [w:] *Kodeks...*, *op. cit.*, s. 403 i n.; A. Cudak [w:] *Kodeks...*, *op. cit.*, s. 178 i n.

a także informacje uzyskane od dłużnika. Niemniej jednak podstawowym źródłem potwierdzającym charakter przedmiotu jest rejestr zabytków. Brak takiej rejestracji nie może jednak definitywnie przesądzać o ocenie w tym zakresie⁴¹. Dlatego też niekiedy stwierdzenie, czy ruchomość ma wartość historyczną, wymaga opinii biegłego powołanego przez komornika⁴². Trzeba mieć jednak na uwadze treść rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 16 sierpnia 2016 r. w sprawie oddawania zajętych ruchomości do depozytu sądowego albo na przechowanie właściwym instytucjom⁴³. W § 2 pkt 2 tego rozporządzenia wprowadzono bowiem nową regulację, na mocy której do wydania opinii, czy ruchomość stanowi zabytek, właściwy jest wojewódzki konserwator zabytków, a w przypadku materiałów bibliotecznych – dyrektor Biblioteki Narodowej w Warszawie. Wydaje się, że w związku z tą regulacją właściwy do udzielenia opinii w zakresie wstępnej oceny, czy dana ruchomość spełnia ustawowe warunki przypisane zabytkom, nie jest już biegły, lecz właściwy konserwator zabytków albo dyrektor Biblioteki Narodowej w Warszawie. Gdy zatem przedmiot ma wartość historyczną albo zostanie to potwierdzone we wstępnej opinii konserwatora zabytków lub dyrektora Biblioteki Narodowej w Warszawie, do sporządzenia oszacowania ruchomości właściwy będzie z mocy ustawy biegły powołany przez komornika.

Pojęcie zabytku definiuje art. 3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami⁴⁴. Zgodnie z nim, za zabytek ruchomy należy uznać rzecz ruchomą, jej części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową. W art. 6 tej ustawy ustawodawca wskazał ponadto otwarty

⁴¹ H. Pietrzkowski [w:] *Kodeks ...*, *op. cit.*, s. 245.

⁴² M. Michalska-Marciniak [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. III, pod red. A. Piaseckiego, A. Marciniaka, Warszawa 2015, s. 544 i n.

⁴³ Dz.U. z 2016 r. poz. 1326 (dalej jako: rozporządzenie MS z dnia 16 sierpnia 2016 r.).

⁴⁴ T. j. Dz.U. z 2017 r. poz. 2187 ze zm.

catalog ruchomości należących do zabytków, które bez względu na stan ich zachowania będą podlegały ochronie i opiece. Należą do nich w szczególności: a) dzieła sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej, b) kolekcje stanowiące zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje, c) numizmaty oraz pamiątki historyczne, a zwłaszcza militarne, sztandary, pieczęcie, odznaki, medale i order, d) wytwory techniki, a zwłaszcza urządzenia, środki transportu oraz maszyny i narzędzia świadczące o kulturze materialnej, charakterystycznej dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentujące poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego, e) materiały biblioteczne, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach⁴⁵, f) instrumenty muzyczne, g) wytwory sztuki ludowej i rękodzieła oraz inne obiekty etnograficzne, h) przedmioty upamiętniające wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.

Uprawniony do wydania opinii zawierającej wycenę ruchomości o wartości historycznej jest rzeczoznawca posiadający uprawnienia na mocy Rozporządzenia Ministra Kultury z dnia 10 maja 2004 r. w sprawie rzeczoznawców Ministra Kultury w zakresie opieki nad zabytkami⁴⁶.

W tym miejscu należy wspomnieć o rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości z dnia 16 sierpnia 2016 r. W przypadku ruchomości stanowiącej zabytek, właściwą instytucją będzie państwowa lub samorządowa instytucja kultury, a w szczególności muzeum, archiwum lub biblioteka. Ruchomość musi zostać stosownie opakowana przez komornika, chyba że właściwości przedmiotu na to nie pozwalają. Wraz z ruchomością oddawaną na przechowanie odpowiedniej instytucji, konieczne jest przekazanie sporządzonego przez komornika szczegółowego opisu przedmiotu.

Analogiczne wymaganie, jakim jest obligatoryjne sporządzenie wyceny przez biegłego ruchomości zabytkowych lub mających wartość artystyczną, wprowadzono również w odniesieniu do wyrobów

⁴⁵ T.j. Dz.U. z 2012 r. poz. 642 ze zm.

⁴⁶ Dz.U. z 2004 r. Nr 24 poz. 1302.

ze złota i platyny (art. 866² § 2 k.p.c.). Wymóg ten dotyczy także złota dewizowego oraz platyny dewizowej. Zgodnie z ustawą z dnia 27 lipca 2002 r. prawo dewizowe⁴⁷, złotem dewizowym i platyną dewizową jest złoto i platyna w stanie nieprzerobionym oraz w postaci sztab, monet bitych po 1850 r., a także półfabrykatów, z wyjątkiem tych stosowanych w technice dentystycznej. Złotem dewizowym i platyną dewizową są również przedmioty ze złota i platyny zazwyczaj niewytwarzane z tych kruszców (art. 2 ust. 1 pkt 13).

3. Oszacowanie papierów wartościowych niezapisanych na rachunku papierów wartościowych

Zajęte papiery wartościowe niezapisane na rachunku papierów wartościowych, zgodnie z art. 901 § 4 k.p.c., komornik może sprzedać za pośrednictwem podmiotów wyspecjalizowanych w obrocie instrumentami finansowymi. Firmą inwestycyjną w rozumieniu ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o obrocie instrumentami finansowymi według art. 3 pkt 33 jest: dom maklerski, bank prowadzący działalność maklerską, zagraniczna firma inwestycyjna prowadząca działalność maklerską na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej oraz zagraniczna osoba prawna z siedzibą na terytorium państwa należącego do Organizacji Współpracy Gospodarczej i Rozwoju (OECD) lub Światowej Organizacji Handlu (WTO) prowadząca na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej działalność maklerską⁴⁸.

Odesłanie zawarte w art. 901 § 4 k.p.c. do przepisów ustawy o obrocie instrumentami finansowymi dotyczy jedynie pojęcia instytucji finansowej. Pomimo to należy również wskazać, że przepisy powołanej ustawy definiują pojęcie papierów wartościowych⁴⁹. Dokumentami będącymi papierami wartościowymi według art. 3 pkt 1 ObrInstrFinU są: akcje, prawa poboru w rozumieniu przepisów ustawy kodeks spółek handlowych,

⁴⁷ T.j. Dz.U. z 2017 r. poz. 679 ze zm.

⁴⁸ T.j. Dz.U. z 2017 r. poz. 1768 ze zm. (dalej jako: ObrInstrFinU).

⁴⁹ A. Jarocho, M. Sachajko, *op. cit.*, s. 75 i n.

prawa do akcji, warranty subskrypcyjne, kwity depozytowe, obligacje, listy zastawne, certyfikaty inwestycyjne i inne zbywalne papiery wartościowe, w tym inkorporujące prawa majątkowe odpowiadające prawom wynikającym z akcji lub z zaciągnięcia długu, wyemitowane na podstawie właściwych przepisów prawa polskiego lub obcego, a także inne zbywalne prawa majątkowe, które powstają w wyniku emisji.

Papiery wartościowe niezapisane na rachunku papierów wartościowych są niedopuszczone do publicznego i regulowanego obrotu. W związku z tym nie są przedmiotem regulowanej sprzedaży i kupna, a ich cena nie jest ustalana w sposób rynkowy⁵⁰. Ponadto wartość takich papierów nie jest stała, a wręcz przeciwnie – podlega ciągłym wahaniom, wskutek czego pojawiają się trudności w oszacowaniu ich ceny⁵¹. Z uwagi na konieczność prawidłowego oszacowania wartości papierów wartościowych niezapisanych na rachunku papierów wartościowych, ustawodawca wprowadził obowiązek ustalenia ich cen przez biegłego. Z powodu braku odrębnej regulacji w tym zakresie, należy przyjąć, iż zastosowanie będą tutaj miały przepisy ogólne dotyczące biegłych, tj. art. 278 i n. k.p.c.

Ustawodawca przewidział jednak wyjątek od ogólnej zasady, czyli konieczności oszacowania przez biegłego papierów wartościowych niedopuszczonych do obrotu. Może to mieć miejsce w przypadku złożenia przez dłużnika wniosku o sprzedaż papierów wartościowych po cenie przez niego wskazanej. Cena oznaczona we wniosku przez dłużnika nie może być jednak dowolna, ustalona tylko w oparciu o jego subiektywne odczucia. W związku z tym, jeżeli wierzyciel nie wyrazi zgody na sprzedaż po cenie uwidocznionej przez dłużnika we wniosku, a komornik poweźmie wątpliwości co do wartości papierów wartościowych będących przedmiotem egzekucji, powinien powołać biegłego celem ustalenia prawidłowej i obiektywnej ceny tychże instrumentów finansowych.

⁵⁰ A. Jarocho, M. Sachajko, *op. cit.*, s. 76 i n.

⁵¹ H. Pietrzkowski [w:] *Kodeks...*, *op. cit.*, s. 317.

4. Szacowanie zajętego prawa majątkowego

Kategoryczne sformułowanie art. 910⁴ § 1 k.p.c. wskazuje na obligatoryjny udział biegłego przy oszacowaniu prawa majątkowego zajętego przez komornika. Powyższy przepis odnosi się do innych praw niż prawo własności, prawo użytkowania wieczystego, a także wierzytelności. Należą do nich m.in. prawa wynikające z zakresu prawa własności przemysłowej (np. prawo z rejestracji znaku towarowego), a także prawa dłużnika przysługujące na wypadek wystąpienia ze spółki cywilnej albo jej rozwiązania⁵². Obligatoryjny udział biegłego podyktowany jest specyfiką przedmiotu podlegającego zajęciu, którego cena jest trudna do ustalenia ze względu na jego zmienną i uzależnioną od wielu czynników wartość⁵³. Dlatego też komornik w zasadzie z urzędu powinien wydać w tym względzie stosowne postanowienie, powołując w nim biegłego, którego zadaniem będzie dokonanie właściwego oszacowania zajętego prawa⁵⁴.

Do powołania i udziału biegłego do oszacowania zajętego prawa stosuje się przepis art. 813 k.p.c., a w zakresie nieuregulowanym odpowiednio przepisy art. 278–291 k.p.c. Przepis art. 910⁴ k.p.c. nie określa momentu, w którym powinno nastąpić oszacowanie prawa przez biegłego. Zdaniem M. Sychowicza powinno ono nastąpić po zajęciu, a z uwagi na cel oszacowania – przed zaspokojeniem wierzyciela z zajętego prawa, a zwłaszcza przed jego sprzedażą, gdy w ten sposób ma dojść do zaspokojenia wierzyciela⁵⁵.

Ustawodawca, obok tak rygorystycznego narzucenia konieczności powołania specjalisty do wyceny zajętego prawa, przewidział trzy przypadki, gdy powołanie biegłego jest zbędne. Okoliczności, dla których wycena zajętego prawa przez biegłego nie będzie konieczna, wskazuje § 2 art. 910⁴ k.p.c.⁵⁶. Na jego mocy wycena nie będzie potrzebna, gdy strony zgodnie

⁵² W. Broniewicz, A. Marciniak, I. Kunicki, *op. cit.*, s. 470.

⁵³ K. Flaga-Gieruszyńska [w:] *Kodeks...*, *op. cit.*, s. 1588.

⁵⁴ Por. A. Adamczuk [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. II, pod red. M. Manowskiej, Warszawa 2015, s. 773.

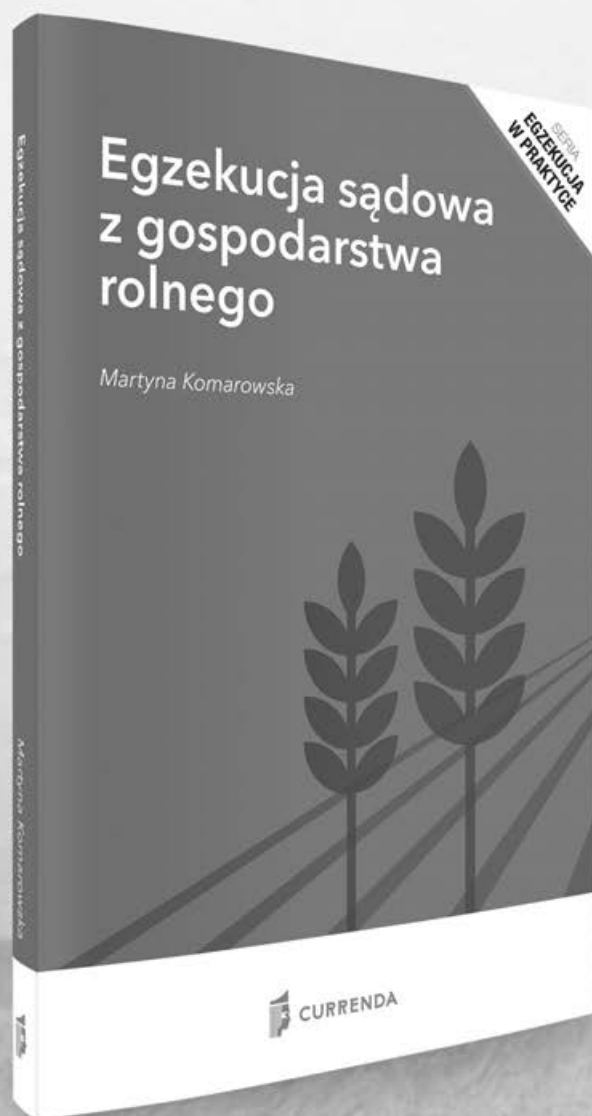
⁵⁵ M. Sychowicz [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. III, pod red. A. Piaseckiego, A. Marciniaka, Warszawa 2015, s. 658.

⁵⁶ Ibidem, s. 658 i n.

ustaliły wartość zajętego prawa; jeżeli w okresie trzech miesięcy przed dokonaniem zajęcia zajęte prawo było oszacowane dla celów obrotu rynkowego lub w drodze umowy ustalono jego wartość dla potrzeb takiego obrotu. Należy podkreślić, iż brak konieczności sporządzania wyceny zajętego prawa jest dla wszystkich stron postępowania egzekucyjnego korzystny i służy ich interesowi. Komornik w razie możliwości powinien więc nakłaniać strony do zgodnego ustalenia wartości przedmiotu podlegającego egzekucji. Wierzyciel w takiej sytuacji uchroni się przed koniecznością wpłacenia zaliczki na pokrycie należności przysługującej specjaliście dokonującemu wyceny, natomiast dłużnik uniknie ostatecznego obciążenia go dodatkowymi kosztami egzekucji. Ustawodawca uznał, iż w przypadku dojścia stron do porozumienia co do wartości zajętego prawa, wiążąca będzie ta cena albo ustalona wartość we wcześniejszej umowie lub oszacowaniu.

Martyna Komarowska

EGZEKUCJA SĄDOWA Z GOSPODARSTWA ROLNEGO

Książka zawiera omówienie takich zagadnień jak:

- ✓ ograniczenia w obrocie nieruchomościami rolnymi,
- ✓ składniki gospodarstwa rolnego podlegające egzekucji,
- ✓ egzekucja sądowa przez zarząd przymusowy nad gospodarstwem rolnym,
- ✓ egzekucja sądowa przez sprzedaż gospodarstwa rolnego.

Tylko!
89 PLN

KSIĄŻKĘ MOŻESZ ZAMÓWIĆ NA

WWW.SKLEP.CURRENDA.PL

STRESZCZENIE Wykreślenie wpisów hipotecznych powstałych po udzieleniu przybicia, a przed przysądzeniem własności nieruchomości nabytej w toku postępowania egzekucyjnego

Nabycie nieruchomości w toku postępowania egzekucyjnego wiąże się zazwyczaj z bezproblemową sytuacją prawną nabywcy po dokonanych przysądzeniu własności. Powyższe wynika z faktu, że nabywca co do zasady uiszcza cenę nabycia nieruchomości w gotówce, zatem ewentualne obciążenia takiej nieruchomości zostają wykreślone na podstawie samego tylko postanowienia w tym przedmiocie.

Sytuacja nabywcy komplikuje się, gdy zalicza on na cenę nabycia własną lub cudzą wierzytelność, a więc nie istnieje automatyczna możliwość wykreślenia wpisów, które to wpisy będą wykreślone na podstawie sporządzonego planu podziału. Dodatkowym problemem jest fakt, że zajęcie nieruchomości przez komornika sądowego nie wpływa w żaden sposób na możliwość ustanowienia hipoteki, choć wywiera ona nieco inne konsekwencje. Tym niemniej pojawiają się wątpliwości w zakresie ewentualnej podstawy i trybu wykreślenia hipotek powstałych po udzieleniu przybicia, a przed przysądzeniem własności nieruchomości, gdy nabywca zalicza własną lub cudzą wierzytelność na poczet ceny nabycia.

Słowa kluczowe: Egzekucja, nieruchomość, hipoteka, wpis, księga wieczysta, zaliczenie wierzytelności, przysądzenie własności, zajęcie nieruchomości, przybicie.

SUMMARY Removal of Mortgage Entries Which Were Created after Award of a Bid and Before Transfer of Ownership of an Immovable Property Acquired in the Course of Court Enforcement Proceedings

Acquisition of an immovable property in the course of enforcement is usually connected with a clear legal situation of an acquirer after transfer of ownership of an immovable property. It results from the fact that, as a rule, the acquirer makes payment of an immovable property purchase price in cash, therefore any

potential encumbrances of such an immovable property are removed, based only on the grounds of a court decision concerning this matter.

The acquirer's situation gets complicated when he counts his own, or somebody else's debt, towards the purchase price, therefore it is not possible to remove the entries automatically and they will only be removed on the grounds of a distribution plan drawn up. The fact that the real estate seizure by a judicial officer does not affect the possibility of establishing a mortgage in any way, although it brings about slightly different consequences, poses an additional problem. Nevertheless, there are doubts concerning any possible grounds and procedures of removing mortgages which occur after declaring award of a bid and before transfer of ownership of an immovable property, when an acquirer counts his own or somebody else's debt towards the purchase price.

Key words: *debt enforcement, immovable property, mortgage, entry, land and mortgage register, debts payable, transfer of ownership, seizure of real estate, award of a bid*

Wykreślenie wpisów hipotecznych powstałych po udzieleniu przybicia, a przed przysądzeniem własności nieruchomości nabytej w toku postępowania egzekucyjnego

I. Wstęp

Jest raczej regułą, że po przeprowadzonej licytacji zostają wykreślone wszystkie hipoteki obciążające zakupioną nieruchomość dłużnika. Dotyczy to zarówno hipotek ustanowionych przed, jak i po zajęciu nieruchomości. Dzieje się tak w wyniku zaoferowania najwyższej ceny przez nabywcę, a następnie zapłaceniu całej ceny nabycia w gotówce. Zdarzyć się może jednak, iż nabywcą nieruchomości jest podmiot, który na poczet ceny nabycia zalicza własną lub cudzą wierzytelność, zgodnie z art. 968 k.p.c.

W takiej sytuacji pojawia się dodatkowe dlań ryzyko, że powstałe po zajęciu nieruchomości hipoteki zostaną utrzymane w mocy po zakończonej egzekucji, co wynika z treści analizowanego niżej art. 1003 § 2

k.p.c., zgodnie z którym na podstawie postanowienia o przysądzeniu własności wykreśla się wszystkie hipoteki obciążające nieruchomość, jeżeli w postanowieniu stwierdzono zapłacenie przez nabywcę całej ceny nabycia gotówką. Jednocześnie treść § 1 wskazanego artykułu, w sytuacji zaliczenia wierzytelności na poczet ceny nabycia, uzależnia wykreślenie wpisów w księgach wieczystych od planu podziału sumy uzyskanej z egzekucji i wskazanych tamże praw, które według niego wygasły. Hipoteka ustanowiona po udzieleniu przybiccia, a przed przysądzeniem własności, może nie zostać w ogóle ujęta w takim planie, a zatem utrzyma się w mocy po zakończonym postępowaniu.

2. Zaliczenie wierzytelności na poczet ceny nabycia w sądowym postępowaniu egzekucyjnym

Możliwość zaliczenia własnej bądź cudzej wierzytelności na poczet ceny nabycia przewiduje art. 968 k.p.c. Stosownie do jego treści, nabywca może zaliczyć na poczet ceny własną wierzytelność lub jej część, jeżeli znajduje ona pokrycie w cenie nabycia. Do zaliczenia na podstawie art. 968 nadają się tylko wierzytelności stwierdzone w sposób uprawniający wierzycieli do uczestniczenia w podziale (art. 1036) sumy uzyskanej przez egzekucję¹. Za zgodą² zaś osoby trzeciej, nabywca może zaliczyć jej wierzytelność na analogicznych zasadach³. Wysokość zaliczanej wierzytelności i kwotę niezbędnej dopłaty ustala się w ścisłym związku z art. 1025 k.p.c.⁴.

¹ B. Dobrzański [w:] Z. Resich, W. Siedlecki, *Kodeks Postępowania Cywilnego, Komentarz*, Tom II, Wydawnictwo Prawnicze, Warszawa 1969, s. 1296.

² Zgoda wierzyciela powinna być stwierdzona dokumentem z podpisem urzędowo poświadczonym lub wyrażona do protokołu sądowego nie później niż w terminie, w którym nabywca ma obowiązek uiścić cenę nabycia.

³ Zgoda innego wierzyciela na zaliczenie jego wierzytelności na poczet ceny nabycia ma z punktu widzenia materialnoprawnego znaczenie przelewu wierzytelności na nabywcę. Dlatego zaliczona wierzytelność przysługująca zarówno nabywcy jak i innemu wierzycielowi, jest traktowana w planie podziału sumy uzyskanej z egzekucji jako zaspokojona. M. Tyczka [w:] E. Wengerek, *Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne, Komentarz*, Warszawa 1998, s. 559.

⁴ Zob. postanowienie SN z dnia 3 lutego 1972 r., III CRN 156/71, OSNCP 1972 poz. 121.

Dyskusyjny może być także charakter samego oświadczenia o zaliczeniu wierzytelności na poczet ceny nabycia. *Prima facie* jest to instytucja podobna do potrącenia wskazanego w art. 498 § 1 k.c. Zaliczenie wierzytelności na poczet ceny nabycia prowadzi bowiem w istocie do wygaśnięcia zobowiązań, jednak w przeciwieństwie do potrącenia, zaliczenie wierzytelności może nastąpić przed wezwaniem do zapłaty ceny nabycia, która jest chwilą powstania wymagalności świadczenia nabywcy. Jednakże jak słusznie zauważono w doktrynie, oświadczenie o zaliczeniu można złożyć także przed wezwaniem do zapłaty ceny. Z istoty i treści oświadczenia o zaliczeniu wierzytelności na cenę nabycia wynika, że cel jego złożenia zmaterializuje się dopiero po uprawomocnieniu się postanowienia o przybiciu, które dla skutków tego oświadczenia będzie w istocie warunkiem zawieszającym⁵. Zaliczenie własnej wierzytelności na poczet ceny nabycia nieruchomości jest jednak czynnością procesową nabywcy. Wynika to z wyraźnego sformułowania: nabywca może zaliczyć. Dla skuteczności zaliczenia wierzytelności nie jest zatem wymagana zgoda sądu lub komornika prowadzącego egzekucję.

Wydaje się więc, iż przedstawiona powyżej operacja jest jedynie procesem *quasi* rachunkowym – skoro nabywca (lub inny wierzyciel) otrzymałby zapłaconą uprzednio sumę pieniężną, to nielogicznym i bezcelowym jest uiszczanie ceny nabycia w całości w gotówce, skoro część z niej i tak wróci do podmiotu nabywającego nieruchomość. Możliwość zaliczenia własnej lub cudzej wierzytelności na poczet ceny nabycia ocenić zatem należy pozytywnie. Sprzyja bowiem łatwości nabycia nieruchomości przez podmiot, który z przeprowadzonego postępowania i tak otrzymałby określoną kwotę.

Dodatkowym ułatwieniem dla podmiotu dokonującego zaliczenia własnej lub cudzej wierzytelności na poczet ceny nabycia, nazwanym dalej wierzycielem-nabywcą, jest wskazane w art. 964 § 1 k.p.c. zwolnienie od obowiązku złożenia rękojmi w całości lub w części – art. 964 § 2 k.p.c.

Jednakże z pozoru prosty i nieskomplikowany zabieg *quasi* rachunkowy może prowadzić do daleko idących konsekwencji w zakresie wykreślenia,

⁵ R. Drozd-Sweklej, *Podstawy wydania postanowienia o przysądzeniu własności*, PPE nr 4/2011, s. 19.

a w zasadzie jego braku, hipotek obciążających nieruchomości, które powstały po jej zajęciu. Zaliczenie wierzytelności na poczet ceny nabycia powoduje, że cena nabycia nigdy nie będzie uiszczona w całości gotówką, co jest naturalną konsekwencją zaliczenia.

3. Czasowe możliwości ustanowienia hipoteki przymusowej w postępowaniu egzekucyjnym

Pamiętać należy o dopuszczonych przez ustawodawcę chwilach ustanowienia hipoteki na zajętej nieruchomości podczas postępowania egzekucyjnego, po dokonanych zajęciu nieruchomości. Kwestię ten reguluje art. 930 § 3 k.p.c., który wyróżnia dwa sposoby ustanowienia hipoteki.

Po pierwsze jest to sytuacja, w której dłużnik ustanawia na zajętej nieruchomości hipotekę umowną dla zabezpieczenia innego wierzyiciela. Takie obciążenie nieruchomości jest z mocy wskazanego przepisu nieważne i nie wywiera żadnych skutków co do kolejności i zakresu zaspokojenia wierzycieli egzekwujących i hipotecznych.

Druga dopuszczona przez przepis sytuacja dotyczy wypadku, gdy po zajęciu nieruchomości inny wierzyciel ustanawia hipotekę przymusową dla zabezpieczenia swojej wierzytelności. Takie postępowanie jest jednak przez ustawodawcę rozwiązane nieco inaczej – hipoteka jest skuteczna, brak jest skutku nieważności. Jednakże tak ustanowiona hipoteka nie korzysta z prawa pierwszeństwa w zaspokojeniu, a wierzytelność nią zabezpieczona nie zostanie zaspokojona w kategorii czwartej art. 1025 k.p.c. Można więc przyjąć, iż wpisanie hipoteki przymusowej do księgi wieczystej uprawnia wierzyciela hipotecznego do uzyskania zaspokojenia z ceny nabycia bez pierwszeństwa właściwego zabezpieczeniu hipotecznemu, co jest w zasadzie równoznaczne z przyłączeniem się do egzekucji kolejnego wierzyciela – stosownie do treści art. 927 k.p.c.

Zauważyć w tym miejscu jednak należy, że przepis nie mówi nic o nieważności takiego wpisu. Skoro zatem istnieje podstawa do dokonania wpisu w księdze wieczystej, a brak jest przepisu uniemożliwiającego

takie działanie, czy raczej powodującego nieważność wpisu, dokonanie wykreślenia tak ustanowionej hipoteki wymaga innej, odpowiedniej podstawy prawnej. Jak zostało wskazane wyżej, jeżeli cena nabycia została w całości uiszczona w gotówce, podstawę do wykreślenia takiego wpisu stanowi art. 1003 § 2 k.p.c. Jeżeli jednak nabywca zalicza wierzytelność na poczet ceny nabycia, należy zastosować art. 1003 § 1 k.p.c.

W tym miejscu należy rozróżnić dwie sytuacje, jakie mogą mieć miejsce w odniesieniu do badanego problemu. Po pierwsze jest to przypadek, gdy nieruchomości zostaje obciążona hipoteką przymusową po zajęciu, ale przed licytacją i udzieleniem przybicia. Druga sytuacja dotyczy wypadku, gdy hipoteka jest ustanowiona po licytacji, w której udział wziął nabywca-wierzyciel uzyskując następnie przybicie. Wskazany art. 930 § 3 k.p.c. nie odróżnia bowiem tych faz postępowania egzekucyjnego. Dopuszczalne jest zatem ustanowienie hipoteki przymusowej po udzieleniu przybicia, a przed przysądzeniem własności.

Pozostawienie hipotek w mocy po zakończeniu egzekucji w pierwszym wskazanym wyżej przypadku da się jeszcze zaakceptować, gdyż nabywca-wierzyciel ma możliwość weryfikacji obciążeń nieruchomości w dniu samej licytacji, a więc – przy znajomości art. 1003 § 1 i § 2 k.p.c. ma możliwość przeprowadzenia analizy ekonomicznej opłacalności przejęcia nieruchomości. Może się bowiem okazać, że na nieruchomości – poza hipoteką nabywcy i hipotek ją wyprzedzających – istnieje kolejna hipoteka niewielkich rozmiarów, którą nabywca-wierzyciel będzie w stanie spłacić, a wartość nieruchomości, przy uwzględnieniu zaniżonej ceny w postępowaniu egzekucyjnym⁶, będzie dla wierzyciela atrakcyjna. Jeżeli jednak kolejna hipoteka jest znacznych rozmiarów, to należałoby w celu jej wykreślenia wpłacić całą cenę nabycia w gotówce, a następnie oczekiwać na przynajmniej częściowy zwrot wpłaconej ceny nabycia, równej wysokości wierzytelności, która nie została zaliczona na jej poczet.

⁶ Co wynika z opisu i oszacowania oraz ceny wywołania.

Druga z analizowanych sytuacji dotyczy wypadku, gdy do ustanowienia hipoteki przymusowej dojdzie po udzieleniu przybicia na rzecz nabywcy-wierzyciela. W takim wypadku nie może być mowy o jej utrzymaniu po zakończonej egzekucji.

Oczywiście w obu wypadkach może zdarzyć się, iż nabywca-wierzyciel dopłaci sumę, która wystarczy na zaspokojenie wierzycieli egzekwujących, w tym wierzyciela hipotecznego, zabezpieczonego taką hipoteką. W sytuacji jednak, gdy hipoteka przymusowa jest ustanowiona po udzieleniu przybicia i wypełnieniu warunków licytacyjnych przez nabywcę-wierzyciela, a przed przysądzeniem własności, nie będzie możliwości uiszczenia sumy w odpowiedniej wysokości. Z reguły bowiem dla dłużnika nie pozostaje już żadna kwota po licytacji, a więc hipoteka przymusowa nie uzyska zaspokojenia.

Podnieść w tym miejscu należy, iż stosownie do treści art. 1000 § 1 k.p.c., który jest nierozzerwalnie związany z możliwością wykreślenia hipotek⁷, z chwilą uprawomocnienia się postanowienia o przysądzeniu własności wygasają wszelkie prawa i skutki ujawnienia praw i roszczeń osobistych ciężących na nieruchomości⁸. Na ich miejscu pojawia się prawo do zaspokojenia z ceny nabycia nieruchomości. Prawomocne postanowienie o przysądzeniu własności powoduje, iż wygasają wszelkie prawa ciężące na nieruchomości jak na przykład: służebność gruntowa, osobista, hipoteka; prawa i roszczenia osobiste ciężące na nieruchomości jak: prawo pierwokupu, odkupu, dzierżawy, najmu⁹.

Wyjątki od wskazanej wyżej reguły zostały wskazane w § 2 i § 3 omawianego artykułu, wśród których znajduje się także hipoteka przymusowa, zabezpieczająca roszczenie wierzyciela dłużnika przeciwko nabywcy-wierzycielowi lub nabywcy zaliczającemu cudzą wierzytelność na poczet ceny

⁷ Por. H. Langa-Bieszki, J. Świeczkowski [w:] Z. Szczurek, *Kodeks Postępowania Cywilnego, Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne*, wydanie 3, Currenda, Sopot 2005, s. 420.

⁸ Por. H. Langa-Bieszki, J. Świeczkowski [w:] Z. Szczurek, *Kodeks Postępowania Cywilnego, Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne*, wydanie 3, Currenda, Sopot 2005, s. 416-419.

⁹ H. Langa-Bieszki, J. Świeczkowski [w:] Z. Szczurek, *Kodeks Postępowania Cywilnego, Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne*, wydanie 3, Currenda, Sopot 2005, s. 417.

nabycia¹⁰. Hipoteka ta zabezpiecza roszczenie o uzupełnienie ceny nabycia¹¹ i powstaje niezależnie od jej wpisania do księgi wieczystej¹².

Zauważyć także należy, iż stosownie do § 4 tego artykułu, przepisu § 1 nie stosuje się w odniesieniu do ciężących na nieruchomości spółdzielczych lokatorskich i własnościowych praw do lokalu. Takie prawa z chwilą uprawomocnienia się postanowienia o przysądzeniu własności, przekształcają się odpowiednio w prawo najmu, w prawo odrębnej własności do lokalu albo we własność domu jednorodzinnego. Po przysądzeniu własności w egzekucji nie wygasa także zakaz zbywania i obciążania nieruchomości, który został wydany na podstawie art. 292 k.p.k.¹³.

W odniesieniu do hipoteki, wskazać należy, że powstają one na podstawie konstytucyjnego wpisu w księdze wieczystej nieruchomości, a zatem może dojść do sytuacji, gdy mimo złożenia wniosku o wpis hipoteki przed zajęciem nieruchomości, sama hipoteka będzie wpisana do księgi wieczystej nieruchomości po jej zajęciu. Zasygnalizować należy w tym miejscu, że problem ten jest jedynie pozorny. W razie złożenia wniosku o wpis hipoteki umownej lub przymusowej, decydujące znacznie będzie miało zamieszczenie wzmianki w księdze wieczystej. Ta chwila będzie zatem istotna z punktu omawianego problemu, nawet bowiem jeżeli hipoteka została ustanowiona, tj. wpisana do księgi wieczystej po dokonanyim zajęciu, to w razie wpisania wzmianki o wniosku w okresie wcześniejszym, będzie wywierała wszystkie skutki prawne, zgodnie z art. 8 u.k.w.h. Jednakże co do powyższego twierdzenia nie ma powszechnej zgody w doktrynie. Zostało bowiem wskazane, że (...) Tym samym za wierzyciela hipotecznego nie będzie można uznać wierzyciela, którego wnioski o wpis zostały złożone, ale nie zostały jeszcze rozpoznane¹⁴.

¹⁰ Szerzej: K. Flaga-Gieruszyńska [w:] A. Zieliński (red.), *Kodeks postępowania cywilnego, Komentarz*, Tom II, C.H. Beck, Warszawa 2006, s. 1145-1151.

¹¹ Por. H. Langa-Bieszki, J. Świeczkowski [w:] Z. Szczurek, *Kodeks Postępowania Cywilnego, Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne*, wydanie 3, Currenda, Sopot 2005, s. 418.

¹² Por. postanowienie SN z dnia 18 stycznia 2008 r., V CSK 298/07, OSNC-ZD 2008, Nr D poz. 105.

¹³ Por. postanowienie SN z dnia 7 maja 2009 r., IV CSK 567/08, OSNC 2010/3/42.

¹⁴ P. Biezuński, M. Biezuński, *Egzekucja z nieruchomości*, wydanie II rozszerzone, Difin, Warszawa 2010, s. 88.

Wydaje się zatem, że jeżeli w chwili sporządzenia planu podziału wniosek o ustanowienie hipoteki został złożony - przed lub po licytacji, ale jest nierozpoznany przed tym czasem, nie ma możliwości ujęcia tak powstałych hipotek w planie podziału, który mógłby wskazywać, iż hipoteki te wygasły.

4. Brak możliwości wykreślenia hipotek na podstawie samego postanowienia o przysądzeniu własności

Zauważyć należy, że stosownie do treści art. 1003 § 2 k.p.c., na podstawie samego tylko postanowienia o przysądzeniu własności wykreśla się wszystkie hipoteki obciążające nieruchomość, jeżeli w postanowieniu stwierdzono zapłatę całej ceny gotówką. Jest to zatem sytuacja, która ma miejsce w typowych postępowaniach egzekucyjnych, która jednak jest zgoła odmienna od analizowanego problemu. Podnieść w tym miejscu należy, że „[...] organy egzekucyjne nie wydają postanowień stwierdzających wygaśnięcie lub utrzymanie w mocy praw lub roszczeń dotyczących nieruchomości”. Powyższe będzie miało istotne znaczenie dla wskazania drogi, na podstawie której można żądać wykreślenia wpisów hipotecznych powstałych po zajęciu nieruchomości w sytuacji zaliczenia wierzytelności na poczet ceny nabycia.

Jeżeli jednak nabywca zalicza własną lub cudzą wierzytelność na poczet ceny nabycia, nie może być mowy o skorzystaniu z przytoczonego rozwiązania. Odpowiednie postępowanie zostało przedstawione w art. 1003 § 1 k.p.c., zgodnie z którym prawomocne postanowienie o przysądzeniu własności wraz z planem podziału sumy uzyskanej z egzekucji jest tytułem do wykreślenia w księdze wieczystej lub zbiorze dokumentów wszelkich praw, które według planu wygasły.

W sytuacji powstania hipoteki po udzieleniu przybicia nie ma możliwości, aby hipoteki tak powstałe zostały ujęte w sporządzonym planie podziału. Powoduje to, że hipoteki te wygasły (art. 1000 § 1 k.p.c.), a z drugiej strony nie ma podstawy do ich wykreślenia. W sytuacji, gdy nabywca zaliczył na poczet ceny nabycia wierzytelność własną lub innego

wierzyciela za jego zgodą (art. 968 kpc) postanowienie o przysądzeniu własności nie stanowi wystarczającej podstawy do wykreślenia hipotek¹⁵.

Wskazane rozwiązanie jest nie do przyjęcia, a taka sytuacja powinna jednak skutkować wykreśleniem tak powstałych hipotek. Przyjęcie, że hipoteka, o ustanowieniu której dłużnik złożył oświadczenie po wszczęciu egzekucji, a wpisana w księdze wieczystej po przysądzeniu własności, nie wygasa na podstawie art. 1000 § 1 i art. 1003 § 2 k.p.c., prowadzi do bezzasadnego uprzywilejowania wierzyciela z takiej hipoteki względem nabywcy oraz innych osób uprawnionych z ograniczonych praw rzeczowych, które wygasają z chwilą uprawomocnienia się postanowienie o przysądzeniu własności¹⁶. Odmienne założenie powodowałoby, iż w każdym postępowaniu egzekucyjnym wierzyciele chcieliby uzyskać zabezpieczenie hipoteczne po zajęciu nieruchomości, względnie udzieleniu przybicia, jeżeli mieliby możliwość domagania się zaspokojenia od nabywcy-wierzyciela zaliczającego własną lub cudzą wierzytelność na poczet ceny nabycia.

Takie rozwiązanie przeczyłoby zresztą samej instytucji hipoteki. Możliwość utrzymania w mocy hipotek powstałych w okresie między udzieleniem przybicia dla wierzyciela-nabywcy a przysądzeniem dla niego własności narusza także szereg przepisów regulujących tę instytucję i same księgi wieczyste. Choć poniższe przepisy odnoszą się głównie do ochrony podmiotu dokonującego czynności prawnej z uprawnionym według księgi wieczystej, to jednak *de lege lata* ze względu na brak odpowiedniej ochrony na poziomie procesowym można skorzystać z części przyjętych rozwiązań w odniesieniu do nabywcy-wierzyciela. Pamiętać należy, iż nabywca-wierzyciel musi w jakiś sposób sprawdzić i zweryfikować stan prawny nieruchomości.

Chodzi w tym miejscu w szczególności o art. 1 u.k.w.h., który stanowi, iż księgi wieczyste prowadzi się w celu ustalenia stanu prawnego nieruchomości. W przepisie nie chodzi jednak o ustalenie stanu prawnego

¹⁵ H. Langa-Bieszki, J. Świeczkowski [w:] Z. Szczurek, *Kodeks Postępowania Cywilnego, Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne*, wydanie 3, Currenda, Sopot 2005, s. 420.

¹⁶ R. Drozd-Sweklej, *Skutki wydanie postanowienia o przysądzeniu własności nieruchomości dla ciążących na niej ograniczonych praw rzeczowych*, PPE nr 1-3/2013, s. 37.

nieruchomości w bliżej nieokreślonym czasie, ale w danej konkretnej chwili, w której dany podmiot chce złożyć odpowiednie oświadczenie (dokonać czynności prawnej lub procesowej). Jeżeli zatem po udzieleniu przybicia zmienia się stan prawny nieruchomości, tj. powstają nowe hipoteki, nie może to w żadnej mierze obciążać negatywnie nabywcy-wierzyciela.

Przyjęcie odmiennego rozwiązania doprowadziłoby do sytuacji, w której nabywca-wierzyciel wygrywa licytację, zalicza własną lub cudzą wierzytelność na poczet ceny nabycia i biernie oczekuje na to, czy inny wierzyciel dłużnika nie dokona wpisu przymusowego, za który nabywca-wierzyciel będzie odpowiadał rzeczowo.

Ustanowienie zaś przez ustawodawcę zasady jawności wyrażonej w art. 2 u.k.w.h. powoduje, że nie można zasłaniać się nieznajomością wpisów dokonanych w księdze wieczystej. W odniesieniu do badanego problemu ma to podwójne znaczenie. Z jednej bowiem strony istniejące w dniu licytacji wpisy hipoteczne mogą być jedynym miarodajnym kryterium oceny zasadności i celowości przejęcia nieruchomości przez nabywcę-wierzyciela. Z drugiej strony inny wierzyciel dłużnika z racji jawności ksiąg wieczystych nie może zasłaniać się nieznajomością wpisów tam dokonanych, a więc w szczególności brakiem wiedzy co do zajęcia nieruchomości i prowadzonej egzekucji. Jeżeli więc inny wierzyciel ma wiedzę odnośnie do trwającej z nieruchomości egzekucji, to powinien mieć tylko możliwość przyłączenia się do egzekucji, nie zaś żądania zabezpieczenia jego wierzytelności poprzez wpis hipoteczny.

Rękojmia wiary publicznej ksiąg wieczystych odnosi się generalnie do czynności prawnej dokonanej z osobą uprawnioną według księgi wieczystej. Jednak wobec braku unormowań dotyczących *stricte* przedmiotowego problemu, należy dokonać próby wykładni tego przepisu w tym kontekście. Posiłkowe zastosowanie instytucji rękojmii wiary publicznej ksiąg wieczystych ma swoje uzasadnienie w art. 1003 k.p.c., który nie daje odpowiedniej ochrony dla nabywcy-wierzyciela, inaczej niż w przypadku nabywcy uiszczającego całą cenę nabycia w gotówce.

Ustanowienie hipoteki przez innego wierzyciela dłużnika po zajęciu nieruchomości nie może wywierać skutku względem nabywcy-wierzyciela także z uwagi na sprzeczność przedmiotu takiej hipoteki z unormowaniami postępowania egzekucyjnego. Zgodnie z art. 65 u.k.w.h. hipoteka zostaje ustanowiona w celu zabezpieczenia oznaczonej wierzytelności wynikającej z określonego stosunku prawnego, a jej ustanowienie pozwala na zaspokojenie się z nieruchomości bez względu na to, czyją stała się własnością, i z pierwszeństwem przed wierzycielami osobistymi właściciela nieruchomości. Hipoteka ustanowiona w toku postępowania egzekucyjnego nie spełnia tej funkcji. Instytucja hipoteki nie służy także temu, aby po zakończonym postępowaniu egzekucyjnym, wierzyciel mógł dochodzić zapłaty od nabywcy-wierzyciela.

Pomimo zatem możliwości utrzymania się określonych praw na nieruchomości pomimo pierwotnego charakteru nabycia własności¹⁷, istotnym dla przystępującego do licytacji licytanta jest możliwość uzyskania informacji, jakie prawa będą ograniczały jego przyszłą własność. Licytant na etapie podjęcia decyzji o przystąpieniu do przetargu musi mieć możliwość ustalenia stanu prawnego nieruchomości i praw ją obciążających, jakie mogą pozostać w mocy także po przysądzeniu własności¹⁸.

Zauważyć także należy, że wskazane wyżej zaspokojenie wierzyciela hipotecznego może nastąpić na dwa sposoby – dobrowolną spłatę (przez dłużnika osobistego lub rzeczowego) albo właśnie w drodze postępowania egzekucyjnego. Egzekucja, będąca środkiem realizacji wierzytelności zabezpieczonej hipoteką w drodze zastosowania przymusu państwowego, staje się aktualna w sytuacji, w której wierzytelność nie została zaspokojona dobrowolnie¹⁹.

¹⁷ Szerzej: R. Drozd-Sweklej, *Skutki wydanie postanowienia o przysądzeniu własności nieruchomości dla ciążących na niej ograniczonych praw rzeczowych*, PPE nr 1-3/2013, s. 29.

¹⁸ R. Drozd-Sweklej, *Skutki wydanie postanowienia o przysądzeniu własności nieruchomości dla ciążących na niej ograniczonych praw rzeczowych*, PPE nr 1-3/2013, s. 57.

¹⁹ S. Rudnicki, *Hipoteka jako zabezpieczenie wierzytelności*, wydanie 3, LexisNexis, Warszawa 2008, s. 171.

Jeżeli zatem postępowanie egzekucyjne jest w toku, a wierzyciel dokonuje przymusowego wpisu na nieruchomości, to – stosownie do argumentów podniesionych wyżej – należy traktować to jako przyłączenie się do egzekucji, bez prawa pierwszeństwa w zaspokojeniu wynikającego z racji posiadanych wierzytelności hipotecznych. Gdy zaś inny wierzyciel dokonał wpisu hipoteki przymusowej po udzieleniu przybicia, a przed przysądzeniem własności, następuje absurdałna sytuacja, w której wierzytelność zabezpieczona hipotecznie nie zostaje zaspokojona z pierwszeństwem przed pozostałymi wierzytelnościami (z uwagi na treść art. 930 § 3 zd 2 k.p.c.), a jednocześnie wierzytelność nią zabezpieczona nie ulega wykreśleniu, bowiem nie została zapłacona cała cena nabycia w gotówce. Powyższe rozwiązanie godzi w całą instytucję hipoteki i nie może zostać zaakceptowane.

Utrzymanie w mocy tak powstałej hipoteki stoi także w sprzeczności z charakterem nabycia nieruchomości na licytacji. Nabycie bowiem nieruchomości w trybie egzekucji z nieruchomości ma charakter pierwotny, czyli przepisy Kodeksu cywilnego o wadach rzeczy lub praw nie mają w tej sytuacji zastosowania²⁰. Skoro zatem nabycie nieruchomości ma charakter pierwotny, nie mogą jej obciążać żadne ograniczone prawa rzeczowe (wygasa na podstawie art. 1000 k.p.c.), z wyjątkami wskazanymi w ustawie. Wypada także zauważyć, że samo przysądzenie własności ma charakter konstytutywny, kształtujący. Powoduje przejście prawa własności na nabywcę w zakresie wskazanym w tym orzeczeniu. Jednakże dodatkowo wywołuje skutki ukryte²¹, wskazane w art. 999 § 2 – 1003 k.p.c. Nabywca uzyskuje własność nieruchomości bez względu (bez powiązania) na osobę poprzedniego właściciela, bez względu na zakres własności poprzedniego właściciela²² oraz co do zasady bez

²⁰ P. Biezuński, M. Biezuński, *Egzekucja z nieruchomości*, wydanie II rozszerzone, Difin, Warszawa 2010, s. 80.

²¹ Por. R. Drozd-Sweklej, *Skutki postanowienia o przysądzeniu własności nieruchomości – charakter nabycia własności, stosunki najmu i dzierżawy, ponoszenie ciężarów i pobieranie pożyczek*, PPE nr 6/2011, s. 17–18.

²² Por. uzasadnienie uchwały SN z dnia 2 sierpnia 1994 r., III CZP 94/94, OSP 1995, Nr 5 poz. 101 oraz wyrok SN z dnia 15 czerwca 2007 r., sygn. akt II CSK 97/07, LEX Nr 347229.

obciążeń. Wyjątki od tej zasady, zostały wskazane – zgodnie ze skutkami ukrytymi wskazanymi wyżej – w art. 1000-1003 k.p.c.

Niezależnie od powyższego wskazać należy, że nabycie pierwotne łączy zastosowanie przepisów o rękojmi ksiąg wieczystych oraz w oczywisty sposób ogranicza zasadę *nemo plus iuris*²³. W świetle wskazanego orzeczenia przepisy wieczystoksięgowe zostają zastąpione odpowiednimi normami kodeksu postępowania cywilnego, przyznając jednocześnie stronie zainteresowanej prawo do zaskarżenia niekorzystnych orzeczeń na tej właśnie podstawie. Jednakże w badanym zakresie, tj. w okresie po przysądzeniu własności, a przed uzyskaniem wpisu w księdze wieczystej przez właściciela, nie ma *de facto* żadnego innego orzeczenia, którego ewentualne zaskarżenie skutkowałoby usunięciem wpisu tak dokonanego. W doktrynie została także odrzucona możliwość kwestionowania postanowienia o przysądzeniu własności przez inne podmioty. Wobec niestosowania rękojmi oraz niebadania następstwa nabycia prawa od osoby ujawnionej w księdze, nie można skutecznie wytoczyć przeciwko nabywcy powództwa o ustalenie w trybie art. 10 u.k.w.h. treści księgi wieczystej na podstawie twierdzenia, że dłużnik nie był właścicielem nieruchomości, choćby nawet osoby podnoszące takie żądanie były w stanie udowodnić, że to im, a nie dłużnikowi służyło to prawo przed postanowieniem o przysądzeniu własności²⁴.

Negatywne następstwa dla nabywcy-wierzyciela, w szczególności w znaczeniu ekonomicznym, zostały zresztą określone w art. 969 § 2 oraz art. 1037 k.p.c. Stosownie do pierwszego z nich, od osoby nieskładającej rękojmi (a z reguły będzie nią nabywca-wierzyciel), która następnie nie wykona warunków licytacyjnych, ściąga się rękojmię w trybie egzekucji należności sądowych. Powyższy przepis dla analizowanego problemu ma o tyle istotne znaczenie, iż obliguje nabywcę-wierzyciela do wypełniania warunków licytacyjnych – brak uiszczenia pozostałej do zapłaty ceny

²³ Zob. wyrok SN z dnia 22 września 1997 r., sygn. akt II CKN 730/97, OSP 1998, Nr 7-8 poz. 139.

²⁴ R. Drozd-Sweklej, *Skutki postanowienia o przysądzeniu własności nieruchomości – charakter nabycia własności, stosunki najmu i dzierżawy, ponoszenie ciężarów i pobieranie pożytków*, PPE nr 6/2011, s. 26.

spowodowałby przymusowe ściągnięcie rękojmi od tego podmiotu i wygaśnięcie skutków przybicia.

Drugi przepis - art. 1037 k.p.c. i instytucja w nim przedstawiona, a więc hipoteka przymusowa, ma zastosowanie tylko do przypadku, który polega na błędnym zaliczeniu wierzytelności na poczet ceny nabycia. Proces przejęcia nieruchomości i zaliczenia własnej wierzytelności na poczet ceny nabycia jest niebezpieczny dla podmiotu zaliczającego taką wierzytelność na poczet ceny nabycia właśnie z uwagi na występujący mechanizm hipoteki ustawowej, będącej w istocie wyjątkiem od obowiązku ujawnienia praw rzeczowych.

Skoro – jak zostało podniesione wyżej – zaliczenie wierzytelności na poczet ceny nabycia jest jedynie mechanizmem rachunkowym, to musi istnieć odpowiednie uregulowanie korygujące ewentualne błędne zaliczenie wierzytelności. Rozwiązanie to znajduje się właśnie w przedstawionym artykule. Odchodząc jednak od szczegółowego omówienia tej instytucji – z uwagi na fakt, iż nie musi mieć zastosowania w każdej sprawie, należy zaznaczyć, iż jest ona nierozzerwalnie połączona ze wskazanymi wyżej unormowaniami dotyczącymi wykreślenia wpisów w księdze wieczystej przewidzianych w art. 1003 § 1 i § 2 k.p.c.

Postanowienie o przysądzeniu własności – jeżeli cena została uiszczona w gotówce – jest podstawą do wykreślenia wszystkich wpisów w księdze wieczystej, a hipoteka ustawowa zabezpiecza – w związku z art. 1003 § 1 k.p.c., interes osób, których prawa mogą być uszczuplone w wyniku błędnego zaliczenia wierzytelności na poczet ceny nabycia. Powyższy mechanizm stanowi istotne zagrożenie dla wierzyciela-nabywcy zaliczającego na poczet ceny nabycia własną lub cudzą wierzytelność. Mechanizm ten daje także *de lege lata* wystarczający zakres ochrony dla potencjalnie poszkodowanych podmiotów.

W doktrynie przyjęto również, że przedstawienie dokumentów wskazanych w art. 1003 k.p.c. jest wystarczające do dokonania przez sąd wieczystoksięgowy odpowiednich wpisów w księdze wieczystej nieruchomości, tj. wykreślenia hipotek które wygasły zgodnie ze wskazaną normą²⁵.

²⁵ Zob. A. Oleszko, *Wyjaśnienia*, Rejent 2000, nr 10, s. 104.

W podobnym tonie wypowiedział się także Sąd Najwyższy²⁶, który dopuszcza możliwość wykreślenia wpisów w księdze wieczystej po przysądzeniu własności – pomimo braku takiej możliwości na podstawie art. 1003 § 1 k.p.c., na podstawie art. 10 u.k.w.h., tj. poprzez powództwo o ustalenie treści księgi wieczystej. Wskazany sposób jest jedną z możliwości rozwiązania tej sytuacji, co jednak obciąża wierzyciela-nabywcę, który będzie chciał dokonać wykreślenia wpisu hipotecznego innego wierzyciela.

5. Wnioski

Powyższe rozważania okazałyby się bezprzedmiotowe, gdyby został wprowadzony zakaz ustanawiania kolejnych hipotek na nieruchomości po jej zajęciu, niezależnie od charakteru samej hipoteki. Ustawowe przyznanie, iż takie hipoteki są nieważne – analogicznie, jak ma to miejsce w odniesieniu do hipotek umownych ustanowionych po zajęciu przez dłużnika, byłoby w tym miejscu *de lege lata* wskazane.

Innym możliwym rozwiązaniem jest wskazanie, iż samo przysądzenie własności – bez względu na sposób uiszczenia ceny – stanowi wystarczającą podstawę do wykreślenia wszystkich hipotek obciążających nieruchomość. Brak jest bowiem jakiegokolwiek argumentacji, by zaliczenie wierzytelności na poczet ceny nabycia miało skutkować gorszą sytuacją wierzyciela-nabywcy, tym bardziej, że interes innych podmiotów jest zabezpieczony normą art. 1037 § 3 k.p.c.

Wobec jednak braku tego rodzaju unormowań, należy odpowiedzieć na pytanie, w jaki sposób doprowadzić do wykreślenia powstałej po udzieleniu przybicia hipoteki przymusowej. Jak zaznaczono wyżej, brak jest bezpośredniej podstawy do takie wykreślenia wobec nieujęcia takiego zabezpieczenia w planie podziału, jedynym skutecznym i akceptowalnym sposobem postępowania jest w tym miejscu powództwo o uzgodnienie treści księgi

²⁶ Zob. postanowienie SN z dnia 4 lutego 2004 r., I CK 543/03, postanowienie SN z dnia 19 lipca 2006 r., I CSK 141/06 (<http://www.sn.pl/sites/orzecznictwo/Orzeczenia2/I%20CSK%20141-06-1.pdf>; dostęp: 6.02.2018).

wieczyste] z rzeczywistym stanem prawnym na podstawie art. 10 u.k.w.h.²⁷. Wobec skomplikowania sytuacji, nabywca-wierzyciel będzie w stanie uzyskać orzeczenie sądu będące podstawą wykreślenia²⁸.

Oczywiście pamiętać należy o możliwości zwrócenia się do wierzyciela hipotecznego o wyrażenie zgody na wykreślenie tak powstałych hipotek w trybie art. 100 u.k.w.h.²⁹. Wątpliwym jednak jest, iż wierzyciel hipoteczny będzie chciał wyrazić dobrowolnie zgodę na wykreślenie takich hipotek, co spowoduje konieczność wytoczenia powództwa³⁰.

Pojawia się jednak pytanie, na jakiej podstawie sąd udzieli ochrony nabywcy-wierzycielowi w takim procesie i na jakiej podstawie oprze swoje orzeczenie. Brak w tym miejscu jest jednak orzeczeń Sądu Najwyższego, które są szczególnie cenne i pomocne przy rozwiązywaniu tego rodzaju spraw. W jedynej znanej autorom sprawie³¹, pozwany (wierzyciel, który dokonał wpisu hipoteki przymusowej po udzieleniu przybicia, a przed przysądzeniem własności), uznał powództwo wierzyciela-nabywcy w całości, doprowadzając do umorzenia postępowania bez przeprowadzenia dowodów.

Wydaje się jednak, iż podniesione wyżej argumenty przemawiające za dokonaniem wykreślenia takiego wpisu są w zupełności wystarczające. W szczególności na podkreślenie zasługuje okoliczność, iż w świetle art. 1000 k.p.c. hipoteki takie wygasły. Sąd powinien zatem bez wątpienia stwierdzić w wydanym orzeczeniu w ewentualnym postępowaniu o uzgodnienie treści księgi wieczyste] z rzeczywistym stanem prawnym, iż hipoteki podlegają wykreśleniu.

²⁷ Por. postanowienie SN z dnia 4 lutego 2004 r., I CK 543/03, IC 2004, Nr 10, s. 44.

²⁸ Zob. art. 31 ust. 1 u.k.w.h.

²⁹ Taka zgoda będzie musiała jednak przybrać formę z podpisem notarialnie poświadczonym, stosownie do treści art. 31 ust. 1 u.k.w.h.

³⁰ Por. wyrok SN z dnia 16 listopada 1998 r., I CKN 885/97, OSNC 1999/4/84, w którym SN stwierdził, iż dłużnik może domagać się wykreślenia hipoteki zabezpieczającej wygasłą wierzytelność na podstawie art. 10 w zw. z art. 100 u.k.w.h.

³¹ Sprawa o sygn. akt I C 1058/13, Sąd Rejonowy w Stargardzie.

WYDANIE GODNE UWAGI

Kierunki zmian egzekucji sądowej

Paweł Grzegorzczuk
Marcin Wałasiak
redakcja naukowa

CENA
129 PLN

 CURRENDA

KSIAŻKĘ MOŻESZ ZAMÓWIĆ NA

WWW.SKLEP.CURRENDA.PL

Urszula Moszczyńska

Obrona małżonka dłużnika w postępowaniu egzekucyjnym

 CURRENDA

Urszula Moszczyńska przedstawiła w swojej pracy problem egzekucji przeciwko małżonkowi dłużnika i sposoby jego obrony.

Cena: **69,00 zł**

KSIĄŻKĘ MOŻESZ ZAMÓWIĆ NA

WWW.SKLEP.CURRENDA.PL

Przegląd Prawa Egzekucyjnego

NR 1/2018

WSPIERAMY PROFESJONALISTÓW

al. Niepodległości 703A
81-853 Sopot

tel.: +48 58 550 38 75
faks: +48 58 712 90 65
e-mail: marketing@currenda.pl
www.currenda.pl/przegląd
www.sklep.currenda.pl

Nakład PPE: 730 egz.

Cena: 69 zł